Latinoamericana

BİR MOTOSİKLET GEZİSİ GÜNLÜĞÜ 1951/52

ERNESTO CHE GUEVARA

2. BASKI

ERNESTO CHE GUEVARA
Latinoamericana

"Tıp öğrenimine başladığımda devrimci düşüncelerimin çoğu henüz ortada yoktu. Diğer çoğu insan gibi başarılı biri olmayı arzuluyordum. Ünlü bir araştırmacı olup insanlığa yararlı bir şey başarmayı düşlüyordum. Ama bir dizi koşulun ve kısmen de kendi isteğimin sonucu, Amerika'yı dolaşmaya başladım ve kıtayı iyice tanıdım. Yolculuk koşullarım nedeniyle yoksulluk, açlık ve hastalıkla yakından tanıştım. Elimde araç gereç olmadığı için hasta çocukları iyileştiremediğimi gördüm. Sürekli baskı ve beslenme yetersizliğinin yol açtığı yıkımı gördüm. Böylece, ünlü bir araştırmacı olmak ya da tıp bilimine büyük bir katkıda bulunmak kadar önemli bir başka şeyi farketmeye başladım; bu da yine aynı insanlara yardım etmek içindi... Devrimci bir doktor olmak için önce bir devrime ihtiyacımız vardı."

Latinoamericana

Bir Motosiklet Gezisi Günlüğü
1951/52

Ernesto Che Guevara

Çeviri:
Saliha Nazlı Kaya

Çiviyazıları

Kitabın Özgün Adı:
Viaje Por Sudamerica
Yazar:
Ernesto Che Guevara
Editör:
Roberto Massari

Çevirl:
Saliha Nazlı Kaya
Redaksiyon:
Emirhan Oğuz
Yayına Hazırlayan:
Özcan Sapan

Serl/Sıra No:
Çiviyazıları: 2 / Kamera: 2
ISBN:
975-8086-02-2

Adres:
Caferağa Mh. Sakız Sk. No: 6/9
Bahariye / Kadıköy - İstanbul
Tel : (0216) 349 98 41-349 98 05
Fax : (0216) 347 05 62-347 34 64

Copyright:
Editorial Abril-La Havanna Kuba 1992
Türkçe Baskı İçin: Çiviyazıları 1995

Kapak:
Paxajans

Baskı:
Ceylan Matbaacılık

Baskı/Tarih:
Birinci Basım, Mart 1996
İkinci Basım, Kasım 1997

İçindekiler

Editörden 9

Ernesto'yla Granado'nun Gezisi

Ernesto Guevara Lynch 11

Latinoamericana

Ernesto Che Guevara

Birbirimizi Anlamamız İçin 19
Öncüller 21
Okyanusun Keşfi 23
Aşksal Entermezzo 25
Son İpler de Kopana Dek 27
Gripte Yatak İstirahatı 29
San Martin de los Andes 34
Çevrenin Keşfi 38
Yedi Göller Yolunda 45
Artık Özgür ve Çıplak Güçlü Köklerimi H... 48
Tuhaf Şeyler 49
Uzmanlar 52
Zorluklar Büyüyor 56
Pederosa II'nin Yolculuğu Sona Er... 58

Gönüllü İtfaiyeciler, İş Erkekleri ve..... 60
Mona Lisa'nın Gülümsemesi 64
Kaçak Yolcular 71
Bu Kez Ters Gidiyor 74
Chuquicamata 77
Çölde Kilometreler 80
Şili'ye Veda 83
Şili'ye Uzaktan Bakış 85
Tarata Yeni Dünya 88
Pachamamaların Diyarında 94
Güneşin Gölü 98
Dünyanın Merkezine Doğru Yol.. 100
Merkez 104
İnkaların Ülkesi 105
Sarsıntıların Efendisi 112
Galipler Kenti 113
Kuru Mevsimde Cuzco 116
Huambo 119
Hep Daha Kuzeye 125
Peru'nun Merkezinden 127
Boşa Çıkan Umut 132
Kral Naiplerinin Kenti 136
Ucayali'den Aşağıya Doğru 144
(San Pablo Leprosoriumu) 149
Kutsal Guevara Günü 151
Kontikita Ortaya Çıkıyor 156
Caracas'a Kadar 157
Bu Tuhaf Yirminci Yüzyıl 160
Kenar Notları 163
Kolombiya'dan Mektup 167

Ernesto Miami'ye Ulaşıp B. Aires'e Geri D...
Ernesto Guevara Lynch 175
Dipnotlar 179

Çeviyazıları yaşadığımız dünyada tüm toplumsal süreçleri belirleyen eşitsizlikçi-egemenlikçi sistemlerle arasına eleştirel bir uzaklık koymayı niyet edinmiş metinleri yayınlıyor.

Kamera dizisi, sistemin günlük yaşamda ürettiği değişik toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik pratikleri takibe alıyor. Bu pratikleri daha iyi anlamayı, eleştirel bir irdelemeden geçirmeyi ve egemenlik karşıtı/eşitlikçi ütopyalar içinden alternatifler önermeyi tasarlayan belge, anlatı, günce, tanıklık vb. metinler Kamera'nın kaydedeceği yazılar arasında.

Latin Amerikalı efsanevi gerilla savaşçısı ve devlet adamı Ernesto Che Guevara'nın, arkadaşı Alberto Granado ile 1951-1952'de yaptıkları Güney Amerika gezisi sırasında tuttuğu günlük, Kamera'nın ikinci kitabı. Günlüğün özgün elyazması, Che'nin "Centro Latinoamericana Guevara" daki kişisel arşivinde yer alıyor.

Che'nin eşi Aleida March de la Torre tarafından yayına ha-

zırlanan Günlük, 1992'de Editorial Abril (Havanna/Küba) tarafından basıldı ve büyük yankı yaratarak değişik dünya dillerine çevrildi.

Elinizdeki Türkçe baskıda ise, Che'nin siyasal ve ekonomik düşüncesi üzerine kaleme aldığı yapıtlarla dünya ölçüsünde tanınan İtalyan marksist tarihçi Roberto Massari'nin yayına hazırladığı ve Alberto Granado'nun günlüğünü de kapsayan Viaje por Sudamerica (Editorial Txalaparta, 1994, Tafalla/İspanya) kitabı esas alınmıştır.

Bu vesileyle, bu kitabın yayına hazırlanış sürecinde yakın ilgisini esirgemeyen Sayın Roberto Massari ve Editorial Txalaparta editörlerine teşekkürlerimizi sunmayı borç biliyoruz.

Bu kitabın başında ve sonunda bulunan iki metin, Che Guevara'nın babası Ernesto Guevara Lynch'in kaleme aldığı, Mi hijo el Che (Editorial Artey Literatura, 1988 Havana) adlı yapıttan alınmıştır. Mi hijo el Che, "Oğlum Che" adıyla Çiviyazıları Yayınları arasında yer almıştır.

Latinoamericana: Bir Motosiklet Gezisi Günlüğü 1951/52, Saliha Nazlı Kaya tarafından Türkçeye çevrildi. 1975'ten bu yana çevirileri yayınlanan Kaya; Stalin'in Bütün Eserler'i ve Lenin'in Seçme Eserler'i başta olmak üzere, Auguste Bebel'in Kadın ve Sosyalizm, Aleksandra Kollontay'ın Birçok Hayat Yaşadım, Mauricio Rosencoff'un Duvardaki Sarmaşık ve Ernesto Guevara Lynch'nin Oğlum Che gibi yapıtlarının da aralarında yeraldığı birçok kitabın çevirmeni.

Ernesto ile Granado'nun Gezisi

Ernesto Guevara Lynch

Ernesto'nun yakın arkadaşı, ilkokulu birlikte okuduğu Tomas ile Gregorio'nun ağabeyi, biyoloji doktoru Alberto Granado, ona bir Amerika gezisinde eşlik etmeye karar verdiğinde yıl 1951'di.

Ernesto tam bu sıralarda Cordoba'dan sempatik bir kızla tanışmıştı. Ailem gibi ben de onunla evleneceğinden emindim.

Bir gün Ernesto bana:

– Baba, dedi, ben Venezuela'ya gidiyorum.

"Ne kadar kalacaksın?" soruma, "Bir yıl" yanıtını verince ne çok şaşırmıştım.

– Peki, ya nişanlın?– dedim.

– Eğer beni seviyorsa beklemek zorunda– oldu yanıtı.

Oğlumun bu tür yola koyuluşlarına alışmıştım artık.

Kızdan çok hoşlandığını biliyordum ve bu sempatinin onun uzaklara duyduğu özlemi bastıracağını ummuştum.

Derin düşüncelere daldım. Ernesto'yu anlamıyordum. Onda bazı şeyler benim için ulaşılmaz kalıyordu. Onu ancak zamanla anladım. Doyurulmaz uzaklık özleminin onun öğrenme açlığına boyun eğdiğini bilmiyordum.

Yoksulların gereksinimlerini enine boyuna öğrenmek onun için önemliydi ve bunun için çok yol katetmesi gerektiğini biliyordu; ama sıradan bir turist olarak değil, kendi tarzında. Yolda, görülmesi gereken yerleri ya da güzel manzaraları fotoğraflamak için değil, her adımda karşılaştığı insan sefaletini içselleştirmek ve bu sefaletin nedenlerini araştırmak için mola veriyordu. Gezileri, yerinde fikir edinmek, ama olanaklar elverdiğince de insanların ıztırabını hafifletmek isteyen bir sosyal araştırmacının gezileri olacaktı.

Büyük bir şanssızlık eseri yeryüzünün büyük bölümünü kaplayan sefalet içindeki bu korunmasız insan soyunun iç yüzü, sadece yürekleri her türlü dokunaklılığa karşı zırhlayarak, tükenmez bir özveriyle, böyle bir ilgi ve böyle bir kararlılıkla tam olarak araştırılabilirdi.

Yıllar sonra, onun sürekli gezileri üzerine düşünürken, bu gezilerin ona, kaderi konusunda gerçekleri gösterdiği sonucuna vardım.

Ernesto artık Venezuela'ya doğru yola çıkmıştı. Kızkardeşlerimden birinin evinde, liberal görüşleriyle ülkemizde çok ünlü bir dinadamı olan dostu Peder Cuchetti'yle öğle yemeği yerken, Ernesto'yla Granado'nun gezilerinin Amazon ormanları bölümünü ve Amazonların sulak kıyılarındaki San Pablo Leprosoriumu'nda kalışlarını anlattım.

Peder beni dikkatle dinledi ve cüzzamlı hastaların sürdürdüğü korkunç yaşamla ilgili anlatımlarımı duyduktan sonra şöyle dedi:

–Dostum, ben kardeşlerim için her türlü özveride bulunmaya hazırım; ama sizi temin ederim ki, bu koşullar altında, bu tropik iklimde, üstelik böylesine kötü hijyen koşulları altında cüzzamlı hastalarla sabah, öğlen, akşam birlikte yaşayamazdım, buna katlanamazdım. Oğlunuzun ve arkadaşının insan sevgisi ve karakter sağlamlığı karşısında utanç duyuyorum; çünkü bunun için sadece cesaret yetmez, çelikten sinirlere ve ölçüsüz derecede anlayışlı, büyük bir merhametle dolu bir yüreğe sahip olmak gerekir. Oğlunuz çok başarılı olacak.

Açıkçası, Ernesto'nun gezilerine düşünsel olarak katılmaya o kadar alışmıştım ki, onu harekete geçiren bu huzursuzluğun motiflerini daha ayrıntılı tahlil etmeye hiç uğraşmadım; herşeyden önce de, dünyayı dolaşmasını, büyük bir doğallıkla sanki herkesin başarabileceği bir çocuk oyunuymuşçasına anlatışının beni yanıltmasına izin verdim. Böbürlenmek ona çok uzaktı; belki de ailemizi huzursuz etmemek için, gezilerinden sözederken, onu dürten şey sanki sadece merakmış gibi davranıyordu.

Ancak daha sonra mektuplarından, yaşamı boyunca vazgeçmediği gerçek bir görev çağrısına uyduğunu anladık. Anlatırken, her zaman eğlenceli ve ilginçti; sesine haylaz, şakacı bir ton katmayı bilir, böylece dinleyenleri şaşkına çevirir ve dalga mı geçtiği yoksa ciddi mi konuştuğu konusunda insanı kuşkuda bırakırdı.

Bir gün Peru'dan gönderdiği, kuzeye doğru geziye devam edeceğini bildiren bir mektupta yaklaşık olarak şunları söylediğini anımsıyorum:

"Eğer bir yıl içinde bizden haber alamazsanız, kurukafalarımızı herhangi bir Yankee müzesinde arayın, çünkü deneyimli

kelle avcıları olan Jibaro kabilesinin bölgesinden geçiyoruz."

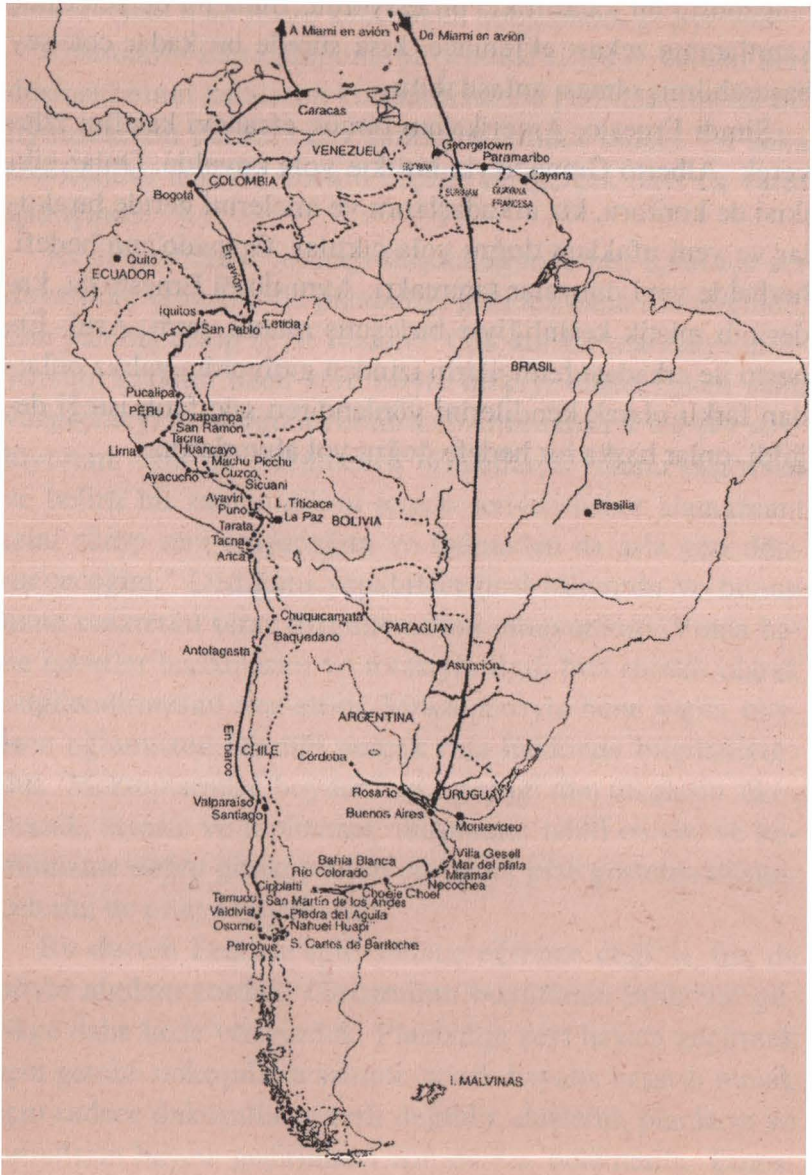
Jibaroların kim olduğunu biliyorduk ve yüzyıllardan beri düşmanlarının kafalarını kurukafa haline getirdiklerini de biliyorduk. Bu durum epey farklıydı, çünkü sadece bir şaka söz konusu değildi, önemli ölçüde bir gerçek payı da vardı işin içinde.

Keşif gezilerine çıkmayı düşündüğünde hep içten içe acı duyardım. Granado'yla planladığı geziden bana sözettiğinde, onu yanıma çekip şöyle dedim: "Çok zor bir maceraya atılıyorsun, kendim uzun süre böyle birşeyi düşlemişken sana vazgeçmeyi nasıl öğütleyebilirim? Ama sana bir tek şey söylüyorum; eğer bu eldeğmemiş ormanlarda yolunu şaşırırsan ve belirli bir zaman dilimi içinde senden haber alamazsam izini sürüp seni arayacağım ve bulmadan da asla geri dönmeyeceğim." Dediğimi yapabileceğimi biliyordu ve bunun onun cesaretini biraz dizginlemesini umuyordum. Yolda bana işaretler bırakmasını ve rotasıyla ilgili bizi sürekli olarak bilgilendirmesini rica ettim. Mektuplarıyla bunu yaptı, böylece oğlumuzun izlediği gerçek rota hakkında bilgileniyorduk. Mektuplarında, boydan boya geçtiği tüm ülkelerin ekonomik, siyasal ve toplumsal durumunu tahlil ediyor ve komünizme doğru gittikçe artan eğilimini bize gösteren düşüncelerini de ortaya koyuyordu.

Bu durum Ernesto için sadece eğlence değildi, biz de böyle algılamıyorduk. Girişiminin boyutunun bilincine gittikçe daha fazla varıyorduk. Planladığı şeyi hayata geçirmek için gerekli önkoşullara sahipti; ancak hayatta başarılı olmak için sadece önkoşullar yeterli değildir, düşlerin, planların ve umutların hayata geçirilmesi işin en zor bölümüdür. Ernesto'da zafer iradesine inanç, amaçlanan hedefe ulaşmak için

olağanüstü bir kararlılıkla birleşiyordu. Buna bir de yeterince kanıtlanmış zekası eklenince, kısa sürede bu kadar çok şey başarabilmiş olması anlaşılabilir.

Şimdi Ernesto, Amerika'nın birçok efsanevi kaşifini izleyerek Alberto Granado'yla birlikte yola koyuldu. Onlar gibi ikisi de konforu, kız arkadaşlarını ve ailelerini geride bıraktılar ve yeni ufuklara doğru yola çıktılar. Granado'nun hedefi, herhalde yeni dünyalar tanımaktı. Aynı dürtü Ernesto'da, kaderinin mistik kesinliğiyle birleşmiş olarak vardı. Artık Ernesto ile arkadaşı fetihçilerin izinden gidiyordu, yalnız onlardan farklı olarak kendilerini yönlendiren güç fetih isteği değildi, onlar başka bir hedefe doğru yol alıyorlardı...

A Miami en avión
De Miami en avión
Caracas
VENEZUELA
Georgetown
Paramaribo
Cayena
COLOMBIA
Bogotá
GUYANA
SURINAM
GUYANA FRANCESA
Quito
ECUADOR
Iquitos
San Pablo
Leticia
BRASIL
Pucalipa
PERU
Oxapampa
San Ramón
Tacna
Lima
Huancayo
Machu Picchu
Cuzco
Ayacucho
Sicuani
Ayavirí
Puno
L. Titicaca
La Paz
BOLIVIA
Tarata
Tacna
Arica
Brasilia
Chuquicamata
PARAGUAY
Baquedano
Antofagasta
Asunción
ARGENTINA
CHILE
Córdoba
Rosario
URUGUAY
Valparaíso
Santiago
Buenos Aires
Montevideo
Bahía Blanca
Villa Gesell
Mar del plata
Miramar
Rio Colorado
Necochea
Cipolletti
Choele Choel
Temuco
San Martín de los Andes
Valdivia
Piedra del Aguila
Osorno
Nahuel Huapi
Petrohue
S. Carlos de Bariloche
I. MALVINAS

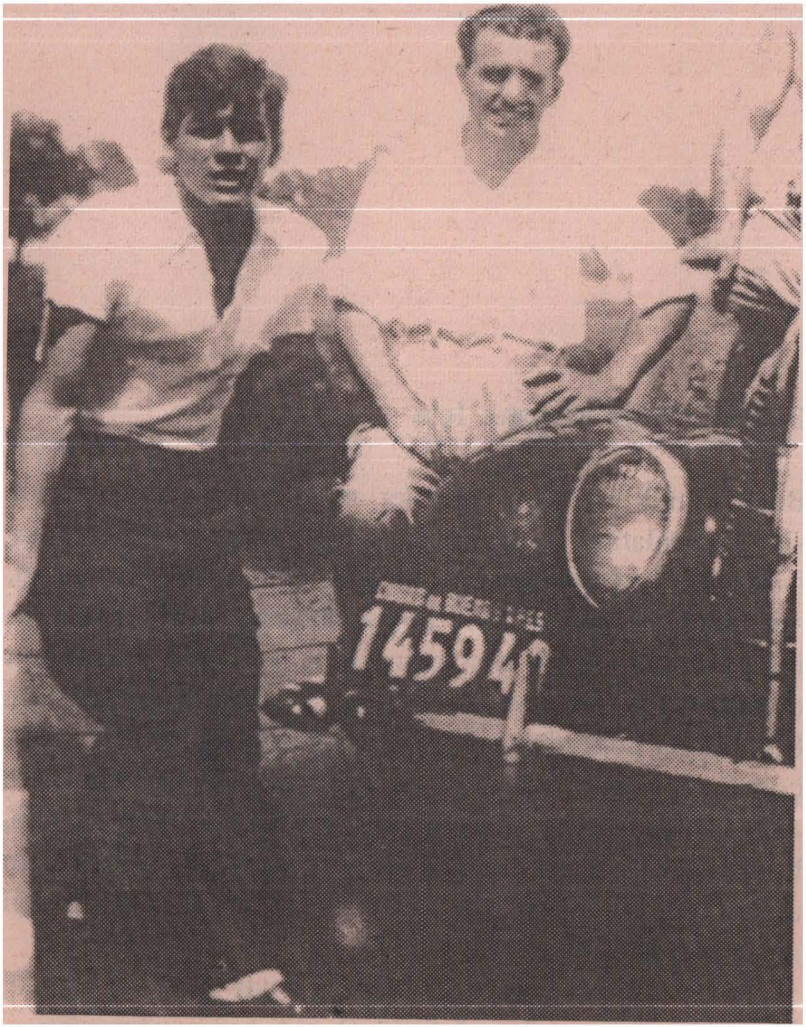
Latinoamericana

Bir Motosiklet Gezisi Günlüğü
1951/52

Birbirimizi Anlamamız İçin

Burada etkileyici şanlı eylemler anlatılmıyor, sadece "biraz sinik bir anlatım" da sözkonusu değil; en azından bu amaçlanmıyor. İki yaşamdan bir parçadır burada sözkonusu olan, aynı umutların ve birbirine akraba düşlerin belirli ölçüde ortak güzergahının bir enstantanesidir. Bir insan, yaşamının dokuz ayında, en aşırı felsefi spekülasyonlardan, midesinin boşluğuyla doğrudan karşılıklı etkileşim içinde, bir tabak çorba gibi sıradan bir isteğe kadar birçok şey düşünebilir; ve aynı zamanda biraz maceracıysa, bu zaman dilimi içinde, belki diğer insanları da ilgilendirecek ve ayrım yapmaksızın anlatırken, bu Notlar'a benzer birşeyin ortaya çıkabileceği anlar yaşayabilir.

Böylece bozuk para fırlatıldı ve havada defalarca döndü; bazen "tura", bazen "yazı" düştü. Burada benim ağzımdan

14594

konuşan, herşeyin ölçüsü, insandır ve benim gözlerimin gördüğünü benim sözcüklerimle anlatmaktadır; belki olası on "tura"ya sadece bir kez "yazı" görmüşümdür, ya da tersine, olasılıkla böyledir ve bu değiştirilemez; dilim, gözlerimin ona ilettiklerini anlatıyor. Bakışımız asla kapsayıcı değildi, hep yüzeyseldi ve her zaman uygun biçimde bilgilenmiş değildi; yargılar fazlasıyla kesin mi? Olabilir, ama bu, tuşlara basmaya yolaçan bir dürtüler bütünü klavyesini yansıtan bir yorumdur ve bu yüzeysel dürtüler öldü. Bir yasanın yüküne bağımlı hiç kimse yok. Bu notları yazan kişi, yeniden Arjantin topraklarına ayak bastığında öldü; bunları düzenleyen ve düzelten 'ben', ben değilim; en azından ben, artık içsel olarak aynı ben değilim. Dev Amerikamızda yaptığımız bu hedefsiz gezinti beni sandığımdan daha fazla değiştirdi.

Fotoğrafla ilgili herhangi bir ders kitabında, yarım ayın aydınlattığı bir gece manzarası görülebilir ve açıklayıcı metin bize gözkamaştırıcı güneş ışığında bu karanlığın sırrını verir.

Fakat duyumların ağtabakam üzerindeki izlenimlerinin karakterini okuyucum pek bilmez; ben de bunları sadece, çekildikleri gerçek anı bulmak için fotoğraf kartı üzerinde düzeltmeler yapılmasına izin vermeyecek kadar sezinliyorum. Bir gece çekimi gösterdiğimde, inanırsınız ya da onu yırtarsınız, öyle ya da böyle, çünkü eğer notlarımın fotoğrafladığı manzarayı kendiniz bizzat tanımıyorsanız, benim size anlattığımdan başka bir gerçeği zor öğrenirsiniz. Şimdi sizi kendimle, bir zamanlarki ben'le başbaşa bırakıyorum...

Öncüller

Bir Ekim sabahıydı. 17 Ekim tatilinden yararlanarak Cordoba'ya gitmiştim. Alberto Granados'un evinin yanındaki as-

manın altında tatlı mate' içiyor, bu "sefil yaşamın" en yeni olayları üzerine konuşuyor ve arada Poderosa II üzerinde çalışıyorduk. Alberto, San Francisco de Chanar Leprosoriumundaki işini kaybettiğinden ve Hospital Espanol'daki maaşın kötülüğünden şikayet ediyordu. Ben de işimi kaybetmiştim, ama onun tersine çok hoşnuttum. Buna rağmen, herşeyden çok benim düşçü ruhumla bağıntılı bazı kaygılarım vardı; Tıp Fakültesi'nden, hastanelerden ve sınavlardan gına gelmişti.

Düşlere dalıp uzak ülkeleri boydan boya dolaştık, tropik denizlerde yol aldık ve tüm Asya'yı gezdik. Birdenbire sanki düşlerimizin bir parçasıymış gibi, öyle kendiliğinden bir soru çıktı ortaya:

– Peki Kuzey Amerika'ya gitsek?
– Kuzey Amerika'ya mı? Nasıl?
– Poderosa'yla, be adam.

Böylece gezi kararlaştırılmış oldu ve genel hatlarıyla, fazlaca tasarlanmaksızın hep sürdürüldü. Alberto'nun kardeşleri de bize katılmıştı ve mate içerken, isteklerimizin hedefine varana dek herkesin üzerine düşen yükümlülük geri dönülmez biçimde mühürlendi. Geriye sadece gerekli izinleri, vesikaları ve belgeleri toplamak, yani modern ulusların geziye çıkmak isteyenlerin önüne koyduğu bütün o engeller dizisini aşmak için budalaca bir koşuşturma kalıyordu. İtibarımızı riske atmamak için, başkalarına karşı sadece Şili'ye gideceğimizden sözetmeyi kararlaştırdık; benim en önemli görevim, yola çıkmadan önce olabildiğince fazla dersin sınavlarını vermekti, Alberto'nun görevi, büyük gezi için mo-

tosikleti hazırlamak ve rotayı düşünmekti. Bu anda girişimimizin taşıdığı önemi gözden kaçırdık; artık sadece yolun tozunu ve kilometreleri yiyip bitiren motosikletin üzerinde kendimizi kuzeye doğru kaçarken görüyorduk.

Okyanusun Keşfi

Dolunay denizin üstünde iyice belirgin, dalgaları gümüşi pırıltılarla kaplıyor. Bir kumulun üstünde oturmuş, değişik duygular içinde dalgaların iniş çıkışını seyrediyoruz. Deniz benim için hep, sırları asla ifşa etmeksizin, kendisine anlatılan herşeyi içine alan ve en iyi öğütleri veren -anlamını herkesin istediği gibi yorumladığı bir şakırtıdır bu- bir sırdaş, bir dosttu; Alberto içinse, onda garip bir huzursuzluğa yolaçan yeni bir gösteri; bunun yansıması, her dalganın yükselişini ve sahilde yokoluşunu izleyen dikkatli bakışlarında algılanabiliyor. Neredeyse otuz yaşında olmasına rağmen Alberto Atlantik Okyanusu'nu ilk kez görüyor ve bu anda, ona yeryuvarlağının her noktasına ölçüsüz yollar açan bu keşfin önemini duyumsuyor. Serin rüzgar, duyumları deniz havasıyla dolduruyor, değip geçtiği herşey değişiyor, Come-back bile komik burnunu kaldırıp, her an gözünün önünde defalarca yuvarlanıp açılan gümüşi şeridi seyrediyor. Come-back, benim geri dönüşümü isteyen çetenin bir sembolü, hayatta kalmış bir sembolü; geçirdiği kazalara, çantasında kilitli bulunduğu motosikletten iki düşüş, onu harap eden bir at tepmesi ve ağır bir ishale rağmen hayatta kalabilmiş bir sembol.

Mar del Plata'nın kuzeyinde Villa Gesell'de, bize konukseverlik gösteren bir amcanın evindeyiz ve geride bırakılmış olan ilk 1200 kilometrenin bilançosunu çıkarıyoruz. Bu yolculuğun en kolay bölümüydü, fakat yine de bize mesafe

önünde saygıyla eğilmemizi fısıldıyordu. Hedefimize ulaşıp ulaşmayacağımızı bilmiyoruz, fakat önümüzde oldukça ağır bir iş duruyormuş gibi görünüyor. Alberto, dakikası dakikasına hazırladığı ve ona göre şimdi gezi hedefimize yaklaşmış olmamız gereken -oysa biz gerçekte daha yeni yola çıkmıştık- ayrıntılı gezi planına gülüyor.

Gesell'den, amcamın bize "bağışladığı" önemli miktarda sebze ve et konservesiyle ayrıldık. Amcam Bariloche'ye varır varmaz ona telgraf çekmemizi istedi; telgraf numarasını Loto'da oynamak istemesi ise bize abartılı geldi. Başkaları, motosikletin footing vs. yapmak için iyi bir fırsat olduğunu söylüyorlardı; buna rağmen biz tersini kanıtlamaya kesin kararlıydık. Doğal bir kaygıdan kurtulmuş olmasak da bu böyle; birbirimize duyduğumuz karşılıklı güven üzerine tek bir söz bile söylemiyoruz.

Sahil yolunda Come-back uçuş tutkusunu bir kez daha kanıtladı ve çarpmaya rağmen bir kez daha yarasız beresiz kurtuldu. Bagaj sepeti ağırlık noktasının arkasında bulunan motosiklet, üzerindeki yükle birlikte kolayca kontrol dışına çıkıyor; en ufak dikkatsizlikte ön tekerlekle birlikte şahlanıyor ve geniş bir kavisle bizi savuruyor. Yanından geçtiğimiz bir kasaptan biraz kızartmalık et alıyoruz, köpek için de süt. Tadına bile bakmadı; hayvancık beni kaygılandırmaya başlıyor, dertli mahluktan çok, bayıldığım 70 "papel"den dolayı kaygılanıyorum. Kızartmanın at eti olduğu anlaşıldı, o kadar tatlı ki yiyemiyoruz. Hayalkırıklığıyla bir parça eti yere atıyorum, köpek saldırıp kaşla göz arasında eti silip süpürüyor; şaşkınlıkla bir parça daha atıyorum, aynı şey tekrarlanıyor. Süt diyetini kaldırıyoruz. Come-back hayranlarının coşku gösterileri altında burada Miramar'da benim için bir...

...başlıyor. Aslında Come-back'in yeni bir yuva bulduğu Miramar'daki günlerden söz etmek bu notların işi değil; bu yeni yuvada, onun manidar adının yönelik olduğu bir kişi de vardı ve gezi kararsızlıkla durgun bir suda bekliyordu; herşey, verdiğim ve beni bağlayan söze bağlıydı.

Alberto tehlikeyi anlamış ve kendisini Amerika yollarında artık bir başına görüyordu, ama tek bir söz bile söylemedi. Mücadele kızla benim aramda geçti. Yola koyulduğumda, Otero Silva'nın şu dizelerini bir an için duyar gibi oldum:

Sandalda
çıplak ayakların suda şıpırtısını dinliyordum
ve hissediyordum
açlıktan geceye dönmüş yüzleri.
Gidip geliyordu kalbim onunla sokak arasında.
Hangi güçle koparıp aldım kendimi gözlerinden
kollarından nasıl kurtuldum bilemiyorum.
Öylece kaldı, korkusunu gözyaşı bulutlarıyla
arkasına gizledi yağmurun ve camın,
ama bir türlü, bekle beni
seninle geliyorum diye bağıramadı!

Daha sonraları, deniz dalgalarının bir sahile fırlatıp attığı tahta parçasının "Ben kazandım" deme hakkına sahip olduğundan kuşku duydum. Ama bu daha sonraydı. Mevcut an'ı sonrası ilgilendirmez. Planlanan iki gün, saat sekiz olana dek lastik gibi uzadı ve benim kronik kötü kokulu nefesimle karışan vedalaşmanın acı tadıyla birlikte, macera rüzgarlarının

beni, bana olduklarından daha garip görünen, olduklarından daha normal düşündüğüm durumlarla dünyaya nasıl taşıdığını kesin olarak duyumsadım.

Dostum denizin beni savunmak için saldırıya geçmeye ve içinde tutsak bulunduğum cehennem öncesi yerden beni kurtarmaya karar verdiği bir günü hâlâ anımsıyorum. Sahil bomboştu ve deniz tarafından serin bir rüzgar esiyordu. Başım, beni bu yere bağlayan kucakta yatıyordu. Tüm evren, çevremdeki herşeyle hafifçe sallanarak içsel sesimin ritmiyle dalgalanıyordu. Birdenbire denizin sesi açıkça duyulabilir güçlü bir Bö'yü bana taşıdı; irkilerek başımı kaldırdım, ama hiç birşey yoktu, sadece yanlış alarm; denizin uyarısını tekrar algıladığımda düşlerimi şefkatli kucağa yatırmıştım yeniden. Deniz olağanüstü gücüyle kalemi dövüyor ve etkileyici soğukkanlılığıyla tehdit ediyordu. Üşümüştük, sahilden uzaklaşıp içeriye doğru yürüdük, beni bırakmak istemeyen huzursuz edici mevcut andan kaçtık. Kısa bir sahil parçasında deniz, ebedi yasasından şaşmaksızın dansediyordu ve orada huzursuz edici suçlama, öfkeli tehdit ortaya çıktı. Ancak, aşık bir adam (Alberto daha sert ve daha az edebi bir niteleme kullanıyordu) bu türden çağrıları duyabilecek durumda değildir; Buick'in dev karnında benim burjuva temeller üzerinde yükselen dünyam yaşamını sürdürüyordu.

İyi bir *akıncı*nın on emrinin birinci maddesi şöyledir:

Bir *akın*ın iki noktası vardır. Başladığı ve bittiği nokta; eğer ikinci teorik noktayı reel noktayla denk düşürmek niyetindeysen, olanaklar konusunda kaygılanma (çünkü akın, bittiği yerde biten gerçek bir espas *(alan)* olduğu için, onu bitirmenin olasılıklar kadar çok olanakları vardır, yani sonsuz derecede çok olanak vardır).

Alberto'nun öğüdü aklıma geldi: "Bilezik, ya da sen sen değilsin."

Kızın elleri benimkinin içinde yitmişti.

– Chichina, bu bilezik... bana tüm gezi boyunca yol gösterse ve anı olarak eşlik etse nasıl olurdu?

Zavallıcık! ne denirse densin onun altına acımadığını biliyorum; parmakları, beni değerli madeni istemeye iten sempatiyi dokunarak duyumsamaya çalıştı. En azından ben terbiyeli bir biçimde böyle düşünüyorum. Alberto, (bana öyle geliyor ki belirli bir kötülükle) aşkımın 29 ayarını dokunarak anlamak için özellikle duyarlı parmaklara ihtiyaç olmadığını söylüyor.

Son İpler de Kopana Dek

Bir sonraki etabımız, bir öğle öncesi hiçbir zorlukla karşılaşmaksızın katettiğimiz bir etap, Alberto'nun eski bir dostunun mesleğini icra ettiği Necochea'ydı. Tam zamanında "bifteğe"[2] yetiştik ve Alberto'nun arkadaşı tarafından yürekten, hiçbir biçimde özürlenemez bohem yaşamımızdan tehlike kokuları alan karısı tarafından ise daha az yürekten karşılandık.

– Öğreniminizi bitirmenize bir yıl var ve siz gidiyorsunuz? Üstelik de ne zaman döneceğinizi bilmiyorsunuz? İyi ama neden?

En karanlık renklerle tahayyül ettiği bir yaşantıyla ilgili bu soruya sağlam temelli bir yanıtın gelmemesi onun tüylerini diken diken ediyordu. Bize nazik davranıyor, ancak bize karşı beslediği düşmanca duygular sezilebiliyordu; oysa zaferin kendisine ait olduğunu, kocası için "zaaf gösterme" olanağının bulunmadığını biliyordu (bildiğini düşünüyorum).

Mar del Plata'da bir doktoru, Alberto'nun, her türlü sonucuyla birlikte Parti'ye girmiş bir arkadaşını ziyaret etmiştik; bu arkadaşı ise Radikal Parti'sine sadık kalmıştı ve buna rağmen her ikisi de bize aynı derecede uzaktı. Siyasal tavır olarak benim için asla önemi olmayan *Radicalismo*, bir süre saygı duyduğu bazı radikallerle arkadaş olan Alberto için de her türlü önemini yitirdi. Dost çiftin bize sunduğu kaygısız geçen üç gün için teşekkür edip, yeniden motosiklete binip Bahia Blanca'ya doğru yola devam ettiğimizde, kendimizi az biraz daha yalnız ama çok özgür duyumsadık. Orada da dostlar tarafından bekleniyorduk; bu kez, bizi aynı şekilde samimi ve yürekten konukseverlikle karşılayanlar benimkilerdi.

Güneydeki liman kentinde epey kaldık, motosikleti onardık ve kenti dolaştık. Parasal kaygısızlığın son günleriydi bunlar. Kesin mali yıkımımızı biraz geciktirmek için kızarmış etli, Polenta ve ekmekli yemek planına katı bir biçimde uymak zorundaydık. Ekmeğin tadında bir uyarı yatıyordu: "Yakında arkamdan on parmağını yalayacaksın, moruk." Ve ekmeği çifte zevkle yutuyor, develer gibi önümüzdeki yol için stok yapmak istiyorduk.

Yola çıkacağımız akşamın arifesinde bende epey yüksek ateşli bir grip belirtisi başgösterdi, böylece Bahia Blanca'da bir gün fazla kalmak zorunda kaldık. Sonunda öğleden sonra saat üçte, Medano[3] kumullarına vardığımızda daha da boğucu hale gelen kurşun gibi bir güneş altında yola koyulduk. Motosiklet kötü dengelenmiş ağırlığıyla çabuk kontrolden çıkıyor ve sürekli kayıyordu. Alberto kum kütleleriyle inatçı bir düello sürdürdü; kendi görüşüne göre bu mücadeleden zaferle çıkan o olmuştu. Kesin olan birşey varsa, düz yolda yolumuza devam etmeden önce altı kez kumun üstüne seril-

diğimizdir. Tabii ki sonunda bu yolu geride bıraktık ve yol arkadaşımın Medanos üzerindeki zaferini inandırıcı kılabilmek için öne sürebileceği en önemli argüman budur.

Sonra komutayı ben devraldım ve yitirilen zamanı telafi etmek için gaza bastım. Virajın bir bölümü ince kumla örtülüydü; kısacası, bütün tur boyunca yaşadığımız en ağır düşüş bu oldu. Alberto yarasız beresiz atlattı, benim ise bir ayağım silindire sıkıştı, bu arada biraz yandı ve yara iyileşmediği için bu nahoş olayın anısı uzun sürdü.

Üzerimize, bizi bir hayvan çiftliğine sığınmak zorunda bırakan güçlü bir yağmur boşanıyordu; çiftliğe ulaşmak için ise balçık zeminde üçyüz metre gitmemiz gerekti; iki kez daha çamuru boyladık.

Karşılama olağanüstüydü, fakat stabilize olmayan yollarda bu ilk durakların bilançosu gerçekten alarm vericiydi: bir günde dokuz düşüş. Herşeye rağmen, bundan böyle yatağımız olacak kerevetlerin üzerinde uzanmış, hemen Poderosa'nın, bizim salyangoz kabuğunun yanında, sabırsız bir sevinçle geleceğe bakıyorduk. Sanki, oradan, maceradan bize doğru esen daha özgür, daha hafif bir hava soluyormuşuz gibi geliyordu bize. Uzak ülkeler, kahramanca eylemler, güzel kadınlar dolanıyordu uyarılmış fantazimizde; ve uykuya direnen yorgun gözlerden, ölü bir dünyayı cisimleştiren iki yeşil nokta benim sözde kurtuluşuma gülüyor ve ait oldukları tabloyu, benim bu dünyanın denizleri ve ülkeleri üzerinde masalsı uçuşumla birleştiriyorlardı.

Gripte Yatak İstirahatı

Motosiklet, kazasız geçen uzun yoldan dolayı sıkılmış oflayıp pufluyor, biz ise yorgunluktan. Çakıl kaplı bir yolda iler-

leme görevi, hoş bir eğlence olmaktan ağır bir işçiliğe dönüştü. Motosikleti nöbetleşe sürdüğümüz koca bir gün, ücretsiz geceleme olanağının bulunduğu varsayılan az çok büyük bir yer olan Chole-Choel'e gitmek için güç gösterisinde bulunmak yerine, geceyi uyuyarak geçirmeyi yeğlememize yol açtı. Benjamin Zorilla'da mola verdik ve boş duran bir istasyonda bir odaya yerleştik. Kütük gibi uyuduk.

Ertesi sabah erkenden kalktık, fakat mate için suyu getirirken, bedenimde dolaşan garip bir duygu hissettim, sonra soğuktan titreme. On dakika sonra, karşı koymak için hiç birşey yapamadan deli gibi titremeye başladım; kinin kapsülleri etki göstermiyordu ve başım içinde garip marşların yankılandığı bir trampet olmuştu sanki; duvarlardan aşağıya net biçimi olmayan tanımlanamaz birkaç renk akıyordu ve şiddetli bir öğürtüyle birlikte yeşil renkte bir mide suyu çıkardım. Bu durum, akşama doğru motosiklete tırmanıp, motoru kullanan Alberto'nun sırtına dayanacak gücü kendimde bulduğumda Chole-Choel'e varana dek bütün gün sürdü; bir lokma birşey bile yiyemiyordum. Orada küçük hastanenin müdürü ve parlamento milletvekili Dr. Barrera'ya gittik; bizi dostça kabul etti ve uyumamız için kurumunda bir yer verdi. Ateşimi dört saat içinde düşüren bir seri penisilin yaptı, ama ne zaman yola çıkmaktan söz etsek doktor başını sallayıp şöyle diyordu: "Gripte yatak istirahatı" (net olmayan teşhiste bu hep doğrudur). Böylece birkaç gün bakım altında kaldık ve prensler gibi yaşadık. Alberto, hastane giysileri içinde, zayıf, dermansız, kocaman gözlerim ve sakalımla etkileyici görünümlü bir fotoğrafımı çekti. Sakalın tuhaf biçimi, bana eşlik ettiği aylarda pek fazla değişmedi. Ne yazık ki fotoğraf çıkmadı; değişmiş yaşam stilimizin, "uygarlığın" zincirlerin-

den kurtulmuş olarak aradığımız yeni ufukların bir belgesi olabilirdi.

Bir sabah doktorun artık başını alışılmış biçimde sallamaması bize yetti. Hemen batıya, bir sonraki hedefimiz olan göllere doğru yola koyulduk. Motosiklet, sanki bize büyük zahmetler altında nasıl ezildiğini göstermek istiyormuş gibi kendini sürüklüyordu. Özellikle, sürekli birşeylerin onarılması gereken karoseri çok etkilenmişti. Alberto'nun onarımda en severek kullandığı yedek parça teldi ve Oscar Galvez'e atfettiği şu sözü nereden öğrendiğini bilmiyorum: "Bir parça tel her yerde bir vidanın yerini tutabilir, teli yeğlerim, daha güvenlidir."

Pantalonlarımız ve ellerimiz, en azından tel sözkonusu olduğunda Galvez'le aynı tercihlere sahip olduğumuzun kuşkusuz kanıtlarını sunuyordu.

Artık gece olmuştu, ışığımız yoktu ve açık alanda geceyi geçirmek hoş olmadığı için bir yerleşim bölgesine ulaşmaya çalışıyorduk. Fakat farları yakmış daha yavaş yolalırken, birdenbire, yorumlayamadığımız son derece garip bir gürültü duyulmaya başladı.

Far ışığı gürültünün nedenini bulmaya yeterli değildi, motosiklet furşunun kırıldığını sandık. Mola vermek ve geceyi olabildiğince iyi geçirmek için hazırlık yapmak zorundaydık. Çadırı kurup, açlığımızı ve susuzluğumuzu unutmak için içine girdik (hiçbir yerde su yoktu ve etimiz de bulunmuyordu); yorgunluktan uykuya daldık. Fakat akşam serinliği hızla, çadırımızı söküp atan ve bizi fırtına altında bırakan şiddetli bir kasırgaya dönüştü. Hava gittikçe soğuyordu. Motosikleti bir telefon direğine bağlamak zorunda kaldık ve çadır bezine sarınmış olarak güç bela uyumaya çalıştık. Kasır-

ga benzeri fırtına kerevetleri kullanmamızı engelliyordu. Gece pek güzel değildi, fakat sonunda yorgunluk soğuğa, fırtınaya ve olabilecek başka şeylere üstün geldi; ancak saat dokuzda, güneş tam tepemizdeyken uyandık.

Gün ışığında, garip gürültünün, ön desteği kırılmış olan şasiden geldiğini gördük. Şimdi sorun, motosikleti, bozuk desteği kaynak yapabileceğimiz bir yerleşim bölgesine varmak için olabildiğince iyi onarmaktı. Dostumuz tel bize yardımcı oldu ve motosikleti geçici olarak hazır hale getirdi. Bütün bagajı tekrar yükleyip, en yakın yerleşim bölgesine ne kadar uzaklıkta olduğumuzu tam olarak bilmeksizin yola çıktık. İkinci virajdan sonra meskun bir evle karşılaştığımızda şaşkınlığımız ne kadar büyüktü. Çok dostça karşılandık ve açlığımızı harika bir koyun kızartmasıyla dindirebildik. Oradan, Piedra de Aguila adında, kaynak yapabileceğimiz bir yere kadar yirmi kilometre yol aldık, fakat artık o kadar geç olmuştu ki geceyi tamircide geçirmeyi kararlaştırdık.

Motosikletin çalışma yeteneği açısından pek önemli olmayan bir düşüşün izleriyle birlikte, San Martin de los Andes yönünde yolumuza devam ettik. Motoru ben kullanıyordum ve neredeyse hedefimize varmışken, mırıldanarak akan bir derenin kıyısında bir parça Güney toprağını daha öpüverdik. Bu kez Poderosa'nın karoserisi oldukça kötü biçimde yamuldu, bundan dolayı da daha uzun süre oyalanmak zorunda kaldık. Üstüne üstlük en çok korktuğumuz şey başımıza geldi: arka lastikte bir delik. Yama yapmak için tüm bagajı indirmek, bagaj direğinin bağlandığı "güvenlik telleri"ni çözmek, sonra güçsüz kaldıracımızı ağır bir sınava tabi tutan dış lastikle mücadele etmek zorunda kaldık; sıkıntılı bir iş-

kence. Lastikteki bir deliğin sonucu (isteksiz[4] bir çalışmayla) en az iki saatlik bir zaman kaybıydı. Akşam üstüne doğru yol kenarındaki bir hayvan çiftliğine yaklaştık. Bu çiftliğin Alman sahiplerinde uzun zaman önce tesadüfen bir amcam da gecelemişti; eski bir yol kurdu olan bu amcamın ünlü eylemleriyle şimdi ben yarışıyordum. Çiftliğin yanından akan nehirde balık tutmaya davet edildik. Alberto pırıldağı ilk kez fırlattı ve göz açıp kapayana dek oltanın ucunda gökkuşağı renklerinde parıldayan birşey sallanıyordu. Bu bir arcoiris'ti, enfes etiyle lezzetli (en azından kızartılmış ve açlığımızla baharatlanmış olarak böyle) bir balık. İlk zaferinin coşkusu içindeki Alberto, ben balığı hazırlarken, birbiri ardından pırıldağı fırlattı, fakat saatlerce denemesine rağmen tek bir tane bile tutamadı. Hava kararmıştı, geceyi burada geçirmek zorundaydık; tarım işçilerinin mutfağında uyuduk.

Sabah saat beşte, bu tür mutfakların ortasında bulunan dev ocakta ateş yakıldı; oda dumanla ve orada acı matelerini hazırlayan insanlarla dolmuştu. Bu arada, bu yörede şekerli yapılan mateye dendiği gibi mate Aninau'muzla bazıları dalga geçiyordu. Fakat genel olarak fazla konuşkan değillerdi; bunlar, başlarına çok bela açmış ve şimdi onları sömüren beyaz adama karşı güvensizliklerini koruyan yenilmiş Araukan halkındandılar. Kırda (...)[5] ile ve işleri ile ilgili sorularımıza omuz silkerek ve "bilmiyorum" ya da "olabilir" diyerek yanıt veriyorlar, konuşma da böylece tükeniyordu.

Çiftlikte ayrıca kamımızı kirazla tıkabasa doldurma fırsatı bulduk; öyle ki sıra eriğe gelince, sindirim molası vermek için önce biraz beklemek zorunda kaldım. Refakatçim de "terbiye gereği" birkaç tane yedi. Ağaçların tepesinde tünemiş, sanki şu kadar zamanda bitirmeniz gerekiyor diye sü-

re verilmişcesine meyveleri tıkıştırıyorduk. Çiftlik sahibinin oğullarından biri, günlerdir midelerine birşey girmemiş izlenimi uyandıran bu haydut kılıklı "doktorlar"ı hayli kuşkuyla seyrediyordu; ama birşey söylemedi, bizim gibi iki idealistin, yere sarkan midelerine basmamak için çok yavaş yürünmesi gereken o çok özlemlenen noktaya dek yemesine izin verdi.

Gaz pedalını ve başka hasarları onardıktan sonra, gece inerken vardığımız San Martin'e doğru geziyi sürdürdük.

San Martin de los Andes

Yol, yüksek dağların burada başladığını pek belli etmeyen alçak tepeler arasından uzayıp gidiyor ve can sıkıcı, oldukça çirkin, fakat, bitki örtüsü açısından zengin, olağanüstü güzel dağların arasında bulunan bir köye kadar iniyor, koyu mavi sularında kıyıya kadar inen dağ eteklerinin sarımsı yeşilinin yansıdığı, 500 metre genişliğinde ve 35 kilometre uzunluğunda dar bir deniz uzantısı olan Lacar gölü boyunca uzanıyordu. San Martin de los Andes, turizm için "keşfedildiği" gün, tüm iklimsel zorluklar ve ulaşım yollarının yetersizliği nedeniyle kazandı, böylece varoluşu güvence altına alınmış oldu.

Bir devlet polikliniğine yaptığımız ilk atak tam bir başarısızlıkla sonuçlandı, fakat Ulusal Park'ın bir müştemilatında aynı girişimde bulunabileceğimiz bilgisini aldık. İlgili yönetici tesadüfen oradan geçiyordu ve bize hemen kendi şubesine ait bir alet edavat hangarında barınma imkanı sundu. Gece, kurşun geçirmez yüzüyle, yüzelli kiloluk bir şişko olan bekçi geldi; bize çok dostça davrandı ve bir barakada

yemek pişirmemize izin verdi. Bu geceyi mükemmel geçirdik. Hangarı dolduran samanla iyice örtünmüş halde uyuduk; gecelerin hissedilir biçimde soğuk olduğu bu yörelerde yapılabilecek en doğru şey budur.

Bir parça sığır kızartması alıp göl çevresinde gezintiye çıktık. Zorla üzerine çöken uygarlığın baskısına yabanıl dünyanın henüz yenilmediği dev ağaçların gölgesinde, turumuzdan döndükten sonra göl kıyısında bir laboratuvar kurma planları yaptık. Kış toprağı beyazla örttüğünde, suyun üstüne açılan büyük pencereler; bir yakadan diğerine ulaşmak için gerekecek araba salı; bir botta balık tutma ve neredeyse el değmemiş dağlarda sonsuz geziler düşü kuruyorduk.

Ardından, bu harika toprak parçasının herhangi bir yerinde kalmak için yoğun bir istek duyduk, fakat Amazonların eldeğmemiş ormanları bizi yüksek sesle çağırıyor ve yerleşik Ben'imizin kapılarını duymazdan gelinemeyecek biçimde çalıyordu. Bu arada neredeyse kaderci bir teslimiyetle, gezmenin kaderim olduğunu -daha doğrusu kaderimiz olduğunu, çünkü Alberto da aynı benim gibi- bilmeme rağmen, ülkemizin güneyindeki bu harika bölgeyi derin bir özlemle düşündüğüm anlar oluyor. Belki günün birinde dünyayı başıbozuk dolaşmaktan yorgun düşmüş halde, Arjantin topraklarının bu parçasına yerleşirim; sürekli ikametgahım olmasa da, And gölleri bölgesini, en azından başka bir dünya manzarasına geçiş yeri olarak tekrar ziyaret edeceğim ve orada oturacağım.

Hava kararmak üzereyken geri dönüş yoluna koyulduk. Vardığımızda ve Don Pedro Olate -şişko- tarafından gevrek bir kızartma sürpriziyle karşılandığımızda artık gece olmuştu. Konukseverliğe karşılık şarap satın aldık ve bir değişiklik

yapıp kurt gibi acıkmış halde yemeğe saldırdık. Kızartmanın tadının ne kadar iyi olduğundan ve Arjantin usulü eşi bulunmaz kızartmayı yakın zamanda artık bulamayacağımızdan sözettiğimizde, Don Pedro bize, Pazar günü bir yarışma için yöreye gelecek araba yarışçılarına ızgara yapma işini kendisinin üstlenmesinin önerildiğini söyledi. İki yardımcıya ihtiyacı vardı ve bu işi isteyip istemediğimizi sordu.

– "Belki para alamazsınız, ama ızgara etten biraz sebeplenebilirsiniz."

Fikri beğendik ve "Güney Arjantin'in şiş ustası"nın birinci ve ikinci yaverleri olma görevini üstlendik.

Pazar gününün gelmesi iki yaver tarafından dinsel bir tutkuyla bekleniyordu. O gün işimize sabah saat altıda başladık; odunu ızgaranın olduğu yere götürecek olan kamyonete yüklemeye yardım ettik ve saat onbire dek işten başımızı kaldıramadık. Sonra başlama işareti verildi ve herkes lezzetli pirzola parçalarının üstüne üşüştü.

Komuta, kendisine hitap ettiğimde saygıyla Senyora dediğim çok garip bir kişideydi. Konuklardan biri beni uyardı: "Hey, ufaklık, Don Pendon'u o kadar tahrik etme, kızabilir."

– "Don Pendon da kim?" diye sordum, parmaklarla terbiyesizlik sayılan soru işaretini yaparak. Don Pendon'un "Senyora" olduğu yanıtı kanımı dondurdu, ama uzun süre değil. Et, bu tür etkinliklerde hep olduğu gibi çoktu; böylece develik eğilimimizi tatmin için elimize fazlasıyla fırsat geçti.

Ayrıca özenle kurulmuş bir planımız vardı. Birkaç dakikada bir kendine özgü bir sarhoşluk semptomu gösteriyor ve her nöbette sallanarak dereye gidiyordum; deri ceketin altında bir kırmızı şarapla. Bu türden beş nöbet geçirdim; aynı

miktarda kırmızı şarap da serin derenin içinde bir salkım söğütün dalları altında kayboldu. Herşey bittiğinde ve eşyaları kamyonete yükleyip köye dönme anı geldiğinde, rolümün gerektirdiği gibi homurdanarak çalışıyor, Don Pendon'la hırlaşıyordum ve sonunda bir adım bile atamayacak halde çimenlerin üstüne serildim. İyi bir arkadaş olarak Alberto şeften benim adıma özür diledi ve kamyonet gittiğinde yanımda kaldı. Motor gürültüsü uzakta yiter yitmez, bize birkaç günlük bir oligarşik sefahat garantileyecek şarabı almak için genç taylar gibi dörtnala koştuk. Alberto önce varmış ve sonra kendisini çimenlerin üstüne atmıştı. Yüz ifadesi bir komedyeninki gibiydi: tek bir şişe bile yerinde yoktu. Şarhoşluğum kimseyi aldatamamıştı ya da biri beni aşırırken görmüştü; herhalükarda hep olduğu gibi boş ellerle orada duruyorduk ve aptal hırsızla dalga geçme ifadesini yakalamak için, benim sarhoşluk gösterilerime gülen herkesi tekrar tekrar gözümüzün önünden geçirdik, ama nafile. Bize armağan ettikleri ekmekle peynir ve gece için birkaç kilo etle birlikte köye yaya dönmek zorunda kaldık. İyi yiyip içmiştik, ama moralimiz korkunç bozuktu, şaraptan çok bize oynanmış olan oyun[6] nedeniyle, inanılmaz birşey!

Ertesi sabah soğuk ve yağmurluydu; araba yarışının yapılmayacağını sanıyorduk. Göle gidip et kızartmak için yağmurun biraz azalmasını beklerken, bir arabanın tepesindeki hoparlörden yarışmanın iptal edilmediğini duyduk. Izgaracılık görevimiz sayesinde giriş ücreti ödememiz gerekmedi ve rahat yerlerimizden oldukça heyecanlı bir yerli oto yarışı izledik.

Karargahımız olan hangarın[7] kapısında oturmuş, önümüzdeki günlerde yola çıkmayı düşünüyor, yola devam etmek

için en elverişli güzargah üzerine konuşuyorduk. Birden bir jeep yaklaştı ve içinden Alberto'nun uzak, neredeyse fantastik şehir Villa Concepcion del Tio'dan birkaç arkadaşı indi. Alberto onları sevinçle kucakladı. Hemen bu olayı yaraşır biçimde kutlamaya koyulup, bu tür fırsatlarda alışılmış olduğu üzere karnımızı köpüklü içeceklerle doldurduk.

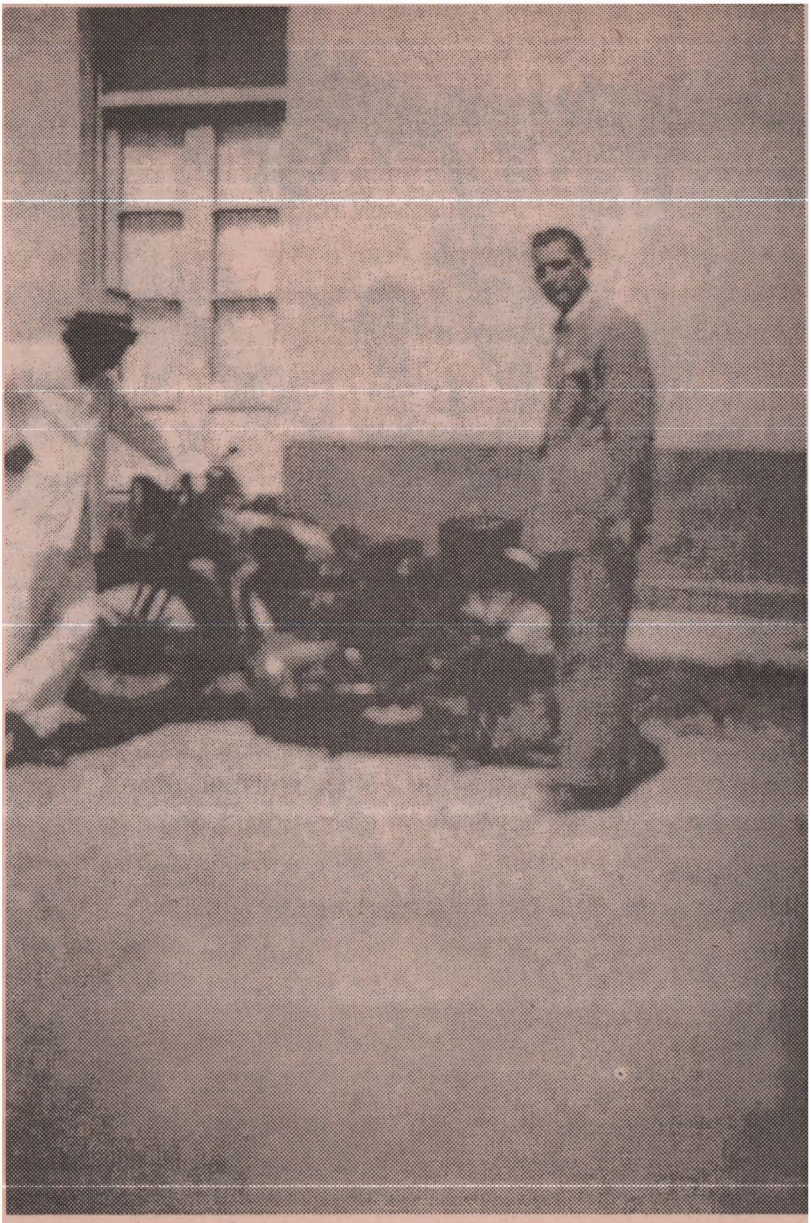
Alberto'nun arkadaşları çalıştıkları köyde, Junin de los Andes'te kendilerini ziyaret etmemiz için bizi davet ettiler ve Ulusal Park'taki hangarda bıraktığımız bagaj nedeniyle hafiflemiş olarak oraya gittik.

Çevrenin Keşfi

Doğa bakımından göl kıyısındaki komşusundan daha az elverişli durumda olan Junin de los Andes, uygarlık tarafından tümüyle unutulmuş halde miskin bir yaşam sürüyordu ve kedersiz yaşamının tekdüzeliği, yöreyi canlandıracağı umulan, dostlarımızın çalıştığı bir kışlanın inşasıyla da sarsılmamıştı. Dostlarımız diyorum, çünkü kısa sürede benim de dostlarım oldular.

İlk akşam Villa Concepcion'la ilgili uzak geçmiş anılarına ayrılmıştı; tükenmez bir kırmızı şarap stoğu da bu anılara renk katıyordu. Yetersiz antrenman nedeniyle partiden erken ayrıldım, ama buna karşılık bir yatağa sahip olma fırsatını kullanıp uzun ve derin bir uykuya daldım.

Ertesi gün, dostlarımızın çalıştığı inşaat şirketinin atölyesinde motosikletin çeşitli hasarlarının onarımına ayrılmıştı. Akşam ise, Arjantin'e veda etmemizin şerefine bize olağanüstü bir yemek hazırladılar: Sığır ve koyun kızartmasının yanına lezzetli bir salata ve enfes domuzyağı topakları.

MINISTERIO DE SALUD PUBLICA DE LA NACION

MATRICULA PROFESIONAL DE ENFERMERO

No 3.424

Fecho 22 dic 1950

Apellido y Nombre

GUEVARA

Ernesto

Clase 1928 Distr. 43

M. I. No 6.460.503

Cód. I. No 3.524.272

de Capital Fede

Valido Originario

FIRMA DEL INTERESADO

Günlerce semirdikten sonra neşeli topluluk bizi sayısız kucaklaşmalarla uğurladı ve Carue gölüne doğru yola çıktık. Yol son derece kötüydü ve zavallı motosiklet, kumullardan çıkmasına yardımcı olmak için onu ittiğimde oflayıp pufluyordu. İlk beş kilometre için birbuçuk saat gitti, sonra yol düzeldi ve özel birşey olmaksızın, sık ağaçlıklı, vadilerle bölünen dağlar arasında yeşil sulu küçük bir göl olan Charue Chico'ya vardık. Biraz sonra, çevresinden ne yazık ki motosikletle geçemediğimiz oldukça geniş Carrue Grande'ye geldik. Burada sadece, yörenin kaçakçılarının Şili'ye geçtikleri ince bir patika uzanıyordu.

Poderosa'yı, orada bulunmayan orman bekçisinin küçük evine bıraktık ve hemen gölün kıyısındaki bir dağa tırmandık.

Öğle vakti yaklaşıyordu ve sırt çantalarımızda sadece bir parça peynirle herhangi bir konserve vardı. Göl üzerinden bir ördek uçtu. Alberto hesaplıyordu; orman bekçisinin yokluğu, kuşla aramızdaki mesafe, olası bir para cezası -ve ateş etti. Şanslı (kuş için değil); ustaca bir atışla vurulan ördek göle düştü. Şimdi onu oradan kimin çıkaracağı sorusu ortaya çıkmıştı. Ben kaybettim ve suya daldım. Sanki birileri tüm bedenime buzdan parmaklarını geçiriyor, hareket etmemi engelliyordu. Soğuğa karşı duyduğum antipatiyle, Alberto'nun vurduğu avı almak için yüzmek zorunda olduğum gidiş dönüş yirmi metrelik mesafe benim için işkenceye dönüştü. Neyse ki açlığımızın alışılmış baharatıyla ördeği kızarttık; enfes bir parçaydı.

Öğle yemeğiyle güçlenmiş olarak coşkuyla tırmanışa geçtik. İnsanı aralıksız vızıldayarak çevreleyen ve sokmak için fırsat kollayan at sinekleri yol boyunca bize eşlik ettiler.

Gerekli donanıma ve deneyime sahip olmadığımız için tırmanış yorucuydu. Saatler süren büyük zahmetlerden sonra dağın doruğuna ulaştık, fakat umduğumuz panoramik manzarayla karşılaşmayınca hayal kırıklığına uğradık; komşu dağlar tüm manzarayı kapatıyordu. Nereye bakarsan bak, sadece bir sonraki daha yüksek dağı görüyordun.

Dağın doruğundaki kar artıklarının içinde biraz yaygara yaptıktan sonra, artık karanlık çökmek üzere olduğundan aceleyle inişe geçtik.

İlk bölüm kolaydı, ama sonra yatağı boyunca aşağıya indiğimiz küçük akarsu, zor yürünen düz duvarları ve kaygan taşlarıyla yırtıcı bir ırmağa dönüştü. Dağ yamacındaki söğüt ağaçlarının dallarına tutunmak zorunda kaldık ve sonunda geçit vermeyen, tehlikeli sazlık bölgeye vardık. Gecenin karanlığı bize binlerce tehditkar gürültü taşıyor ve karanlığın içinde attığımız her adımda bizi tuhaf bir boşluk duygusuyla dolduruyordu. Alberto gözlüğünü yitirdi; benim "dalgıç pantalonum" ise paramparça oldu. Sonunda ağaçların sınırına vardık; artık bundan sonra her adımı son derece dikkatli atmak zorundaydık, çünkü zifiri karanlık çökmüş ve altıncı hissimiz o kadar hassaslaşmıştı ki, her yarım saniyede bir önümüzde bir uçurum görüyorduk.

Carrue'ye dökülen akarsuyun balçık zemininde saatlerce süren inişten sonra, ağaçlar neredeyse birdenbire yok oluverdi; ovaya varmıştık. Dev bir geyik akarsuyun üzerinden ok gibi fırladı, ayın gümüşi renge büründürdüğü görüntüsü fundalıklar içinde kaybolup gitti. Yüreğimiz "doğa" diye çarpıyordu; şimdi bizim de katıldığımız ıssızlığın kutsal barışını

rahatsız etmemeye çalışarak yavaş ve ürkekçe yürüyorduk.

Baldırlarımızda, o kadar korktuğum buzdan parmakların izlerini bırakan dar su şeridinin içinde aşağıya yürüdük ve bize candan konukseverlik gösterip sıcak mate ikram eden, ertesi sabaha dek üzerinde yatabileceğimiz pösteki minderler veren orman bekçisinin koruyucu kulübesine vardık. Saat 00.35'ti.

Güzellikleri Carrue'ninkiyle yarışamayacak göllerin yanından geçen geri dönüş yolunda acele etmedik. Ama sonunda yine de San Martin'e ulaştık; oradan güneye doğru yola koyulmadan önce, Don Pendon ızgara için her birimize onar Peso verdi.

Yedi Göller Yolunda

Rotayı, yolda yanından geçilen göller nedeniyle, Yedi Göller Yolu denen Bariloche'ye çevirmeye karar verdik. Ve Poderosa'nın salyangoz hızıyla ilk kilometreleri birkaç küçük arıza dışında pek bir aksilik olmadan geride bıraktık. Gece tehditkar bir biçimde yaklaşmaya başladığında, (geçici işçi[8]) yol bekçisinin küçük evinde uyuyabilmek için, düştüğümüzde kırılmış olan far lambasıyla ilgili o eski hikayeyi -yararlı bir zorunlu yalan, çünkü bu gece soğuk kendini alışılmadık bir şiddette hissettiriyordu- anımsadık. O kadar dondurucu bir soğuk[9] vardı ki, az sonra bir adam gelip ödünç battaniye istedi. Karısıyla birlikte göl kenarında kamp kurmuşlardı ve soğuktan donmak üzereydiler. Adama çadırına dönüşte eşlik ettik ve bu dayanıklı çiftle mate içtik. İkisi göllerde uzun süredir kamp yapıyorlardı; donanımları sadece bir dağcı çadırı

ve sırt çantalarına sığacak kadar eşyaydı. Onlar yüzünden neredeyse komplekse kapılacaktık.

Yeniden yola koyulduk; çok çok eski ormanlarla çevrelenmiş büyüklü küçüklü göllerin yanından geçiyorduk. Doğanın güzel kokusu burnumuzu gıdıklıyordu, fakat garip birşey oldu: göllerden, ormanlardan ve bakımlı bahçeleriyle tek başına evlerden usanmıştık. Manzaraya yüzeysel bakış sadece onun cansıkıcı tekdüzeliğini kavrıyor ve dağların özüne giremiyor -bunu yapabilmek için orada günlerce kalmak gerek.

Sonunda Nahuel Huapi gölünün kuzeydeki en uç noktasına ulaştık, yediğimiz kızartmayla tıkabasa doymuş olarak hoşnut bir biçimde kıyıda geceledik. Yola devam edecek olduğumuzda, arka tekerleğin patlak olduğunu farkettik ve iç lastikle amansız bir mücadele başladı. Her yama yapışımızda bir başka yerden delik açıyorduk, sonunda yamadan vazgeçip kahvaltı ettiğimiz yerde geceyi geçirmek zorunda kaldık. Gençliğinde motosiklet yarışçısı olan ve şanssız meslektaşlarına yardım etme isteğiyle bayan şefinden duyduğu korku arasında gidip gelen Avusturyalı bir yönetici bize, boş duran bir samanlıkta geceleme teklifinde bulundu. Kafasını gözünü yara yara bize, bölgede bir Şili pumasının olduğunu anlatıyordu.

– Şili pumaları vahşidir! İnsanlara korkusuzca saldırırlar, açık renkli dev yeleleri vardır!

Samanlığın kapısını kilitlemek istediğimizde, sadece alt bölümünün kilitlenebildiğini farkettik; ahırlardaki at bölmesi gibi bir kapıydı bu. Hayaleti kafamızın içinde dolanıp duran Şili puması bizi bir geceyarısı ziyaretiyle şaşırtmaya kalka-

cak olursa diye, tabancayı başucuma koydum.

Kapıda bir tırmıklama sesiyle uyandığımda hava yavaş yavaş ağarıyordu. Alberto yanımda soluğunu tutmuştu. Emniyeti açık tabancaya sarılıp, hayal meyal görünen ağaçların gölgesi önünde yükselen iki fosforlu gözün içine baktım. Bir panterin sıçrama gücüyle karanlıkta parıldıyorlardı; bu arada eğilmiş bedeninin kara gölgesi kapının üstünde göründü. Öz koruma güdüm mantığımı devredışı bıraktı ve tetiğe bastım. Silah sesi duvarlarda yankılandı, bir fener yandı ve ümitsizce çağrıldığımızı duyduk. Fakat ürkek sessizliğimizin iyi bir nedeni vardı: yöneticinin davudi sesiyle nasıl bağıracağını, karısının ise, durmadan hırlayan antipatik it Bobby'nin cesedi üzerine eğilmiş, isteriyle nasıl hıçkıracağını tahmin edebiliyorduk.

Ertesi gün Alberto, lastiği onartmak için Angostura'ya gitti; ben ise o dönene dek geceyi açık havada geçirmek zorundaydım. Katil olduğumuz bir evde barınma talebinde bulunmayı başaramadım. Fakat bir yol bekçisi, motosikletin durduğu yerden pek uzak olmayan bir yerde beni yanına alıp, bir arkadaşıyla birlikte mutfakta uyumama izin verdi. Gece yarısına doğru dışarıda yağmur yağdığını duyunca motosikleti bir muşambayla örtmek için dışarıya çıkmak istedim. Başyastığı olarak kullandığım bir post örtü astımımı arttırdığından, çıkmadan önce insuflatörle biraz rahatlamaya niyetliydim ki, oda arkadaşım gürültüden uyanıp dikildi, çıt çıkarmadan beklemeye başladı. Soluk almaya cesaret etmeden, örtünün altında elinde bıçakla tetikte duran kaskatı bedenini hissediyordum. Önceki gecenin dehşetiyle kıpırtısız bekledim. Bıçağından korkmuştum; herhalde bu yö-

rede yanılsamalar bulaşıcıydı.

Ertesi gün hava kararmak üzereyken San Carlos de Bariloche'ye vardık ve ulusal jandarmada karargah kurduk. Modesta Victoria Şili sınırına doğru yola çıkana dek orada beklemek istiyorduk.

Artık Özgür ve Çıplak Güçlü Köklerimi Hissediyorum...

Hapishanenin mutfağında, dışarıda ortalığı velveleye veren fırtınadan korunuyorduk. Mektubu üstüste tekrar okuyordum. Miramar'da yola çıkışımı seyreden gözlere geri dönme hayalleri, görünürde hiçbir neden olmaksızın birdenbire yok olup gitmişti. Üstüme sonsuz bir yorgunluk çöktü ve kendisini hüsnüniyetle dinleyenlere binlerce egzotik haydut hikayeleri yutturan tutuklu bir seyyahın neşeli konuşmalarını düşteymişçesine dinlemeye koyuldum. Şen, sempatik sesini duyuyordum ve herkes onun iki dudağı arasından çıkan sözlere dikkat kesilmişken, Bariloche'de tanıdığımız Amerikalı bir doktorun sözleri, yoğun bir sisin içinden çıkıp geliyormuş gibi kulağımda çınladı: "Gitmek istediğiniz yere varacaksınız, bunu başaracaksınız. Fakat sanıyorum ki Meksika'da kalacaksınız. Harika bir ülkedir."

Birdenbire, henüz yaşamakta olduğum kişisel dramdan etkilenmeksizin, denizciyle birlikte uzak ülkeleri gezerken yakaladım kendimi. Derin bir kaygı duydum; bunu bile hissedecek durumda değildim. Kendim için endişelenmeye başladım ve ağlamaklı bir mektup yazmaya koyuldum; ama yapamıyordum, bir kez daha denemenin anlamı yoktu.

Bizi çevreleyen yarı karanlıkta gözümün önünden yüzler

geçiyordu, ama "o" görünmüyordu. Duygu eksikliğimin ortaya çıktığı bu ana kadar, onu sevdiğime inanmıştım; onu mantığımla yeniden fethetmeliydim, onun için mücadele etmeliydim, o bana aitti, bana, ba... uyku bastırdı.

Yeni günü, yola çıkış, Arjantin topraklarından ayrılış gününü sıcak bir güneş ışığı aydınlattı. Motosikleti Modesta Victoria'ya vinçle yüklemek kolay bir iş değildi, fakat biraz sabırla başarıldı. Feribottan aşağı indirmek de pek basit değildi. Herşeye rağmen sonunda, Puerto Blest gibi iddialı bir adı olan bu minicik vapur iskelesindeydik. Birkaç kilometre yol aldık -en fazla üç ya da dört- ve yine önümüze su çıktı; bu seferki küçük, kirli yeşil bir göldü: Laguna Frias. Nihayet gümrüğe ve ardından bu geniş, çok çok alçak Andların öte tarafında Şili'li nöbetçiye ulaşana kadar botla bir parça yol aldık. Orada, kaynağı aynı adlı sönmüş volkanda olan Tronador isimli bir ırmağın beslediği bir başka gölle karşılaştık. Lago Esmeralda'nın -gölün adı böyleydi- suyu Arjantin'in dağ göllerinden farklı olarak daha sıcaktı; bu yüzden içinde yıkanmak hoş oluyordu, bu bize de iyi geldi. Dağlarda Casa Pangue adında bir manzara platformu var; Şili'ye güzel bir bakış sunuyor. Yolağzı gibi birşeydi bu; en azından bu anda bana öyle geldi. Şimdi önümde geleceği görüyordum; Şili'nin dar şeridi, önümde uzanan yol ve ben şu dizeleri mırıldanıyorum: Artık özgür ve çıplak güçlü köklerimi hissediyorum...

Tuhaf Şeyler

Motosikletin üzerinde gittiği mavna her gözeneğinden su çekiyordu. Pompanın üzerine ritmik hareketlerle eğilip sintineden suyu dışarıya pompalarken düşlerim uzaklarda gezindi.

Peulla'dan geri dönen ve küçük yolcu vapurunda seyahat eden bir doktor, palamarlanmış küçük vapurun yanında yüzdüğü ve bizim Poderosa'yla birlikte Lago Esmeralda üzerinden karşıya geçişimizin karşılığını kan ter içinde ödediğimiz çam yarmasının yanına yanaştı. Yarı çıplak, dizlere kadar yağlı çamura batmış halde sintineyi boşaltmak için nasıl eşekler gibi çalıştığımızı gördüğünde yüzünden bir şaşkınlık ifadesi geçti.

Orada, seyahat eden birçok doktora rastlamış ve fırsattan istifade onlara lepra araştırmaları üzerine iyi şişirilmiş konferanslar vermiştik. Bu bize, bu hastalıkla hiç karşılaşmamış olan -öyle ki lepra hakkında en ufak bir fikirleri yoktu- Alplerin ötesindeki meslektaşlarımızın hayranlığını kazandırıyordu. Hayatlarında hiç lepra hastası görmemiş olduklarını samimiyetle itiraf ediyorlardı ve bize çok az lepra hastasının bulunduğu uzak Oster adasından sözettiler. Ancak ilave ettiklerine göre orası olağanüstü güzellikte bir yeryüzü parçasıydı ve bizim "bilimsel" Ben'imiz ünlü ada hakkında gayretli araştırmalar yürütmeye başladı. Doktor, "sizinki gibi böylesine ilginç bir gezide", bize ihtiyaç duyduğumuz herşeyi saygıyla sundu. Fakat Şili'nin güneyindeki bu mutlu günlerde henüz karnımız toktu ve çevremizde yumuşak yüzler vardı. Ondan sadece, ziyaret etmek istediğimiz derneğin rezidansının bulunduğu Valparaiso'da yaşayan, Oster Adası'nın Dostları Derneği başkanına bir tavsiye mektubu yazmasını rica ettik. Ricamız seve seve yerine getirildi.

Petrohue'de vapur yolculuğu sona erdi; herkesle vedalaştık. Fakat önce, Şili'nin güneyindeki anılarını ebedileştir-

mek isteyen birkaç Brezilyalı zenci kız tarafından fotoğrafımızın çekilmesine izin vermek zorundaydık. Aynı şekilde, fotoğrafları bize de göndermek için adreslerimizi büyük bir özenle not eden, Avrupa'nın bilmem hangi ülkesinden doğa araştırmacısı bir çift de bizi fotoğrafladı. Köyde, arazi arabasını Osorno'ya göndermek isteyen bir adam vardı. Biz de oraya gitmek istiyorduk; adam arabayı benim götürmemi önerdi. Alberto bana aceleyle, viteslere nasıl geçeceğimi gösterdi ve ben büyük bir ciddiyetle görevimin başına geçtim. Sözcüğün tam anlamıyla zıplıyordum; motosikletle arkadan gelen Alberto'ysa çizgi filmlerdeki gibiydi. Her viraj bir işkenceydi; fren, debriyaj, birinci vites, ikinci vites, anneee... Yol, Lago Osbomo kıyısından, aynı adlı volkanın gözetiminde büyüleyici bir manzaranın ortasından geçiyordu, ne var ki dağlık yolda manzaranın tadına varabilecek durumda değildim. Herşeye rağmen tek kaza, henüz fren ve debriyaj meselesini tam beceremezken, inişli bir yolda arabanın önünde koşan küçük bir domuzcukla oldu.

Osorno'ya vardık, Osorno'yu baştan başa dolaştık ve Osomo'dan ayrıldık; bizim çöl benzeri güneyimizden farklı olarak her parça toprağı parsellenmiş ve kullanılmakta olan Şili'nin olağanüstü güzel işlenmiş arazisinin ortasında ilerleyerek hep kuzeye doğru yol aldık. İstisnasız bütün insanlar bizi büyük bir dostlukla kabul ediyorlardı. Nihayet bir Pazar günü, liman kenti Valdivia'ya ulaştık. Kenti dolaşırken rastlantıyla "Correo de Valdivia"nın yanından geçtik; orada bizim hakkımızda çok gönül okşayıcı bir haber yazdılar. Valdivia dört yüzüncü kuruluş yıldönümünü kutluyordu ve biz kente, adını taşıdığı fatihin onuruna gezimizi adadık. Orada Valparaiso Belediye Başkanı Molinas Luco'ya bir

mektup yazdık; bu mektupta kendisini Oster Adası'yla ilgili niyetli olduğumuz cüretkar projeye hazırlıyorduk.

Birçoğu bizde tanınmayan mallarla tıka basa dolu limanda, yine bizdekinden farklı gıda maddelerinin satıldığı pazarda, Şili köylerinin küçük ahşap evlerinde ve Huasoların[10] giysilerinde bizden çok farklı olan birşey, bizim Pampalarımızda yaygınlaşmış olan egzotiklikle hiç ilgisi olmayan tipik Amerikan birşey algılanabiliyordu; belki de bu, Anglo-Sakson göçmenler Şili'de yerlilerle karışmadıkları ve bizde fiilen kaybolmuş olan yerli ırk kendini tamamen katışıksız koruduğu içindir.

Şili'yi bizden ayıran tüm geleneklere ve deyimlere rağmen, uluslararası gibi görünen ve her yerde beni selamlamakta kullanılan bir sesleniş var: "Dikkat, sel geliyor!" -bu sözcüklerle selamlanan, benden daha küçük beden ölçüsüne sahip cömert bir arkadaşın mirası olan, baldırlarımı sadece yarı yarıya örtebilen ve hiç de modaya uygunluk arzetmeyen pantalonumdu.

Uzmanlar

Ne kadar tekrarlasam az; komşu ülkemizde bir ziyareti son derece hoş kılan şeylerden biri Şili konukseverliğidir. Bize "özgü" para olanaklarıyla, bu konukseverliğin tadını tam olarak çıkarıyorduk. Örtülerin içinde keyifle uzanmış, iyi bir yatağın değerini bildiğimi gösteriyor ve bir önceki akşam yemeğinin kalori içeriğini tartıyordum. Son olaylar gözümün önünden dans ederek geçiyordu: Poderosa II'nin sözüm ona lastik arızası ve dolayısıyla karayolunda bardaktan boşa-

nırcasına yağan yağmur altında Raul'ün yüce gönüllü yardımıyla karşılaşmamız -şimdi onun yatağında uyuyorduk- ve "Austral de Temuco" daki gazete röportajı.

Raul, veterinerlik öğrencisiydi. Göründüğü kadarıyla pek de çalışkan değildi. Bir kamyoneti vardı; zavallı motosikleti ona yüklemiş ve bizi Şili'nin kalbindeki bu dingin köye getirmişti. Dürüst olmak gerekirse, onu iyice yolduğumuz için, dostumuzun bizi hiç tanımamış olmayı istediği bir an gelmiştir mutlaka. Fakat kadınlar için harcadığı bir sürü parayla caka satan, geceyi orada geçirmek için bir "Cabare" davetini kabul eden -tüm masraflar elbetteki kendisine aitti- Raul kendi mezarını kendisi kazmıştı. Hararetli bir tartışmayla bizi Pablo Neruda'nın memleketinde kalış süremizi uzatmaya ikna eden de Raul'dü. Fakat sonuçta tabii ki araya birşey girdi ve bizi böylesine ilginç bir eğlence yöresine yapılacak ziyareti ertelemeye zorladı; karşılığında şimdi portatif yatağını ve yemeği onunla paylaşıyorduk. Gecenin saat birinde odasına dalıp, masanın üzerinde duran herşeyi yiyip yuttuk; masanın üzerinde duranlar da az değildi. Sonra daha çoğu getirildi ve ev sahibimizin yatağına el koyduk. Babası Santiago'ya tayin edilmişti; taşınıyorlardı; evde hemen hemen hiç mobilya kalmamıştı.

Alberto'yu yerinden kıpırdatmak mümkün değildi; sabah güneşi de onu kurşun gibi ağır uykusundan uyandırmadı. O uyurken ben sakin sakin giyinmeye başladım; giyinmek bizim için pek zor olmayan bir işti: Gece ile gündüz giysileri arasındaki fark genelde ayakkabılardan ibaretti. Gazete, bizim zavallı, yoksul gazetemizin tam tersine doğru düzgün

IO AUSTRAL" - Temuco, martes 19 de febrer

2 expertos argentinos en leprología recorren Sudamérica en motocicleta

Están en Temuco y desean visitar Rapa-Nui

DR. A. GRANADOS Y EL ESTUDIANTE E. GUEVARA
El raid llegará hasta la capital venezolana.

kağıda basılmıştı, ama beni sadece yerel bölümde bulunan oldukça kalın harflerle basılmış bir haberden başkası ilgilendirmiyordu:

İki Arjantinli Lepra Uzmanı Amerika'yı Motosikletle Dolaşıyorlar.

Sonra biraz daha küçük:

Kendileri Temuco'da Bulunuyor ve Rapanui'ye Gitmek İstiyorlar.

Amerikan lepra araştırmasının anahtar figürleri, kıtadaki en önemli lepra merkezlerinin ve buralardaki hijyenik koşulların incelenmesiyle görevli uzmanları olan bizler, şimdi bizi kabul eden bu pitoresk kasabayı ziyaret etme şerefine ermiştik. Yöreye gösterdiğimiz lütufkarlığın öneminin tüm boyutuyla değerlendirileceğini varsayıyorduk ve şikayetçi olmamız gerekmedi. Az sonra bütün aile makalenin etrafında toplanmıştı; gazetenin bütün diğer konuları olimpik bir küçümsemeyle cezalandırıldı. Böylece herkesin hayranlığıyla kuşatılmış olarak, anı olsun diye soyadlarını bile aklımızda tutmadığımız bu insanlarla vedalaştık.

Motosikleti, yöre dışında yaşayan bir adamın garajına koymak için izin istemiştik; oraya gittik. Bu arada artık, yedeklerinde bir motosikletle dolaşan az çok sempatik bir ikili olmadığımızı farkettik: Hayır, biz *Uzmanlar*dık ve böyle muamele görüyorduk. Bütün günümüzü makineyi onarmak, onu ayağa kaldırmak için harcadık; bu arada morocha mucama[11] dakika başı gelip yiyecek ufak tefek şeyler getiriyordu.

Saat beşte, evin beyinin bizi davet ettiği zengin bir "küçük atıştırma faslı"nın[12] ardından Temuco'ya veda ettik ve kuzeye doğru yola çıktık.

Zorluklar Büyüyor

Temuco'dan ayrıldığımızda herşey normaldi, ancak uzaklaştıktan biraz sonra arka lastiğin arızalandığını farkettik; onarmak için durmak zorundaydık. Lastik değiştirmek için acele ediyorduk, fakat yedek lastik de hemen indi. Geceyi açıkta geçirmek zorunda kalacağız gibi görünüyordu, çünkü bu arada vakit artık onarım yapılamayacak kadar ilerlemişti. Fakat biz artık herhangi birileri değil, *Uzmanlar*dık; kısa süre sonra şansımız yaver gitti ve bir demiryolcu bizi yanına davet edip prensler gibi ağırladı.

Sabah erkenden iç ve dış lastiklere yama yaptırmak ve batmış birkaç çiviyi çıkartmak için tamirciye götürdük. Tekrar yola çıktığımızda güneş artık iyice inmişti. Ama önce tipik bir Şili yemeğine davet edildik; guatitis[13] ve benzer birşey daha, hepsi iyice baharatlanmış. Yanında, olağanüstü lezzetli ev yapımı bir şarap, ham, süzülmemiş. Her zaman olduğu gibi Şili konukseverliği, kafaları hafif ayar demlememiz için gerekli ikramı esirgememişti.[14]

Çok yol alamamış olmamızda şaşılacak birşey yok. Seksen kilometre sonra bir orman bekçisinin yanında geceyi geçirmek için durduk. Bekçi bizden bahşiş bekliyordu; birşey çıkmayınca ertesi sabah bize kahvaltı sunmadı. Böylece yeni güne keyifsiz başlamak zorunda kaldık. Birkaç kilometreyi geride bırakır bırakmaz küçük bir ateş yakıp biraz mate içmek istiyorduk. Bir süre sonra, durmak için yol kenarında yer

ararken, motosiklet hiçbir önbelirti göstermeksizin havaya sıçrayıp bizi üzerinden attı. Yaralanmamıştık. Makineyi kontrol edince, volan desteklerinden birinin kırılmış olduğunu saptadık. En önemlisi şanzıman da gitmişti. Yola devam etmemiz olanaksızdı; bir sonraki yerleşim bölgesine kadar bizi yanına alma iyiliğini gösterecek herhangi bir kamyon şoförünü sabırla beklemekten başka yapacak bir şeyimiz yoktu.

Karşı istikametten bir araba geldi; içindekiler ne olup bittiğini görmek ve yardım sunmak için indiler. Bizim gibi iki bilim adamına herhangi bir biçimde yardımcı olabilirlerse sevineceklerini söylüyorlardı.

– Biliyor musunuz, sizi gazetedeki makaleden dolayı hemen tanıdım, dedi içlerinden biri bana.

Ama bizim bir kamyondan başka birşeye ihtiyacımız yoktu ve o da ters istikamette gidiyor olmalıydı. Teşekkür ederek kural olduğu üzere mate içmek için yere oturduk. Fakat hemen yakınlardaki küçük bir çiftliğin sahibi bizi davet etti ve mutfağında iki litre mate içtik. Orada, iki metre uzunluğunda bir tahta, üç ya da dört tel ve iki teneke kutudan oluşan bir müzik aleti olan Charango'yla tanıştık; teller teneke kutulara geriliyordu. Müzisyen bir parça metalle tellere vurarak oyuncak gitarlardan çıkan sese benzer bir ses çıkarıyordu.

Saat onikiye doğru, uzun ricalardan sonra sürücüsünü bir sonraki yöreye kadar bizi yanına almaya ikna ettiğimiz bir yük arabası çıkageldi. Lautaro'da yörenin en iyi atölyesine gittik ve alüminyum kaynak işine cesaret edebilecek birini de bulduk; bizi birkaç kez yemeğe davet eden çok sempatik bir petisito'ydu[15] bu: Chico Luna. Zamanımız motosiklet üzerin-

de çalışmak ve garaja yanımıza gelen bir sürü meraklıdan yiyecek birşeyler dilenmek[16] arasında pay edilmişti. Hemen yan tarafta bir Alman -ya da en azından Alman kökenli- aile oturuyordu; onlar bizi fazlasıyla ağırladı; kışlada uyuduk.

Motosiklet az çok onarılmıştı; ertesi gün yola devam etmek için herşeyi hazırladık. Ama önce, bizi ufak bir içki meclisine davet etmiş olan, tesadüfen tanıştığımız birkaç kişiyle son bir kez şöyle iyice bir dağıtmak istiyorduk. Şili şarabının tadı harikadır; sansasyonel bir hızla içtim, öyle ki köydeki dansa gittiğimizde kendimi en büyük kahramanlıkları yapabilecek yetenekte hissediyordum.

Eğlence hoş, samimi bir havada geçiyordu; midemizi ve kafamızı tıkabasa şarapla doldurmaya devam ettik. Bize özellikle dostça davranan atölyedeki tesfiyecilerden biri, benden karısıyla dans etmemi istedi; "karışım" ona iyi gelmemişti. Kadın heyecanlı ve ateşliydi; üstelik Şili şarabı içmişti; onunla birlikte dışarıya çıkmak için elini tuttum. Canı gönülden geliyordu, ama kocasının bizi izlediğini farkettiği için kalmak istediğini söyledi. Kendimi mantıklı olmak zorunda hissetmiyordum; dans pistinin ortasında bir çekiştirmeceye başladık, herkesin bakışları arasında onu kapıya doğru çekiyordum. O anda bana bir tokat atmak istedi; onu ardımsıra sürüklemeye devam ettiğim için dengesini kaybetmesine yol açtım ve paldır küldür düştü. Dans edenlerden oluşan bir kızgınlar sürüsünü peşimize takmış halde köye kaçarken, Alberto kadının kocasına ısmarlamak zorunda kaldığı bir sürü şaraptan dolayı sızlanıyordu..

Poderosa II'nin Yolculuğu Sona Eriyor

Sabah erkenden motosiklcti bir kez daha elden geçirip hare-

kete hazır hale getirdik. Atölyenin yanında oturan ailede son bir öğle yemeğinden sonra, artık bize önceki gibi konuksever davranmayan bu diyardan kaçtık.

Alberto sinsice davranarak sürücü olmaktan kaçınmıştı, o yüzden öne ben geçmek zorundaydım. Artık çalışmayan şanzımanı onarmak için durmak zorunda kaldığımızda birkaç kilometre yol almıştık. Çok az zaman sonra, oldukça hızlı giderken, biraz dar bir virajda fren yaptığımda arka frenden bir parça uçtu; yolda bir ineğin başı görünmüştü, hemen ardından bir inek sürüsü ortaya çıktı. El frenini çektim; "ev usulü" kaynak yapılmış bu alet de kırıldı. Bir an için artık sadece her tarafa doğru kaçışan sığırlar gördüm; bu arada Poderosa gittikçe hızlanarak dik yokuştan aşağı kurşun gibi iniyordu. Bir mucize eseri sadece son ineğin ayağına çarptık ve birden bire uzakta, bizi kendisine doğru ürkütücü bir güçle çekiyor gibi görünen bir ırmak ortaya çıkıverdi. Motosikleti yana çektim; ölümcül bir hızla iki metrelik rakım farkını aşarak iki taş arasına sıkışıp kaldı; tek bir çizik bile almamıştık.

Hep yanımızda taşıdığımız "basının" tavsiye mektubu sayesinde, son derece samimi davranan birkaç Alman bizi kabul etti. Gece sancım tuttu, geçirmek için hiçbir çare bulamadım; geride lazımlık içinde bir hatıra bırakmaya utandığım için, pencereden dışarıya sarkıp bütün sancımı gece karanlığındaki uzaya tevdi ettim... Ertesi sabah nasıl bir sonuç elde ettiğime baktığımda, pencerenin iki metre altında, üzerinde güneşte kuruyan şeftalilerin bulunduğu büyük bir çinko levha gördüm. Üzerine çöreklenmiş olan şey etkileyici bir manzara sunuyordu. Şimşek hızıyla kaçtık oradan.

Kaza önce büyük sonuçlara yol açmamış gibi görünse de,

bunun yanlış bir değerlendirme olduğu sonradan ortaya çıktı. Motosiklet ne zaman bir rampa tırmanacak olsa tuhaf şeyler yapıyordu. Nihayet, Şilililere göre Amerika'nın en büyüğü olan bir demiryolu köprüsünün bulunduğu Malleco'ya tırmanmaya başladık. Burada motosikletin soluğu kesildi; bizi doruğa çıkaracak bir kamyon görünümünde hayırsever bir ruhu beklemekle bütün günü geçirdik. Hedefimize vardıktan sonra Cullipulli köyünde uyuduk ve yaklaşmakta olan felaketi bekleyerek sabah erkenden yola koyulduk.

İlk dik yokuşta -bu güzergahtaki sayısız bayırların ilki- Poderosa kesin olarak ruhunu teslim etti. Oradan bizi bir kamyon Los Angeles'e götürdü; motosikleti itfaiyede koruma altına aldık ve Arjantin'de gördüğü kabulden dolayı çok müteşekkir kalmış, bizi çok dostça ağırlayan Şili ordusundan bir teğmenin evinde uyuduk. Bu bizim "motorize dilenciler" olarak son günümüzdü, ertesi gün daha zor olacaktı: O andan itibaren artık "motorize olmamış dilenciler"dik.

Gönüllü İtfaiyeciler, İş Erkekleri ve Daha Birçok Şey

Şili'de tüm itfaiyeciler (sanıyorum istisnasız) gönüllülük temelinde çalışıyor, fakat bu onların güvenilirliğine hiç halel getirmiyor; çünkü itfaiye yüzbaşılığı makamı, köyün ya da semtin, hizmetlerini nerede yapıyorlarsa, en yetenekli erkeklerinin kapıştığı bir onurdur. Ve sanılmasın ki bu sadece teorik bir görevdir; en azından ülkenin güneyinde dikkat çekici bir sıklıkta yangınlar olmaktadır. Bunun ilk planda oraya özgü ahşap evlerle mi, kültürel ve maddi yaşam standartının düşüklüğüyle mi, yoksa herhangi başka birşeyle mi, ya da her üç faktörle de mi bağıntılı olduğunu bilmiyorum. Kesin

olan, itfaiyeye karargah kurduğumuz üç gün içinde iki büyük ve bir küçük yangının bildirilmiş olmasıdır (bunun ortalama bir değer olduğunu iddia etmek istemem; ancak eksiksiz bir veridir).

Tamamlayıcı bilgi olarak, Yüzbaşıda geceledikten sonra oradan taşındığımızı eklemek zorundayım. Bunu bizden, itfaiye yüzbaşısının, ister çirkin ister güzel olsun, insanı hemen fetheden birşeylere, belirli bir spontanite ve canlılığa sahip Şili'li kadınların zerafetinin tipik örneğini oluşturan üç kızı istemişti. Fakat konudan uzaklaşıyorum; bize yataklarımızı açabileceğimiz bir oda verildi; orada, adet olduğu üzere kurşun gibi ağır bir uykuya daldığımız için sirenleri duyamadık. Görevli gönüllüler varlığımızdan haberdar değildi; itfaiye arabalarıyla gittiler; biz ise neredeyse öğle olana dek uyuduk ve neler olup bittiğini ancak sonradan öğrenebildik. Bir dahaki sefere bizi de yanlarına almalarını rica ettik, bize söz verdiler. İki gün sonra ucuza Santiago'ya gitmek için bir kamyon bulmuştuk, ancak eşyaların taşınmasına yardım etmek zorundaydık; motosikletimiz de bu esnada taşınacaktı.

Çok sevilen bir ikiliydik; itfaiyecilerle ve yöneticinin kızlarıyla sohbet için hep yeterince konuşma malzememiz vardı. Los Angeles'teki günler böyle uçarcasına geçti. Ancak yaşananları düzenleyen ve öyküleştiren düşünsel gözlerimin önüne, halkın simgesi olarak, bir yangının öfkeli alevlerinden başka birşey gelmiyor. Dostlarımızın yanındaki son gündü; vedalaşmamız nedeniyle yapılan neşeli bir içki aleminden sonra uyumak için örtülerin altına girmiştik ki, o çok umduğumuz siren sesi geceyi -ve kalkmak için gereğinden fazla acele eden Alberto'nun uyku tulumunu- yırttı. Duruma uygun bir ciddiyetle "Şili-İspanya" itfaiye arabasında

yerlerimizi aldık; araba delici siren sesiyle kimseleri uyandıramadan -birilerini ilgilenmeye ikna edemeyecek kadar fazla sıklıkta çalıyordu- kurşun gibi fırladı.

Ahşap tuğla karışımı bir ev, alevlerin sardığı iskeletine isabet eden her tazyikli suda titriyordu ve için için yanan ahşabın ısırıcı dumanı, durmadan gülerek komşu evleri su ve başka araçlarla yangının sıçramasından koruyan itfaiyecilerden eksiksiz bir çalışma talep ediyordu. Evin alevler tarafından sarılmamış tek bölümünden, yangın korkusuyla artık sadece miyavlayan ve önündeki dar yoldan dışarıya çıkmaya cesaret edemeyen bir kedi sesi duyuluyordu. Alberto tehlikeyi gördü, bir bakışta değerlendirdi ve yirmi santim yüksekliğindeki alevlerin üzerinden ustaca atlayarak tehdit altındaki canı ev sahipleri için kurtardı. Benzersiz kahramanlığı için taşkın teşekkürlere boğulurken, Alberto'nun gözleri itfaiyecilerin kendisine ödünç verdikleri dev miğferin altında parlıyordu.

Ancak herşeyin bir sonu vardır, Los Angeles bize son bir defa Adieu diyordu. Küçük Che'yle Büyük Che (Alberto'yla ben)[17] büyük bir ciddiyetle son dost elleri de sıktılar ve kamyon Santiago'ya doğru yola çıktı. Çok geniş olan yük bölümünde Poderoso II'nin cesedini taşıyordu.

Başkente vardığımızda günlerden pazardı. Önce, sahibi için yanımızda bir tavsiye mektubu bulunan Austin araba tamirhanesine gittik ve kötü bir sürprizle karşılaştık: kapalıydı. Ama sonunda yöneticinin motosikleti oraya bırakmamıza izin vermesini sağladık ve yüzümüz gözümüz ter içinde yolculuk parasının bir bölümünü kazanmak için yine yola koyulduk.

Eşya taşımanın çeşitli etapları vardı. Birinci çok ilginç etap sırasında, evin beyi yokken her birimizin neşeyle çabucak midesine doldurduğu iki kilo üzümle ilgilendik; ikinci

etap, evin beyinin gelmesiyle ve dolayısıyla ortaya çıkan oldukça zahmetli çalışmayla; üçüncüsü, kamyon muavininin aşırı ve biraz tuhaf bir gururunun olduğunu Alberto'nun keşfetmesiyle karakterize oluyordu; zavallı muavin giriştiğimiz her iddiayı kazanıyor ve (tembellikte kimsenin geçemeyeceği) şefle birlikte üçümüzden daha fazla mobilya taşıyordu.

Tesadüfen bulduğumuz asık suratlı konsolos -Pazar olduğu için bu özürlenebilir- bürosunun bulunduğu evi akıl etti ve vatandaşlık görevlerimiz üzerine bir vaazdan sonra, bize orada iç avluda uyumak için küçük bir yer verdi. Ayrıca cömertliğinin doruğuna çıkıp, kibirli bir küçümsemeyle reddettiğimiz 200 Peso teklif etti. Eğer bu teklifi üç ay sonra yapmış olsaydı o zaman durum farklılaşırdı; böylece sıyırmış oldu.

Santiago az çok Cordoba'ya benzer. Gerçi ritmi daha hızlı ve trafiği önemli ölçüde daha yoğundur, fakat binalar, yolların tarzı, iklim, hatta insanların yüz hatları bile Akdeniz havalı kentimizi anımsatır. Fakat Şili'nin başkentini, orada sadece birkaç gün kalabildiğimiz ve yola çıkmadan önce bir sürü şey halletmek zorunda olduğumuz için yeterince tanıyamadık.

Perulu konsolos, Arjantinli meslektaşının tavsiye mektubu olmaksızın bize vize vermeyi reddetti. Arjantinli ise bize bu yazıyı vermeyi reddediyordu, çünkü bu işi motosikletle başarmamızın çok zor olacağını düşünüyordu; ona göre, elçilikten destek istemeliydik (adamcağız motosikletin ruhunu çoktan teslim ettiğini bilmiyordu ki); fakat sonunda yumuşadı ve 400 Şili Pesosu ödedikten sonra -bu bizim için epey bir paraydı- Peru'ya giriş vizesi aldık.

Santiago'da bulunduğumuz günlerde, birçok arkadaşımızın da oynadığı Club Suquia de Cordoba sutopu takımı da oradaydı. Onlara bir nezaket ziyaretinde bulunduk; maçlarını

izledik ve bu arada Şili tarzında, yani "Bir parça ekmek ye, bir parça peynir al, bir yudum şarap iç" vs. tarzında bir yemek yedik. Bu yemekten sadece bütün üst bedenin destek kaslarının yardımıyla -yapılabildiği ölçüde- kalkılabilir. Ertesi gün, kentin tam merkezinde bir kayalık tepe olan Cerro Santa Lucia'ydık. Sakin sakin kenti fotoğraflıyorduk ki, başlarında ev sahibi kulüpten birkaç güzel olduğu halde "Suquiatalar"dan bir sürü çıktı ortaya. Zavallı çocuklar, "Şili sosyetesinden bayanlar"a bizi tanıştırsınlar mı -ki sonunda bunu uygun ve azametli sözcüklerle yaptılar- yoksa bizi görmezden mi gelsinler (nasıl serseri bir halde dolaştığımız unutulmamalı) bilemedikleri için epey ter döktüler. Bu utangaçlıktan kendilerini olabildiğince centilmence[18] ve dostça kurtardılar. Onlarla bizim gibi bu kadar farklı dünyalardan insanlar hikayemizin bu özgül anında ne kadar dost olabilirlerse.

Nihayet, Alberto'nun yanaklarından iki simgesel gözyaşının döküldüğü o büyük gün geldi ve Poderosa'nın emanete bırakıldığı adrese son bir hoşçakalla Valparaiso'ya doğru yola çıktık. Dilenciliğimize sabırla katlanan bir kamyonun üstünde, doğanın gerçek (yani insan eliyle lekelenmemiş) manzaralarına karşı uygarlığın sunabildiği en güzel şey olan harika bir dağ yolunda ilerliyorduk.

Mona Lisa'nın Gülümsemesi

Maceramızın yeni bir bölümü başlamıştı. Garip kılığımız ve astımlı soluğu ev sahiplerimizin acıma duygusunu uyandıran Poderosa II'nin bayağı görünümüyle, aylaklar arasında sansasyon yaratmaya alışmıştık; bir dereceye kadar karayollarının şövalyeleri olmuştuk. Kartvizitlerinde, kaçınılmaz biçim-

de etki uyandıran unvanlar bulunan serserilerin kadim soylularındandık. Şimdi ise sırtlarında "çıkınları," geçmiş aristokrat konumlarının kalıntısı olan tulumların[19] üstü yolun pisliğinden kabuk bağlamış iki serseriden başka birşey değildik.

Kamyon şoförü bizi kentin üst bölümünde, kent kıyısında indirmişti. Pılımızı pırtımızı ardımız sıra sürükleyerek, yoldaki insanların eğlenen veya kayıtsız bakışlarının eşliğinde, yorgun adımlarla aşağıya doğru yürüyorduk. Limanda gemiler uzak ve çekici parıldıyor, kapkara ve tanış deniz ise burun deliklerimizi şişiren ağır kokusuyla bizi çağırıyordu. Ekmek satın aldık -o anda bize pahalı gelen ama yola devam ettikçe çok ucuz bulacağımız ekmek- ve kente doğru inişi sürdürdük. Alberto'nun ne kadar yorgun olduğu görülüyordu; gerçi ben farkettirmiyordum, ama yorgunluk benim de kemiklerime sinmişti. Böylece bir otobüs ve kamyon park yerinin yanından geçerken bekçiyi acınaklı yüz ifadelerimizle sıkıştırıp, Santiago'dan gelirken yolda yaşadığımız yoksunlukları uzun uzun anlattık. İhtiyar bize birkaç tahta üzerinde uyumak için yer verdi; bir sürü asalak bize eşlik ediyordu, ama hiç olmazsa başımızın üstünde bir dam vardı; kararlı bir biçimde uykuya daldık.

Ancak, arkadaki meyhanede bulunan ve tanışmak için bizi çağırmayı bekleyemeyen bir hemşerimiz gelişimizi haber almıştı. Şili'de biriyle tanışmak onu davet etmek demektir; ikimiz de bu baştan çıkarmaya direnecek durumda değildik. Arjantinli, kardeş ülkenin ruhuyla dopdolu olduğunu gösterdi, epey de sarhoştu. Uzun süredir balık yememiştim, şarabın tadı harikaydı, adam ise çok cömertti; kısacası iyi yedik ve hemşerimiz bizi ertesi gün için evine davet etti.

Sabah erkenden Mona Lisa kapılarını açmıştı; matele-

rimizi içip, gezimizle çok ilgilenen lokantacıyla sohbet ettik. Sonra kente gittik. Valparaiso körfez üzerinde pitoresk bir biçimde yükselir; büyüdükçe denizin içinden yükselen dağların ta tepelerine tırmanmıştır. Kademeli, sarmal merdivenler ve havai hatlarla birbirine bağlanmış çinko mimarisinin bir tımarhaneyi andıran tuhaf ilahi güzelliği, körfezin kurşuni mavisiyle iç içe geçmiş evlerin çeşitli renklerinin oluşturduğu kontrastla daha da güçleniyordu. Bir patolog sabrıyla, pis merdivenlerle en karanlık deliklerde herşeye burnumuzu sokuyoruz; karınca sürüsü kadar çok olan dilencilerle konuşuyoruz; kentin kalbini dinliyoruz; bizi çeken şey çürümüş kötü kokular. Açgözlü burunlarımız sefaleti sadist bir hararetle içine çekiyor.

İçlerinden birinin Oster Adası'na (Isla de Pascua) gidip gitmediğine bakmak için rıhtımdaki gemilerin yanına gidiyoruz. Fakat haberler cesaret kırıcı: Önümüzdeki altı ay içinde hiçbir gemi oraya gitmiyor. Ayda bir kez uçan birkaç uçak hakkında kesin olmayan bilgiler alıyoruz.

Oster Adası! Hayaller yüksekten uçuşunu sürdürüp üstüne bir de cila çekiyor: "Orada kızlar için beyaz bir 'damat' sahibi olmak onurdur. Orada çalışmak mı? Ne fikir! Kadınlar herşeyi halleder; erkek yer, uyur ve kadını memnun eder." İklimin ideal, kadınların ideal, yemeğin ideal, (mutlu yokluğu içinde) çalışmanın ideal olduğu harika bir yer. Orada bir yıl kalmak kimin umurunda? Öğrenim, para, aile vs. kimin umurunda? Dev bir deniz ıstakozu bir vitrinden bize göz kırpıyor ve üzerinde uzanmış olduğu dört marul yaprağından tüm bedeniyle bize şöyle diyor: "Ben Oster Adası'ndan geliyorum, iklimin ideal, kadınların ideal olduğu yerden..."

Sonunda Mona Lisa'nın kapısının önünde, lokantacı bize

acıyıp, güneşte ayakta durmak zorunda kalmamamız için dostça içeriye davet edene ve hemen kızarmış balıkla berrak çorbadan oluşan olağanüstü öğle yemeklerinden birini sunana dek, yaşadığına dair hiçbir belirti göstermeyen hemşerimizi sabırla bekleyedurduk. Valparaiso'da kaldığımız sürece hemşerimizden bir daha hiç haber alamadık, ama lokantacıyla iyi dost olduk. Normal ötesi canlı bir varlık kapısını çaldığında kaygısız ve sınırsız şefkatli tuhaf bir tipti lokantacı. Sadece normal müşterilerden, dükkanında sattığı azıcık birşey için korkunç fiyatlar alıyordu. Orada kaldığımız günlerde bizi şımarttı ve tek bir Centavo bile ödemedik; bugün sana, yarın bana... en sevdiği sözdü, pek orijinal sayılmaz ama çok karlıydı.

Petrohue'den doktorlarla doğrudan ilişki kurmaya çalışıyorduk, fakat onlar hep meşguldü, yitirecek zamanları yoktu, dolayısıyla asla randevu vermiyorlardı. Buna rağmen onları nerede bulabileceğimizi artık iyi biliyorduk. Bu öğleden sonra ikimiz ayrıldık: Alberto onların peşine takılırken, ben Mona Lisa'nın da müşterisi olan astımlı bir yaşlı kadına gittim.

Zavallıcık insanda acıma duygusu uyandırıyordu; odası, evde mobilya adına bulunan birkaç eski koltuğun tozuyla karışmış o keskin ekşi ter ve yıkanmamış ayak kokusu saçıyordu. Ağır astımına bir de kalbin dekompansasyonu ekleniyordu. Bu tür durumlarda bir doktor, sosyal çevre karşısında tüm güçsüzlüğünün bilincine varır; koşulların değişmesini, bir ay öncesine kadar garsonluk yapmak zorunda kalmış, geçimini sağlamak için kendini paralarcasına çalışmış olan bu yaşlı kadını hayatta hep koruyacak, adaletsizliği ortadan kaldıran birşeyin olmasını ister. Yoksullarda, artık kendi geçimini sağlayamayacak durumda olan bir aile üyesine karşı,

pek gizlenmeyen, hayatı zehir edici bir atmosferin ortaya çıkması, toplumsal çevreye uyumdur. O anda insanlar artık baba, anne, ağabey, abla olmaktan çıkar; hayatta kalabilme mücadelesinde sağlıklılar topluluğunun garezini üstüne çeken negatif bir faktöre dönüşür. Sanki geçimi sağlamak zorunda olanlara kişisel bir hakarette bulunmuş gibi, hasta aile üyesinin hastalığını başına kakıp dururlar. Orada, ufukları asla bir sonraki günü aşmayan insanların bu son anlarında, tüm dünya proletaryasının yaşamının tutsak olduğu trajediyle karşılaşılır. Bu kırgın gözlerde özür dileyen alçakgönüllü bir rica ve çoğunlukla, insan bedeninin de bizi çevreleyen gizin yüceliğinde kısa süre içinde yitip gideceği gibi boşlukta yiten umutsuz bir teselli ricası yatar. Saçma bir kast ruhu üzerinde yükselen bu sistemin varlığını daha ne kadar sürdüreceğini söyleyemem. Fakat yönetenlerin, rejimlerinin nimetlerinin propagandasına daha az zaman, buna karşılık toplumsal hayır işlerine daha çok para, çok daha fazla para harcamalarının zamanı gelmiştir. Hasta kadın için çok fazla birşey yapamıyorum; az buçuk akılcı bir diyet öneriyor ve idrar sökücü bir ilaçla astıma karşı bir toz yazıyorum. Yanımda hâlâ birkaç Dramamina pastili var, ona armağan ediyorum. Giderken, yaşlı kadının minnettar sözleriyle aile üyelerinin kayıtsız bakışları beni izliyor.

Alberto doktoru yakaladı: Ertesi gün sabah dokuzda hastanede olmamız gerekiyor. Mutfak, yemek salonu, lavabo, köpeklerle kediler için yemlik ve işeme köşesi olarak hizmet veren tahta barakada renkli bir topluluk biraradaydı: Zararsız felsefesiyle lokantacı; hindimizin hindiye benzemesini sağlayan sağır, çalışkan, yaşlı bir kadın olan Dona Carolin; hırpani görünüşlü sarhoş, ebleh bir Mapuche; iki tane az çok

normal müşteri ve de topluluğun tacı, Dona Rosita; yaşlı, deli bir kadın. Sohbet, Rosita'nın tanık olduğu tüyler ürpertici bir suçun etrafında dönüyor; öyle anlaşılıyor ki, zavallı komşu kadının derisinin yüzüldüğünü gören tek kişi oydu.

– Peki komşunuz bağırdı mı, Dona Rosita?

– Ne sanıyorsunuz. Canlı canlı derisi yüzülürken nasıl bağırmayacaktı! Ama hepsi bu kadar değil, ardından adam onu denize sürükleyip, uzaklara taşısın diye suyun içine attı. Ah, insanın yüreği parçalanıyordu, öyle bağırdı ki Bayım, görmeliydiniz!

– Neden polisi çağırmadınız, Rosita?

– Niye çağırayım ki? Kadının kuzeninin derisinin nasıl yüzüldüğünü anımsıyor musunuz? Gidip şikayette bulundum, bana deli olduğumu söylediler; bu kaçıklıklardan vazgeçmeliydim, yoksa beni hapsedeceklerdi; düşünebiliyor musunuz? Hayır, onlara artık hiç birşey söylemem.

Biraz sonra sohbet "Tanrının elçisi"ne, yüce tanrının ona verdiği güçleri, sağır, dilsiz, felçli vs. kişileri iyileştirmek için kullanan bir kişiye döndü, sonunda da para toplandı. Göründüğü kadarıyla iş hiç de fena gitmiyordu. Başarı müthişti, insanların safdilliği de öyle, fakat Dona Rosita'nın gördüğü şeylere gülmekten kırılıyorlardı.

Doktorlar tarafından kabul edilişimiz aşırı dostça değildi, ama istediğimizi elde ettik: Valparaiso Belediye Başkanı Molinas Luco'ya bir tavsiye mektubu. Akla gelebilecek her türlü nezaket gösterisiyle veda ettikten sonra belediye binasına gittik. Uyuşuk görüntümüz, geldiğimizi haber veren odacı üzerinde iyi bir izlenim bırakmamıştı, fakat bizi içeriye bırakması için emir aldı. İçerde sekreter bize, mektubu-

muza yanıt olarak gönderilmiş yazının bir kopyasını gösterdi; girişimin gerçekleştirilemeyeceği, o rotadaki tek geminin artık yola çıkmış olduğu ve bir yıla kadar başka geminin olmadığı açıklanıyordu yanıtta. Hemen ardından bizi çok sıcak karşılayan Dr. Molinas Luco'nun gösterişli salonuna alındık. Sanki bu sahneyi bir tiyatro oyununun bir parçasıymış gibi görüyor izlenimi uyandırıyor ve monoloğunun diksiyonuna çok dikkat ediyordu. Sadece, Şili'ye ait olduğunu kanıtlayarak İngilizlerin elinden kopardığı Oster Adası'ndan sözederken coşkulanıyordu. Sürekli haberleşmemizi öğütledi, gelecek yıl bizi oraya götürecekti.

– O zaman bu koltukta oturmasam da, yine Oster Adası Dostları Derneği'nin Başkanı durumunda olacağım, dedi bize; Gonzalez Videla'nın önündeki seçim yenilgisini sessizce itiraf edercesine. Dışarıya çıkacağımız sırada köpeği yanımıza almamız için odacı tarafından uyarıldık; şaşkınlık içinde bakınca, ön salonun halısı üzerinde rahatlamış, bir sandalyenin ayağını kemirip duran küçük bir iti gösterdi. Herhalde köpek hırpani kılığımızdan dolayı bize yakınlık duyarak peşimizden gelmiş ve kapıcılar da onu acayip görünüşümüzün zorunlu bir parçası sanmışlardı. Aramızdaki bağlantı kopar kopmaz hayvancağızın gerektiği gibi tekme-lerle kovalanacağı ve uluyarak uzaklaşmak zorunda kalacağı kesindi. Selameti bizim yardımımıza bağlı olan yaratıkların bulunduğunu bilmek yine de teselli ediciydi.

Şimdi bizim için önemli olan, Şili'nin kuzeyinde çölün etrafından bir kavis çizmekti. Tüm vapur şirketlerinin kapısını çalıp, Kuzey Şili limanlarından birine ücretsiz seyahat etmemize izin vermelerini rica ettik. Bir şirkette Kaptan, eğer Li-

man Müdürülüğü'nden yolculuğu çalışarak karşılama iznini alırsak bizi götürmeye söz verdi. Tabii yanıt olumsuzdu ve biz yine başladığımız noktaya döndük. O anda Alberto kahramanca bir karar aldı ve kararını hemen benimle paylaştı: Güverteye kimseye görünmeden çıkacak ve gemi ambarına saklanacaktık.

Ama bunun için geceyi beklemek, iskele tahtasındaki tayfaları inandırmak ve olabilecek şeylere hazırlıklı olmak gerekliydi. Bu iş için çok büyük olan çıkınlarımızı aldık ve bir sürü kızla açık bir üzüntü ifadesiyle vedalaştıktan sonra büyük liman kapısından geçip, arkamızdaki tüm köprüleri yıkarak bir deniz gezisi macerasına atıldık.

Kaçak Yolcular

Gümrükten hiçbir zorlukla karşılaşmaksızın geçtik ve soğukkanlılıkla hedefimize yöneldik. Göz koyduğumuz küçük gemi, San Antonio, limanda hummalı bir faaliyetin odağındaydı. Fakat küçük olduğundan, vinçler[21] ulaşabilsin diye, doğrudan rıhtım duvarına bağlanmamıştı; bu yüzden rıhtımla gemi arasında birkaç metrelik bir mesafe vardı. Binmek için gemi daha yakınlaşıncaya dek beklemekten başka yapacak birşeyimiz yoktu; filozofça bir sükunetle çıkınlarımızın üstüne oturup uygun anı bekledik.

Gece yarısı işçilerin vardiya değişimi vardı, o anda gemi de yanaştırıldı; ancak liman kaptanı, aksi biri olduğu yüzünden belli olan bir tip, güverteye inip binen personeli denetlemek için iskele tahtasının yanında duruyordu. Bu arada dostluk kurduğumuz vinç sürücüsü daha beklememizi öğütledi, çünkü liman kaptanı bir av köpeği gibi dikkatliydi. Tüm gece

boyunca süren uzun bir bekleyiş başladı; bu arada biz vinçin -eski, buharla çalışan bir alet- sürücü kabininde ısınıyorduk.

Güneş doğdu, biz ise hâlâ çıkınlarımızla[22] birlikte rıhtımdaydık. Gemiye çıkma umudumuz neredeyse sıfıra inmişti ki, birdenbire gemi kaptanı ortaya çıktı, onunla birlikte de, onarımda bulunan ve şimdi San Antonio'yla kara arasında sürekli bağlantı kuran yeni iskele tahtası. O anda vinç sürücüsünün talimatlarına uyarak sessizce ve süratle güverteye çıktık. Tüm bagajımızla birlikte gizlice subay bölümüne girip kendimizi bir tuvalete kilitledik. Ondan sonra artık, biri geldiğinde, kısık sesle "Meşgul!" demekten -altı yedi kez- başka yapacak birşey kalmıyordu.

Artık öğlen olmuş, gemi henüz hareket etmiş, fakat sevincimiz gözle görülür biçimde kursağımızda kalmıştı: Hela tıkalıydı -hem de görüldüğü kadarıyla sadece dünden beri değil- dayanılmaz bir koku yayıyordu; ayrıca korkunç bir sıcak vardı. Saat bire doğru Alberto midesindeki herşeyi dışarı çıkarmıştı. Saat beşte, açlıktan yarı bitap halde, kıyıdan epey uzakta, kaçak yolcu olarak Kaptan'ın karşısına çıktık. Bizi bu koşullar altında tekrar görmekten dolayı bir hayli şaşıran Kaptan, diğer subaylara birşey farkettirmemek için bize açıkça göz kırpıp, gürleyen bir sesle sordu: "Önünüze ilk gelen bir gemiye binip yolculuk yapabileceğinizi sanıyorsunuz herhalde? Bunun ne gibi sonuçları olacağını hiç düşündünüz mü?" Dürüst olmak gerekirse, hiç birşey düşünmemiştik!

Gedikli başçavuşu çağırıp, bize iş ve yiyecek birşeyler vermesini emretti. Büyük bir açlıkla istihkakımıza saldırdık. Görevimin o harika helayı temizlemek olduğunu öğrenince lokmalar boğazıma dizildi ve itiraf edeyim ki, görevi patates soymak olan Alberto'nun alaycı bakışları altında dişlerimi

gıcırdatarak aşağıya inerken, arkadaşlık kuralları üzerine yazılı herşeyi unutup, onunla yer değiştirmeme izin verilmesini rica etmek için neredeyse şeytana uyacaktım. Bu dünyada adalet yok! Üstüste yığılmış pisliğin üzerine okkalı bir porsiyon da o oturtuyor, temizlemek zorunda olan ise benim.

İşlerimizi özenle hallettikten sonra kaptan bizi yine, bu kez önceki konuşmamız üzerine hiç birşey söylemememizi öğütlemek için yanına çağırdı; geminin gideceği liman olan Antofagasta'ya vardığımızda başımıza birşey gelmemesini o sağlayacaktı. Uyumamız için bize, izinli bir subayın kamarasını verdi ve akşama Kanasta oynayıp birkaç kadeh şarap içmeye yanına davet etti. Güç veren bir uykudan sonra ertesi sabah kendimizi iyi süpüren yeni süpürgeler gibi hissediyorduk. Gayretle çalışıyor, gemi yolculuğunun bedelini iki üç kat geri ödemek istiyorduk. Ancak öğlene doğru, sanki öyle pek fazla haydahlanmıyormuşuz gibi geldi; öğleden sonraysa artık tam ayarlı iki tembel olduğumuzdan kesin olarak emindik. Önce iyice uyumayı, ertesi gün biraz çalışmayı ve yanısıra tüm kirli çamaşırlarımızı yıkamayı düşünüyorduk; ancak kaptan bizi yine kağıt oynamaya davet etti ve tüm iyi niyetlerimiz boşa çıktı.

Bizi uyandırmak ve işbaşı yaptırmak için -oldukça antipatik- gedikli başçavuş neredeyse bir saat uğraşıyordu. Ben tahtaları arap sabunuyla ovalamak zorundaydım; bütün günümü bu iş için harcıyor, yine de bitiremiyordum. Alberto'nun şansı yine yaver gitmişti; hep mutfaktaydı, benden daha çok ve iyi yiyor, bulduğu herşeyi midesine indiriyordu.

Sonsuz Kanasta partilerinin ardından, gece güverte parmaklığına dayanıp, uçsuz bucaksız denizi, yeşilimsi-beyaz pırıltısını seyrettik; ikimiz yanyana, ama yine de çok uzak-

larda, herkes kendi uçağında stratosferik bölgelere doğru. Orada kaderimizin, gerçek kaderimizin, yeryüzünün yollarında ve denizlerinde sürekli dolaşmak olduğunu anladık. Gözümüzün önüne gelen herşeyi doyurulmaz bir merakla inceleyerek. Keskinleşmiş duyularla, ama hep huzursuz, herhangi bir ülkede kök salmaksızın, herhangi birşeyi derinlemesine izlemeksizin; dış yüzey bize yetiyor. Denizin verdiği ilhamla sohbetimiz tüm duygusal konulara değinip geçerken, uzakta, kuzeydoğuda Antofagasta'nın ışıkları parıldamaya başladı. Kaçak yolcu olarak maceramızın sonuydu bu -ya da en azından bu maceranın sonu, çünkü gemi Valparaiso'ya geri dönecekti.

Bu Kez Ters Gidiyor

Sarhoş kaptanla tüm subayları ve kötü şaraptan dolayı asık suratıyla komşu geminin kaptanı hâlâ gözümüzün önünde. Ve acarlığımız anlatılırken dinleyicilerin patlayan kahkahaları: Bunlar tam birer puma, inan; mutlaka şimdi senin gemindedirler, açık denizde, göreceksin. Kaptan, dostu meslektaşına böyle ya da benzer biçimde ağzından kaçırmış olmalı. Ama biz birşey duymuyorduk. Geminin demir almasına sadece bir saat kalmıştı; çok iyi yerleşmiştik, güzel kokulu tonlarca kavun örtüyordu üstümüzü, biz ise durmadan tıkıştırıyorduk. İyice kemirilmiş kavun kabuklarının oluşturduğu uzun sıra, ipe dizilmiş gibi sakin sakin deniz üzerinde yüzüyordu. İçlerinden birinin işbirliğiyle güverteye çıkmış ve böylesine güvenli bir yere saklanabilmiş olduğumuz bu "deniz kurtları"nın ne kadar müthiş olduklarından söz ediyorduk ki, hiçlikten çıka gelmiş gibi öfkeli sesiyle gözümüze dev gibi görünen bir köpek bizi dehşete düşürdü. Gerisi re-

zillik. Denizci sonra bize şöyle diyecekti:

– Ben onun dikkatini başka yöne çekerdim, çocuklar; ama kaptan kavunları gördü ve hemen korkunç biçimde küfür etmeye başladı, tanrıya ve dünyaya. Şarabı kötü adamın!

Sonra sanki mahcubiyetle devam etti:

– Keşke o kadar çok kavun yemeseydiniz, çocuklar!

San Antonio'daki eski dostlarımızdan biri, tüm parlak felsefesini şu sempatik cümleyle özetledi:

– Şimdi güzelce donunuza ettiniz, sizi sidikliler, neden sidiğinizi bırakıp sidikli ülkenize sidiklenmiyorsunuz?

Buna benzer birşeyi de yaptık zaten: Pılımızı pırtımızı alıp, Chuquicamata'ya, ünlü bakır madenine gitmeyi kararlaştırdık.

Ama bu, sadece gezintiden öte birşeydi. Müdüriyetten madeni ziyaret izini alabilmek için bir gün beklemek zorunda kaldık ve içkiye dayanıklı yol arkadaşlarımızla kederli biçimde vedalaştık.

Maden yataklarına giden kavruk yolun başında iki elektrik direğinin ince gölgesine uzanmış halde, günün önemli bir bölümünü, yolda küçük bir kamyonetin astımlı silueti görünene dek, arada bir direkten direğe birbirimize laf atmakla geçirdik. Kamyonet bizi yolun yarısına kadar, Baquedano isimli köye kadar götürdü.

Orada, ikisi de komünist olan Şili'li bir işçi çiftle dost olduk. Bir mum ışığında mate içip, bir parça ekmekle peynir yedik. İşçinin keskin yüz hatları ona gizemli ve trajik bir ifade kazandırıyordu; basit ve güçlü diliyle, üç ay hapiste kalışını, örnek bir sadakatle kendisini izleyen aç karısını, merhametli bir komşunun evine bıraktıkları çocuklarını, boş yere

iş arayarak dolaşıp durmasını, esrarengiz bir biçimde kaybolan, denize atıldıkları söylenen Companeroları (yoldaşları) anlattı.

Çöl gecesinin soğuğunda, kaskatı büzülmüş bu çift, dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun proletaryanın canlı bir örneğiydi. Isınabilecekleri sefil bir örtüleri bile yoktu. Bizdekilerden birini onlara verdik, diğerinin altına da ikimiz olabildiği kadarıyla sığıştık. Hayatımda ender olarak bu geceki kadar üşümüşümdür; ama bu gece aynı zamanda, bana bu kadar yabancı bir insan türüyle kendimi biraz akraba hissettiğim bir geceydi...

Sabah saat sekizde bizi Chuquicamata köyüne götürecek bir kamyon bulduk ve Andlardaki kükürt ocaklarına, iklimin çok sert, yaşam koşullarının çok zor olduğu, bu yüzden de iş karnesi aranmayan, kimseye siyasal düşünceleri sorulmayan yere -orada geçerli olan tek şey, kendisini açlıktan öldürmeyen birkaç ekmek kırıntısına karşılık işçinin sağlığını mahvetmeye hazır olmasıdır- ulaşmaya çalışacak olan çiftten ayrıldık.

Çiftin silik silueti uzakta yitip gitmiş olmasına rağmen, adamın tuhaf biçimde kararlı yüzü hâlâ gözümüzün önündeydi ve temiz yürekli davetini anımsıyorduk; aslında sözleriyle asalaklığı -ki amaçsızca dolanıp durmamızı öyle değerlendiriyordu- küçümseyişini dile getirmek istiyordu:

– Gelin, yoldaşlar, birlikte yiyelim, gelin, ben de avarenin biriyim.

Gerçekten, böyle insanlara karşı baskı uygulanması acı veriyor. Bir devletin sağlıklı yaşamı için, kendi içinden çıkan o "tuhaf komünist düşünce"nin ne kadar tehlikeli olabileceği ya da olamayacağı bir tarafa bırakılırsa, burada daha iyiye duyulan doğal özlemden, kronik açlığa karşı bir protestodan,

niteliğini asla anlayamadığım, fakat "yoksullar için ekmek" yorumunun, yaşamlarına bir anlam kattığı oranda bu insanlara daha da ulaşan bir söz olan bu yabancı doktrine sevgiye dönüşen bir protestodan başka birşey sözkonusu değildir.

Burada ise kırık dökük İspanyolcalarıyla bize şöyle diyen küstah ve yetenekli sarışın yöneticiler: "Burası turistlere göre bir yer değil, yanınıza size tesisleri yarım saat gezdirmesi için birini vereceğim; sonra lütfen isteğimize uyup, çalışma sırasında bizi rahatsız etmeyin, işimiz var." Grev midelerine oturmuştu. Yankee-efendilerinin sadık köpeği rehber ise: "Bu budala gringolar, yoksul bir işçiye birkaç Centavo fazla vermeyi reddettikleri için, grevde her gün binlerce Peso yitiriyorlar, benim General İbanez'im iktidara geldiğinde, buna bir son verecek." Ve şiir yazan bir ustabaşı: "Bunlar bakır madeninin eksiksiz çıkarılmasını sağlayan ünlü teraslar. Sizin gibi birçok kişi bana teknik şeyler sorar, ancak bütün bunların kaç insan yaşamına mal olduğuyla ilgilenen ender çıkar. Bunu size söyleyemem, ama soru için çok teşekkür ediyorum, Doktor beyler."

Soğuk iktidarla güçsüz intikam duyguları büyük madende elele, kine rağmen ortak olan yaşam gereksinimiyle ve birbirlerine muhtaç oldukları için birleşmişler. Günün birinde bir maden işçisinin kazmasını severek eline alıp ciğerlerini bilinçli bir sevinçle zehirleyip zehirlemeyeceğini göreceğiz. Bugün, kızıl ışığın geldiği yerden dünyanın aydınlandığı söyleniyor, böyle midir, bilmiyorum.

Chuquicamata

Chuquicamata, modern bir drama sahne oluyor gibi görü-

nüyor. Güzelliğe sahip olmadığı söylenemez, ancak çevresine yaydığı güzelliğin şirinliği yok; insafsız ve soğuk. Maden bölgesine yaklaşıldığında, sanki ovada bir boğulma duygusu yaratmak için manzara daralıyor gibi görünüyor. Geride bırakılan ikiyüz kilometrenin ardından, küçük Calama köyünün gri monotonluğu kıran yeşilimsi zayıf pırıltısının, çölde gerçek bir vaha olarak hakettiği sevinç nidasıyla karşılandığı bir an geliyor.

Öyle bir çöl ki! "Chuqui"nin çok yakınındaki meteoroloji istasyonu Moctezuma, onu, tuzlu toprağında tek bir çalının bile büyüyemeyeceği dünyanın en kuru çölü olarak tanımlıyor: Rüzgarın ve yağmurun saldırısına korumasızca terkedilmiş dağlar, jeolojik yaşlarıyla uyuşmayan kırışıklıklarıyla tarih öncesi unsurlara karşı mücadelede yaşlanmış tepelerini gösteriyorlar. Ünlü kardeşlerinin maiyetindeki bu dağlardan kaçı, günlük ekmek için mücadele dışında başka bir idealleri olmayıp doğanın onların hazinelerini savunmak için kurduğu tuzaklarda sefilce ölen zavallı meçhul kahramanların yaşamıyla -insan yaşamıyla- baharatlanmış böğürlerini yiyip yutacak olan pervaneli ekskavatörün kırılgan kollarını beklerken, ünlü kardeşlerininkilerle eşit servetleri ağır karınlarında saklıyor acaba?

Chuquicamata esasen bakır içeren bir dağdan ibarettir; bu dev kütlenin içine yirmi metre yüksekliğinde teraslar oyulur, çıkarılan maden filizi buradan kariyer aracılığıyla kolayca taşınabilir. Damarın kendine özgü gelişimi, maden çıkarımının bütününün yeryüzünde gerçekleşmesine ve böylece yüzde birlik bakır içeriğine sahip olan maden filizinin endüstriyel biçimde çıkarılmasına olanak sağlar. Her sabah da-

ğın bir parçası dinamitle havaya uçurulur ve büyük pervaneli ekskavatörler, raylı hat üzerinde değirmenlere ulaşan kaya parçalarını çıkarır; bu kayalar değirmende kırılır. Öğütme işlemi birbirini izleyen üç adımda gerçekleşir; kayalar orta büyüklükte çakıl taşlarına dönüştürülür. Sonra bunlar sülfürik asitle halitalanır; bu arada bakır, bakır sülfatı biçimini alır, fakat öğütülmüş hurda demirle karıştırılarak demir klorüre dönüşen bakır klorürü de oluşur. Sıvı, oradan bakır sülfat çözeltisinin büyük kazanlara döküldüğü ve bir hafta boyunca, tuz elektrolizi etkisi yapan 30 voltluk bir cereyana tabi tutulduğu "Yeşil Ev" denen yere akar. Bu arada, önceden konsantre çözeltilerle başka küçük havuzlarda oluşmuş olan bakır, aynı şekilde ince bakır levhalara çökeltilir. Beş ya da altı gün sonra levha eritmeye gidecek hale gelir; çözelti litre başına sekiz on gram arasında sülfat yitirmiştir ve tekrar yeni maden filiziyle zenginleştirilir. Bakır levhalar oniki saat içinde sıvının 2000°C'den fazla kızdırıldığı ve sonra 350 librelik ağır bloklara döküldüğü ocaklara gelir. Her gece 45 vagonlu bir tren aşağıya Antofagasta'ya gider; her vagonda 20 ton bakır yüklüdür, işgününün hasılatıdır bu.

Chuquicamata'da yaklaşık 3000 canı kapsayan nüfusu besleyen maden işleme sürecinin kısa ve amatörce anlatımı böyledir; ancak bakır bu biçimde sadece oksit maden filizinden kazanılır. Şili Exploration Company, sülfit maden filizinden yararlanmak için bir imalathane kurmak üzeredir. Kendi türünde dünyanın en büyüğü olan bu tesisin 96 metre yüksekliğinde iki bacası var ve bu tesis önümüzdeki yıllarda çıkarılan maden filizinin neredeyse bütününü tüketecektir; bu arada eskisi, bakırı oksit biçiminde içeren toprak tabakası, gelecek yıllarda tükeneceğinden, kısıntılı çalışacaktır. Ye-

ni ocağın gereksinimini karşılamak için, şimdiden dev bir hammadde stoku yapılmıştır; bu stoklar, tesis çalışmaya başlarsa, 1954'ten itibaren işlenecektir.

Dünyanın tüm bakır üretiminin %20'si Şili'nin elindedir ve bir dizi imha silahının yapımında yeri doldurulmaz olan bu metal yaşamsal önem taşıdığından, ülkede büyük bir ekonomik ve siyasal çatışma yaşanmaktadır. Burada taraflardan biri, solu ve ulusalcı grupları birleştiren, madenlerin ulusallaştırılması yandaşlarıdır; diğer tarafta ise, serbest girişimcilik idealinden hareketle, (yabancı ellerde bulunsa da) iyi yönetilen bir madenin, devletin kuşkulu yönetiminden daha iyi olduğunu düşünenler vardır. Kesin olan ise, Kongre'de şu anda imtiyaza sahip olan şirketlere karşı şiddetli şikayetlerin dile getirilmiş olmasıdır; üretimi kendi eline almak için ulusal çaba yönünde bir ruh halinin belirtisidir bu.

Savaş nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, enkaz yığınlarının, silisli toprağın ve cehennemi dağ ikliminin yiyip yuttuğu sayısız insanın tümünü asla içinde barındırıyor olmasa da, maden ocaklarının mezarlıklarının sunduğu dersi asla unutmamak iyi olurdu.

Çölde Kilometreler

Matara[23] olmadan bu çölü fethetmek bir hayli zordu; buna rağmen Chuquicamata kent sınırlarını cesaretle arkamızda bıraktık. Yerlilerin görüş açısında bulunduğumuz sürece çok atletik bir yürüyüş tarzı sergiliyorduk, ama sonra çıplak Andların sonsuz yalnızlığı, kurşun gibi kafamıza inen güneş ve kötü paketlenmiş, daha da kötü bağlanmış sırt çantaları-

mız bizi gerçekliğe döndürüyordu. Bir karakol nöbetçisinin ifade ettiği gibi, giriştiğimiz işin hangi noktaya kadar kahramanca olduğunu biz değerlendiremiyorduk, fakat sonuçta en isabetli sözcüğün budala sıfatı etrafında dönmesi gerektiğini düşünmeye başladık; sanıyorum bunun için iyi bir nedenimiz vardı.

En fazla on kilometre gidebildiğimiz iki saatlik yürüyüşten sonra, bilmem nereyi gösteren bir yol işaretinin gölgesinde mola verdik; bizi güneşten biraz olsun koruyabilecek tek nesne oydu. Bütün gün orada kaldık ve ince gölge şeridiyle birlikte, en azından gözlerimizin korunması için milim milim kaydık.

Yanımızdaki bir litre su çabuk tükenmişti; güneş battıktan sonra, kurumuş gırtlağımızla ve tamamen mağlup olmuş halde bariyerin yanındaki kontrol evine doğru yola koyulduk.

Dışarıdaki soğuğa rağmen içerde hoş bir ısı sağlayan küçük bir ateşin çıtırdayarak yandığı fakirane odanın koruması altında geceyi de geçirdik. Nöbetçi bize geleneksel Şili konukseverliğiyle kendi yemeğinden sundu; mideye tek bir lokmanın girmediği bir günde yemek sade ve azdı, ama hiç yoktan iyidir.

Ertesi gün sabah erkenden, bizi hedefimize bir parça daha yaklaştıracak, sigara fabrikasına ait bir kamyon geçti. Fakat kamyon doğrudan Tocopilla limanına devam etmek zorundayken, biz İlave'ye ulaşmayı denemek için kuzeye gitmek istiyorduk. Yolumuzun ayrıldığı yerde inip, sekiz kilometre uzaklıktaki bir eve doğru yürüdük. Ama tam yolun ortasında yorulup, önce bir siesta yapmayı kararlaştırdık. Bir telgraf direğiyle kilometre taşı arasına örtü gerip altına girdik, ayaklarımız dışarıda kızarırken, örtünün altında tam bir ter ban-

yosu yapıyorduk.

İki ya da üç saatlik siestadan sonra, her birimiz üçer litreye yakın su kaybetmişken, birdenbire, içinde zilzurna sarhoş üç saygın vatandaşın vargüçleriyle Cueas söyledikleri küçük bir Ford çıkageldi. Bunlar Magdalena madeninden, halkın davasının zaferini önceden kutlayan ve iyice içmiş olan grevcilerdi. İçki arkadaşları yakındaki bir istasyona gidiyorlardı; bizi de orada indirdiler. Orada, başka bir takımla futbol maçı için idman yapan bir grup yol işçisiyle karşılaştık. Alberto sırt çantasından bir çift keten ayakkabı çıkarıp, bu işin nasıl yapılacağını gösterdi. Sonuç şaşırtıcıydı: Önümüzdeki Pazar günü yapılacak maç için görevlendirildik, ücret; yemek, barınma ve İquique'ye yolculuktu.

Pazar'a kadar iki gün vardı ve Pazar günü, ikimizin de oynadığı takımın parlak bir zaferiyle ve Alberto'nun, herkesi Arjantin mutfak sanatı üzerine şaşkınlığa düşüren biçimde hazırladığı leziz birkaç kızarmış oğlakla taçlandı. Aradaki iki günden, bu yörede sayıları fazla olan nitrat çıkarma tesislerini görmek için yararlandık.

Dünyanın bu bölümünde maden filizi zenginliklerinden yararlanmak isteyenlerin işi gerçekten pek o kadar zor değildir. Maden filizini içeren toprağın en üst tabakasını taşımak ve pek karmaşık olmayan bir ayrıştırma işlemine tabi tutuldukları, sonuçta da nitratlar, nitritler ve iyodun ortaya çıktığı büyük teknelere koymaktan başka birşey yapmak gerekmez. İlk işletmeciler Almandı; ancak fabrikaları kamulaştırıldı ve sonuçta bugün büyük bölüm İngilizlere aittir. Üretim boyutu ve işçi sayısına göre en büyük iki işletme tam bu sıralarda grevdeydi ve güzergahımızın güneyinde kalıyordu; ziyaretimizden vazgeçmeye karar verdik. Onun yerine, oldukça bü-

yük bir işletmeyi, girişinde, tam arabasına benzin doldururken bir başka sürücünün çarptığı Uruguaylı olağanüstü araba yarışçısı Hector Supicci Sedes'in öldüğü yerde bir anıt bulunan La Victoria'yı ziyaret ettik.

En sonunda İquique'ye ulaşana dek, bütün bu yörelerden bizi bir dizi kamyon taşıdı. Yolun son bölümünü, bindiğimiz kamyonun yükü olan yoncalarla örtülmüş halde geride bıraktık. Arkamızda cam gibi berrak mavi bir denize batan güneşin son ışıklarıyla İquique'ye varışımız, binbirgece masallarından birşeyler barındırıyordu içinde. Kamyon, düşmeyi engelleyen birinci viteste dik sahil boyunca limana doğru uçan bir halı gibi süzülürken, bulunduğumuz yerden tamamı görünen kentin bize gitgide yaklaşışını seyrediyorduk.

İquique'de, ne Arjantinli ne de başka bandıralı, tek bir gemi bile demirli değildi. Bu yüzden liman kentinde kalmanın bizim için hiçbir anlamı yoktu; bir kamyon bulup Arica'ya gitmek için ilk fırsattan yararlanma kararı aldık.

Şili'ye Veda

İquique'yle Arica arası bitmek tükenmek bilmeyen kilometreler, kenarında birkaç cılız ağacın yetişmesine ancak yetecek büyüklükte akarsuların aktığı ovalarla çöl benzeri yaylalar arasında sürekli iner çıkar. Bu mutlak çorak güherçile rampalarında, çöl bölgelerinin tipik ikliminde olduğu gibi gündüzleri boğucu sıcak, gecenin inmesiyle ise şiddetli soğuk olur; Valdivia'nın, sıcağın en kötü olduğu saatlerde dinlenmek için bir çalı ve bir damla su bile bulamadan bu yöreleri bir avuç adamla boydan boya dolaşmış ve altmış kilometre katetmiş olması gerçekten etkileyici birşeydir. Bu fe-

tihçilerin geçip geldiği bölgeyi tanıyanlar, Valdivia'yla adamlarının övülmeye değer eylemini otomatik olarak başka bir gözle değerlendirir ve İspanyol kolonizasyonunun en cüretkar eylemleriyle eşdeğer tutarlar. Valdivia'yla adamlarının eylemi, savaşçı maceranın sonunda, fetih terini altına dönüştüren olağanüstü zenginlikleri ele geçirdikleri için Amerikanın tarihinde varlıklarını sürdüren şanslı kahramanlarınkinden kuşkusuz daha yücedir. Valdivia'nın eylemi, insanın, devrilmesi mümkün olmayan egemenliğini hayata geçirebileceği bir yere yönelik reddedilmez çabasını cisimleştirmektedir. Roma'da ikinci olmaktansa Alplerin küçük bir köyünde birinci olmayı tercih etmeyi ifade eden ve Sezar'a mal edilen cümle, Şili'nin fetih destanında daha az gerçek değil, ama daha az tumturaklı biçimde tekrarlanmaktadır. Valdivia eğer son anında, başkaldıran Araukan'lara karşı mücadele içinde Caupolicanların eliyle ölmemiş, tahrik edilen hayvanın çılgınlığına yenilmemiş olsaydı, yaşamını gözden geçirirken, savaşçı bir halkın sınırsız egemeni olarak ölümünü tamamen haklı bulacaktı, buna eminim; çünkü o, halklar tarafından belirli aralıklarla ortaya çıkarılan -zaman zaman bilinçsizce- sınırsız egemenlik çabasında, onu elde etmek için katlandığı herşeyi doğal gösteren insan tipine dahildi.

Arica, hâlâ önceki sahipleri Peruluları anımsatan ve coğrafi temaslarıyla ortak kökenlerine rağmen çok farklı bu iki ülke arasında bir geçiş oluşturan, sempatik, küçük bir liman kentidir.

Yörenin tüm gururu olan kale, etkileyici kütlesiyle neredeyse yüz metre diklikteki yamaçta yükselmektedir. Palmiye ormanları, sıcaklık ve pazarlarda satılan subtropik meyveler Arica'ya özel bir hava -denilebilir ki bir Karaip havası-

verir ve onu daha güneydeki komşularından farklı kılar.

Toprak mülkiyetine sahip, ekonomik olarak güvencede bir burjuvanın -her ne kadar bir ünvana sahip de olsalar- iki serseriye karşı duyduğu tüm küçümsemeyi bize hissettiren bir doktor, belediye hastanesinde uyumamıza izin verdi. Başka yerlere uğramaksızın sınıra varmak ve Peru topraklarına ayak basmak için, bu pek konuksever olmayan yerden erkenden kaçtık. Fakat önce son bir banyoyla (sabunlanma falan herşey dahil) Pasifik'e veda ettik. Bu banyo Alberto'nun içinde kimi deniz ürünlerine karşı gizli bir arzu uyandırdığı için, sarp bir sahil kıyısında sabırla midye ve başka şeyler aramaya başladık. Yediğimiz şeyler tuzlu ve sümüksüydü, ne açlığımızı gideriyor ne de Alberto'nun arzusunu dindiriyordu. Damak zevkimize de hitap etmiyordu, çünkü bu sümüksü maddeler oldukça lezzetsizdiler, hele yanında birşey olmaması onları daha da nahoş kılıyordu.

Öğle yemeğini poliste yedikten sonra, alışılmış saatte yola koyulduk. Sınıra hep sahil boyunca yürüyerek gitmeyi planlıyorduk, ama küçük bir at arabası bizi aldı ve sınır karakoluna kadar rahatça gittik. Orada, Arjantin sınırında çalışmış olan ve bu yüzden mateye düşkünlüğümüzü anlayan bir gümrük memuruyla karşılaştık. Bize sıcak su, kek verdi ve asıl önemlisi, bizi Tacna'ya götürecek bir araç ayarladı. Sınır karakoluna vardığımızda, komutanın bizi el sıkarak ve Peru'daki Arjantinliler üzerine bir dizi tumturaklı beylik lakırdı ederek karşılamasıyla, konuksever Şili'ye veda ettik.

Şili'ye Uzaktan Bakış

Bu gezi notlarımı kaleme alırken, ilk coşkumun sıcaklığıyla

ve hâlâ taze izlenimler altında birkaç saçmalık yazdım ve sanıyorum ki, genel olarak bilimsel bir düşüncenin onaylayabileceği konumdan oldukça uzaktım. Ancak benim için şimdi, ilk notlardan bir yıl sonra, Şili hakkında şu anda sahip olduğumuz görüşleri iletmekten çok, daha önce yazılmış olanları bir senteze bağlamak önemli.

Özel alanımız tıpla başlayalım: Şili'de sağlık işlerinin genel durumu pek içaçıcı değil (daha sonra, zamanla tanıyacağım pek çok ülkeden üstün olduğunu öğrendim). Tamamen ücretsiz hastane çok az; onların duvarlarında da şöyle duyurulara raslanıyor: "Bu hastanenin geçimine hiçbir katkıda bulunmuyorsanız, tedaviden şikayetçi olmaya ne hakkınız var?" Buna rağmen kuzeyde normal olarak, ücretsiz tedavi görme olanakları mevcut; ancak çoğu kez ücret ödemek gerekir ve bu ücret gülünç miktarlardan legal hırsızlığın gerçek bir anıtına kadar varabilir. Chuquicamata madeninde işçiler kaza ya da hastalık halinde tıbbi yardım görürler ve beş Şili Escudo'su karşılığında hastanede tedavi altına alınırlar; buna karşılık işletmeye dahil olmayan, yatılı tedavi gören hastalar günde 300 ile 500 Escudo öderler. Hastaneler fakirdir; genelde ilaçları ve uygun salonları yoktur. Kötü ışıklandırılmış ve hatta pis ameliyathaneler gördük; hem de herhangi bir taşra kasabasında değil, Valpraiso'da bile. Tıbbi gereçler yetersiz, tuvaletler pistir. Bu ülkede hijyen bilinci eksik. Şili'de (ve sonra tüm Amerika'da bunu fiilen gördüm) tuvalet kağıdını hela çukuruna değil, yanına, yere veya bu iş için hazırlanmış kutulara atma alışkanlığı var.

Şili halkının toplumsal durumu Arjantin halkınınkinden daha kötü. Şili'nin güneyinde düşük ücretlere, iş yokluğu ve çalışanların resmi makamlardan yeterince destek görmemesi

eklenir (ancak Güney Amerika'nın kuzeyinden daha iyi durumdadır). Dolayısıyla bu durum, Andların batı yakasındaki halka becerikli bir siyasal propagandayla düşlerdeki Eldorado olarak gösterilen Arjantin'e yönelik gerçek göç dalgalarına yol açar. Kuzeyde işçilere bakır, güherçile, kükürt, altın ve diğer maden ocaklarında daha çok ücret ödenir, fakat orada yaşam pahalıdır. Temel gereksinim maddeleri genelde yetersizdir ve dağlardaki iklim koşulları serttir. Chuquicamata maden ocaklarında, yörenin mezarlığında gömülmüş onbin ve daha fazla işçi ailesinin nasıl tazmin edildiğini sorduğumda, müdürün çok şey ifade eden tarzda omuz silki-şini hâlâ anımsıyorum.

Siyasal durum şaşırtıcı (bu satırlar İbanez'in zaferle çıktığı seçimlerden önce yazılmıştır). Başkanlık için dört aday var; bunların arasından en şanslı olan Carlos İbanez del Campo gibi görünüyor. Kendisi Caudillo tipinde, halkı heyecanlandırmayı bilen, Peron'unkine benzer siyasal görüşlere ve diktatörce eğilimlere sahip emekli bir ordu mensubudur. Çeşitli küçük grupların katıldığı Sosyalist Halk Partisi'ne dayanmaktadır. İkinciliği, sanıyorum, ordunun siyasal açıdan kuşkulu adayı ve göründüğü kadarıyla Amerika'nın diğer partilerle anlaşmaya çalışan dostu, sağcıların bayraktarı, bir hükümdar, ölmüş Başkan Alessandri'nin damadı olan Arturo Matte Larrain alabilir. Sonra bir de, komünistlerin desteğine sahip, Halk Cephesi adayı Salvador Allende var. Yandaşları, bu partinin üyeleri olarak oy hakları ellerinden alınmış kırk bin kişinin oyu olmadan bu işi götürmek zorunda.

İbanez büyük olasılıkla Latinoamericanismo politikası izleyecek, popülarite kazanmak ve bakır madenleriyle başka ocakların ulusallaştırılmasını sağlamak için Birleşik Dev-

letler'e karşı nefretten yararlanacaktır (Peru'da Amerikalıların tasarrufunda bulunan, fiilen üretime hazır dev maden yatakları ile ilgili bilgi, bu maden ocaklarının ulusallaştırılmasının hayata geçirilebileceğine ilişkin inancımı önemli ölçüde azalttı; en azından yakın zaman için böyle). İbanez, demiryolu ağının ulusallaştırılmasını tamamlamak ve Arjantin-Şili ticaret alışverişini önemli ölçüde büyütmek istemektedir.

Şili, proletaryaya dahil olmayan, yapacağı iş için belirli ölçüde bir kültüre veya teknik eğitime sahip olması önkoşuluyla, isteyen herkese yükselme şansı sunan bir ülkedir. Kendi toprakları üzerinde yeterli sayıda hayvan (öncelikle koyun) yetiştirme olanağına sahiptir; kendi gereksinimi yaklaşık olarak karşılamak için yeterince tahıl üretir ve güçlü bir endüstri ülkesi olmak için maden filizlerine sahiptir; demir, bakır, taş kömürü, kalay, altın, gümüş, manganez ve güherçile maden ocaklarını arımsamak yeter. Şili'nin göstermek zorunda olduğu en büyük çaba, rahatsız edici dost Yankeeleri silkip atmaktan ibarettir; bu ise, en azından şu anda, yatırılmış olan çok fazla Dolar ve çıkarlarını tehdit altında gördüklerinde Amerikalıların uygulayabilecekleri hissedilir ekonomik baskı nedeniyle, neredeyse insanüstü bir görevdir.

Tarata, Yeni Dünya

Köyün sonundaki Guardia Civil noktasına artık sadece birkaç metre kalmıştı ve sırt çantaları, sanki ağırlık yüz kat artmış gibi bastırıyordu. Kavurucu bir sıcak vardı ve her zaman olduğu gibi günün bu saati için fazlaca giyinmiştik; oysa daha sonra üşüyecektik. Yol dimdik yükseliyordu. Kısa süre sonra, Şili'ye karşı savaşta ölenlerin onuruna inşa edil-

miş olan ve köyün girişinden itibaren gördüğümüz piramide ulaştık. Orada ilk molamızı verme ve geçen kamyonlarla şansımızı deneme kararı aldık. Önümüzdeki yolda görülen tek şey, neredeyse tek bir çalının bile bulunmadığı çıplak dağlardı. Stabilize olmayan yolları ve kızılımsı çatılarıyla uysal Tacna, uzaktan daha da küçük görünüyordu. İlk kamyon bizi çok sevindirdi: Ürkekçe el sallamıştık ki, sürücü bizi şaşırtarak hemen durdu. Şimdi sıra Alberto'daydı: Artık ezbere bildiğim sözlerle gezimizin önemini sürücüye açıkladı ve bizi yanına almasını rica etti. Sürücü başını sallayıp, bize bir grup İndio'nun oturduğu arka kasaya çıkmamızı işaret etti; sırtımızda yükümüz ve aşırı mutlu halde tam tırmanmak üzereydik ki, sürücünün sesini duyduk:

– Biliyorsunuz değil mi? Tarata'ya kadar beş Sole'dir.

Alberto öfkeyle, bunu neden daha önce söylemediğini sordu, biz ondan bizi bedava almasını rica etmiştik. Bedavanın ne demek olduğunu pek bilmiyordu, ama Tarata'ya kadar beş Sole'ydi...

"Diğerleri de bunun gibidir", diyordu Alberto. Bu basit cümlede, bana duyduğu tüm öfke yatıyordu, çünkü ben, onun istediği gibi, kamyonları kentte beklemeyi değil de, yolda durdurmak üzere yaya yürümeyi savunmuştum. O anda kesin bir seçenekle karşı karşıyaydık; ya yenilgiyi kabullenip geri dönecek ya da ne olursa olsun yola devam edecektik. İkinci şıktan yana karar verip yürümeyi sürdürdük. Kararımızın pek akıllıca olmadığını, güneş batıp da göz alabildiğine geniş bir alanda insan yaşamıyla ilgili tek bir işaret bulunmadığını görünce açıkça hissettik. Fakat buna rağmen,

kentin bu kadar yakınında yine de birkaç evin olması gerektiğini varsayıyorduk ve bu hayalden güç alarak yürümeyi sürdürdük.

Artık gece zifiri karanlıktı ve bir allahın kuluna raslamamıştık; en kötüsü de, biraz yiyecek birşey ve mate yapmak için suyumuzun olmamasıydı. Hava gittikçe soğuyordu; yörenin çöl iklimi ve ulaştığımız yükseklik "vidaların sıkışmasını" sağlıyordu. Geberesiye yorgunduk; örtülerimizi yere yayıp şafak vaktine dek uyumaya karar verdik. Mehtapsız gece çok karanlık olduğu için örtüleri rasgele yaydık ve olabildiğince iyi sarınarak yattık.

Beş dakika sonra Alberto, soğuktan kaskatı kesildiğini bildirdi; benim zavallı bedenimin daha da katı olduğu yanıtını verdim. Kim daha iyi donar yarışması yapmıyorduk, o yüzden kamp ateşi yakmak için birkaç dal toplama kararı aldık. İşe koyulduk, fakat sonuç sıfırdı: İkimiz birlikte bir avuç dal toplayabilmiştik, bunların cılız ateşi hiç birşeyi ve hiç kimseyi ısıtamadı. Açlık canımıza tak etmişti, fakat soğuk durumu daha da kötüleştiriyordu. Ateşin yanında yatarak, azıcık kora bakıp durmaya artık katlanamadığımız bir an geldi. Kampımızı toplayıp karanlıkta yürümeyi sürdürmek zorundaydık.

Başlangıçta ısınmak için sıkı adımlarla yürüdük, ama az sonra soluğumuz kesildi. Ceketin altında terin akışını hissediyordum, ama bacaklarım hissizleşmişti; hafif rüzgar ise insanın yüzünü bıçak gibi kesiyordu. İki saat sonra fiilen tükendik; saat yarımı gösteriyordu. İyimser bir hesapla sabaha daha beş saat vardı. Yeniden görüş alışverişinde bulunup, bir kez daha örtülerin içinde uyumayı denedik. Beş dakika sonra yine ayaktaydık. Uzakta far ışıkları göründüğünde he-

nüz geceydi; arabanın bizi alacağı konusunda aşırı bir umudumuz yoktu, ama en azından yolu görebilecektik. Öyle de oldu: Deli gibi işaret vermemize kulak asmadan yanımızdan geçip giden kamyonun ışık huzmesi tek bir çalı ya da tek bir ev bulunmayan ıssız toprakları aydınlatmıştı. Sonrası belleğimde silikleşiyor; her dakika bir öncekinden daha zordu, son dakikalar ise bize saatler gibi geldi. İki ya da üç kez uzaklardan gelen bir havlama içimizde umut ışığı uyandırmıştı, ancak zifiri karanlık gecede hiç birşey görülemiyordu; havlamanın hangi yönden geldiğini saptamak mümkün değildi ve o arada köpekler sustu..

Saat altıda, doğan günün ışıklarıyla yolun kenarında yanyana bulunan iki kulübe gördük. Son metreleri, sanki sırtımızda hiç yük yokmuşcasına koşarak geride bıraktık. Daha önce hiç bu kadar dostça karşılanmamışız gibi geliyordu bize; bir parça peynirle birlikte sattıkları ekmeğin tadı hiç bu kadar lezzetli olmamış ve mate hiç bu kadar iyi gelmemişti. Alberto'nun doktorluk ünvanıyla bir takım tavırlar takındığı bu sıradan insanlar için yarı tanrılar gibi birşeydik. Değil mi ki, Peron'un karısı Evita'yla birlikte yaşadığı, tüm yoksulların zenginlerle ayni şeylere sahip olduğu ve İndio'nun sömürülmediği ve bu ülkedeki gibi katı yürekli muamele görmediği o harika ülkeden, Arjantin'den geliyorduk. Ülkemiz ve oradaki yaşamla ilgili binlerce soruyu yanıtlamak zorunda kalıyoruz. Hâlâ kemiklerimizi sızlatan gecenin soğuğuyla birlikte Arjantin görüntüsü, tozpembe bir geçmişin gönül okşayıcı yanılsamasına dönüşüyor. Choloların[24] ürkek sempatisi eşliğinde, yakındaki bir ırmağın kurumuş yatağına gidip örtülerimizi yayıyoruz ve doğmakta olan güneşin yumuşak

ışınları altında uyuyoruz.

Öğlende keyifle yürümeye devam ediyoruz. Yaşlı Viscacha'nın[25] öğütlerine uyup bir önceki gecenin zahmetlerini unutuyoruz. Ancak yol uzun ve az sonra sık sık kesintiler olmaya başlıyor. Saat beşte dinlenmek için mola veriyoruz. Yaklaşmakta olan kamyonun silueti bizi harekete geçirmiyor; her zamanki gibi o da en karlı işe, insanları sığır gibi taşıma işine yönelmiştir. Ama kamyon bizi şaşırtarak birden duruyor; Tacna'dan Guardia Civil'i görüyoruz, bizi dostça selamlayıp, binmek isteyip istemediğimizi soruyor -tabii ki fazla yalvartmıyoruz. Aymaralar[26] bize merakla bakıyor, fakat birşey sormaya cesaret edemiyorlar. Alberto bir çoğuyla sohbete koyuluyor. İspanyolcaları çok kötü.

Kamyon, cılız dikenli çalıların bir yaşam belirtisi sezdirdiği çok can sıkıcı bir araziden geçerek dağlara tırmanışını sürdürüyor. Fakat ansızın, tırmanırken çıkarttığı ıztıraplı gürültü yerini bir rahatlama iç çekişine bırakıyor ve ufku içimize alıyoruz. Aynı anda Estaque'deyiz; gözümüzün önünde harika bir manzara uzanıyor. Bir süre hayran bakışlarımızı manzaradan koparamıyoruz ve hemen herşeyin adını ve kökenini öğrenmek istiyoruz. Ama Aymaralar hemen hemen hiç birşey anlamıyor ve mutfak İspanyolcalarıyla bize kimi açıklamalar yapıyorlar; bu da çevremizdeki herşeyi çok daha heyecanlı hale getiriyor. Zamanın yüzyıllardan beri durduğu ve yirminci yüzyılın uygarlığından bıkmış biz mutlu ölümlülerin kendi gözleriyle görmeleri nasip olmayan büyülü bir vadideyiz. Sulama kanalları -İnkaların tebalarının iyiliği için kurduklarının aynısı- binlerce küçük şelale halinde şıpırdayarak vadiye iniyor ve bu arada sarmal biçimde aşağıya inen yolun önünü kesiyor. Önümüzdeki dağların do-

rukları bulutlarla kaplı, fakat bazen gökyüzü yarılıyor ve dağların doruklarına düşüp onları yavaş yavaş beyaza bulayan kar görülüyor. Köy halkının özenle düzenleyip yol kenarlarında satışa sunduğu çok çeşitli tarımsal ürünler bize yeni botanik bilgileri veriyor: Oca, Quinua, Rocoto ve Mısır sürekli yer değiştiriyorlar. Kamyondakilerle aynı tipik tarzda giyinmiş insanlar burada doğal ortamlarındalar. Kaba yünden yapılmış küçük, koyu renk bir Poncho, baldırlara kadar gelen dar bir pantalon, kenevir ya da eski araba lastiğinden sandaletler[27] taşıyorlar.

Herşeyi aç gözlü bakışlarla yutuyoruz ve aşağıya Tarata'ya kadar vadiye inişi sürdürüyoruz. Tarata, Aymara dilinde başlangıç noktası ya da kavşak demektir. Bu adı, iki koruyucu dağ silsilesi tarafından oluşturulan büyük bir V'nin ucunda olduğu için haketmiştir. Burası, yaşamın yüzyıllar öncesi gibi aynı hattı izlediği, eski, sakin, küçük bir yerdir. Kolonyal kilise arkeolojik bir mücevher olmalı, çünkü yaşı bir tarafa, ithal edilmiş Avrupa sanatını yerli İndio ruhuyla birleştirmektedir. Yörenin eğri büğrü kaldırım taşlarıyla dik dar sokakları, sırtlarında küçük çocuklarıyla Chololar... Bütün bunlar İspanyolların fethinden önceki zamanları anımsatıyor. Ama burada artık karşı karşıya olduğumuz, İnkaların egemenliğine durmadan baş kaldıran ve onları bu sınırlarda sürekli bir ordu tutmaya zorlayan aynı gururlu halk değildir: Bizi yörenin yollarında yürürken seyreden artık yenilmiş bir halk. Bu insanların bakışları uysal, neredeyse ürkek ve dış dünyaya karşı tamamen kayıtsız. Bazıları sanki, kurtulunması mümkün olmayan bir alışkanlıkmış gibi yaşıyormuş izlenimi uyandırıyor. Bize eşlik eden Guardia Civil üyesi, bizi polise götürüyor, orada uyumamız için bir yer gösteriyorlar

ve birkaç polis tarafından yemeğe davet ediliyoruz. Yörede bir tur atıp, biraz uyumak için yatıyoruz, çünkü saat üçte erkenden, Guardia Civil'in aracılığıyla bizi Puna'ya ücretsiz götürmeyi kabul etmiş olan, insan taşıyan bir kamyonla yola devam edeceğiz.

Pachamamaların Diyarında

Sabah saat üçte, Peru polisinin battaniyeleri maharetlerini gösterip bizi dinlendirici bir sıcaklıkla henüz sarmalamıştı ki, nöbetçinin sarsmasıyla, İlave'ye doğru kamyonla yola koyulmak üzere kalkma zorunluluğu üzücü biçimde kendini dayattı. Gece harika, ama çok soğuktu. Birkaç tahta üzerinde kendimize yer ayarlamamıza izin verilerek bize ayrıcalık tanındı; altta bizden ayrılmak istenen bitli, berbat kokulu kalabalıktan, yoğun, ama hoş sıcak bir duman yükseliyordu. Araç tırmanmaya başladığında, bize nasıl büyük bir iyilik yapılmış olduğunu anladık: Koku bize ulaşamıyordu, bitler de asla buraya sıçrayacak kadar atletik olamazlardı, ama buna karşılık rüzgar engelsiz esiyordu; birkaç dakika sonra sözcüğün tam anlamında donmuştuk. Kamyon tırmandıkça tırmanıyor, soğuk ise her dakika daha da keskinleşiyordu; başımız öne doğru yatmıştık; örtünün altında az çok korunaklı eller, saklandıkları yerden çıkıp düşmemizi engellemek zorundaydı; en ufak bir hareketi yapmak bile zordu. Sabaha doğru, karbüratör çalışmadığı için kamyon durdu. Bu yükseklikte bütün motorların karbüratörle sorunu olur; yolun neredeyse en yüksek noktasına varmıştık; yani yaklaşık 5000 metre. Bir yerlerde güneş kendini müjdeliyordu; bu ana dek bizi izlemiş olan zifiri karanlığın yerini loş ışık aldı.

Güneşin psikolojik etkisi tuhaftır: Daha ufukta görünmemişti ki, bize vereceği sıcaklığın salt düşüncesiyle bile kendimizi yeniden hayat dolu hissettik.

Yol kenarında yarı yuvarlak, dev bir mantar yetişmişti - etraftaki yegane bitki- onunla küçük bir ateş yaktık, gerçi çok kötü yanıyordu, ama biraz kar eritip suyu mate için ısıtmaya yetti. Böylesine garip bir içeceği içerken ikimizin sunduğu manzara İndiolara, onların tipik giysileri bize ne kadar ilginç geliyorsa öyle ilginç gelmiş olmalıydı, çünkü suyu neden yanımızda taşıdığımız bu komik alete döktüğümüzü sormak için hemen yaklaştılar. Kamyon bizi taşımayı doğrudan doğruya reddetti; neredeyse üç kilometre karda yürümek zorunda kaldık. İndioların nasırlı tabanlarıyla donmuş toprağa kayıtsızca basmalarını görmek etkileyiciydi; oysa bizim ayak parmaklarımız ayakkabıya ve yün çoraplara rağmen dondurucu soğuktan kaskatı kesilmişti. Tekdüze, uygun adımla bir lama kervanı gibi birbirlerinin peşinden ağır ağır yürüyorlardı.

Yolun kötü bölümünden sonra kamyon yeni bir güçle devam etti ve az sonra en yüksek noktayı geçtik. Orada, tepesinde bir haçla, yontulmamış taşlardan tuhaf bir piramid duruyordu; kamyonla yanından geçerken, İndioların neredeyse hepsi tükürüp, bazıları ıstavroz çıkardılar. Merakla bu garip adetin anlamını sorduk; ancak yanıt derin bir sessizlikti.

Güneş biraz ısıtıyor ve aşağıya indikçe ısı daha da hoşlaşıyordu. Kaynağını dorukta gördüğümüz ve bu arada bir hayli genişlemiş olan bir ırmak boyunca ilerliyorduk sürekli olarak. Karla kaplı dağ tepeleri bizi yüksekten seyrediyor, Lama ve Alpaka sürüleri kamyonun ardından ilgisizce bakıyorlardı; sadece uygarlıktan ürken bir vikunya (lama) din-

ginliği bozan bu şeyden aceleyle kaçtı.

Yoldaki sayısız molalardan birinde bir İndio, yanında iyi İspanyolca bilen oğluyla birlikte ürke ürke geldi ve "Peron'un" mucizevi ülkesi üzerine sorular sormaya başladı. İçinden geçtiğimiz arazinin etkileyici manzarası, fantazimizin gemi azıya almasına yol açtı; böylece, olağanüstü koşulları yemin billah teyit ve tasdik etmemiz, "Capo"nun[28] eylemlerini pırıl pırıl renklere boyamamız ve dinleyicileri memleketimizin cennetsi güzelliğiyle şaşırtmamız kolaylaştı: Adam oğlu aracılığıyla bizden, İhtiyarlık Hakları Beyannamesi ile birlikte Arjantin Anayasasının bir örneğini göndermemizi rica etti; heyecanla söz verdik. Yola devam ederken, yaşlı İndio ponchosunun altından çok leziz bir mısır koçanı[29] çıkarıp bize sundu. Hemen üstüne atılıp, mısır tanelerini aramızda demokratik bir biçimde paylaştık.

Öğleden sonra erken saatlerde, bulutlu, gri kütlesiyle üstümüze çöken gökyüzü altında, erozyon dolayısıyla yolun kenarına yığılmış dev taşların oluşturduğu, kalaylı ve küçük kuleli orta çağ şatoları, tuhaf ürkütücü suratlar ve hiç kuşkusuz orada barınan mitolojik varlıkların rahat etmesini sağlıyor ve yöreyi denetliyor gibi görünen masal yaratık-larıyla dolu garip bir araziden geçtik. Bir süredir yüzümüzü kamçılayarak çiseleyen yağmur, hemen sonra bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Kamyon sürücüsü "Arjantinli doktorları" çağırıp, "caseta"ya, sürücü kabinine, bu yörede rahatlığın doruğu olan yere binmemize izin verdi. Orada, APRA'ya[30] dahil olduğu için hükümetin serbest bıraktığı Puno'dan bir öğretmenle hemen dostluk kurduk. Damarlarında Indio kanı akan adam sadece APRA yandaşı -bunun ne demek olduğu konusunda pek bir fikrimiz yoktu- olmakla kal-

mıyordu, aksine yerli kültürünün güvenilir ve derin bir uzmanıydı; öğretmenlik hayatından binlerce anekdot ve anıyla bizi eğlendirdi. Kanının sesini dinleyerek, o yörede kültür bilimcilerin duygularını harekete geçiren sonsuz kavgada, hilekar ve korkak diye hakaret ettiği Coya'lara[31] karşı Aymaralar'dan yana tavır almıştı.

Öğretmen, birlikte yolculuk ettiğimiz kişilerde gözlemlediğimiz garip davranışı da bize açıkladı: İndiolar bir dağın en yüksek noktasına ulaştıklarında, Pachamama'ya, toprak anaya tüm dertlerini bırakırlar; bu dertlerin sembolü ise, gördüğünüz gibi piramitlerin oluşumuna katkıda bulunan bir taştır. İspanyollar yöreyi fethettiğinde, bu inancın ve onunla bağıntılı adetin kökünü hemen kazımaya kalkıştılar, fakat sonuç sıfırdı; bunun üzerine rahipler öne geçip piramidin tepesine bir haç diktiler. Bu dörtyüz yıl önceydi (Garcilaso de la Vega bile bundan sözeder) ve istavroz çıkaran İndiolann sayısına bakılırsa dinadamları fazla birşey elde edememiştir. Taşımacılıktaki ilerleme sadece, inananların taş ye-rine Koka tükürüğü koymalarını sağladı; biriktirdikleri dertleri Pachamama'ya böyle bırakıyorlardı.

Öğretmenin ilham veren sesi, İndiolardan, İnka ordularını uğraştırmış olan Aymara'nın bir zamanki asi halkından söz ederken tuhaf bir tını kazanıyordu; Uygarlık ve onun arı olmayan eşi -onun baş düşmanı- iki kültür arasındaki yaşamlarının tüm garezini ona kusan melezler tarafından aptallaştırılmış yerlilerin mevcut durumunu anlatırken ise hüzünleniyordu. Bireylere, dahil oldukları toplum içinde bir yön tayini veren ve onları yararlı bir varlık haline getiren okulların yapılması gerekliliğinden söz ediyordu. Bir bireyi tam olarak eğittiği (beyaz adamın idealine göre eğittiği) ender durum-

larda, onu utanç ve öc alma duygusuyla dolu, kendi insanlarına -İndiolara- hizmet etmeye yaramaz hale getiren ve kendisine düşmanca bakan ve kucak açmayan beyaz bir toplumda mücadele edebilmesi için çok elverişsiz koşullar altında bırakan bu eğitim sistemini bütünüyle değiştirmek gerektiğini söylüyordu. Böyle şanssız bir kişinin kaderi, bürokrasinin izbe bir yerinde bitkisel yaşamını sürdürmek ve şimdi damarlarında akan bir "damla" fetihçi kanının mucizevi etkisiyle oğullarından birinin, kendi düşlediği ve yaşamının son anına dek bağlı kaldığı ufuklara ulaşmayı başaracağı umuduyla ölmektir. Garip bir biçimde titreyen el hareketinde, talihsizliğinden dolayı ıstırap çeken bir adamın tüm inancı ve kendi örneğinin hipotetik kişiliğine dayandırdığı aynı gayret yatıyordu. Kendisi de, eğitilenin ruhunu yaralayan bir "eğitim"in tipik ürünü değil miydi -kendisini yöredeki erk sahiplerinden birinin parasına satmış onursuz bir melez kadından veya sarhoş beyin yerli hizmetçi kızı şereflendirdiği bir tecavüzden kaynaklansa da, o "damla"nın büyülü gücünü kanıtlama çabasıyla yaralanmaz mı ruh?

Ne var ki ortak yolumuz tükenmek üzereydi ve öğretmen konuşmaktan vazgeçti. Bir dönemeçten sonra, daha sabah küçük bir dere olan -bu arada genişlemiş- nehrin üstündeki köprüden geçtik. Önümüzde İlave duruyordu.

Güneşin Gölü

Puno'nun kurulu olduğu körfezin önündeki göle doğru uzanan kara parçaları engel olduğu için, kutsal göl, görkeminin sadece çok küçük bir parçasını gösteriyordu. Suyun üzerinde sazdan[32] tek tük sallar yüzüyordu ve küçük bir balıkçı tekne-

si çıkışa yönelmişti. Rüzgar çok serin esiyordu ve kurşun gibi ağır gökyüzü ruh halimize uyum gösteriyor gibiydi. Gerçi İlave'de mola vermeksizin doğrudan kente varmış, kışlada geçici bir barınak bulmuş ve iyi yemek yemiştik, ama bunların hepsi sona eriyordu: Çünkü burası bir sınır karakoluydu ve yabancı sivillerin gecelemesi kesinlikle yasaktı; dolayısıyla komutan bizi kusursuz tavırlarla sokağa bıraktı.

Fakat gölü doğru düzgün görmeksizin gitmek istemiyorduk. Rıhtım boyunca yürüyüp, gölü tüm boyutlarıyla görebilmek için bizi körfezin dışına çıkaracak birini kollamaya başladık. Anlaşabilmek için bir çevirmenin yardımına başvurmak zorundaydık, çünkü bütün balıkçılar safkan Aymaraydı ve tek kelime İspanyolca anlamıyorlardı.

Beş Sole gibi mütevazı bir miktar karşılığında, peşimize takılan yardımsever rehberle birlikte ikimizi körfezin dışına çıkarmalarını sağladık; gölde yıkanma girişiminde bile bulunduk, fakat daha küçük parmağımızın ucunu suya sokar sokmaz bu fikirden caydık (Alberto bütün hazırlığını tamamlamış, ayakkabılarını ve giysilerini de çıkarmıştı, tabii sonra hepsini tekrar giydi).

Uçsuz bucaksız gri yüzey üzerinde uzaklarda birçok ada, dağınık küçük noktacıklar gibi yükseliyordu; rehber bize orada yaşayan ve bazıları hayatları boyunca beyaz adam görmemiş balıkçıların yaşamlarını anlattı. Çok eski adetlere göre yaşıyorlar, aynı şeyleri yiyiyorlar, aynı balıkları 500 yıl önceki gibi aynı tarzda yakalıyorlar ve aynı giysileri, aynı ritüeli ve geleneklerini değişmeksizin koruyorlardı.

Yeniden limana geldiğimizde, Puno ile Bolivya limanı arasında işleyen botlardan birine bindik. matemiz bitmek üzereydi, biraz bulmaya çalışacaktık. Bolivya'nın kuzeyinde

pek mate içilmez, yarım kilo bile mateleri yoktu ve matenin ne olduğunu bile bilmeyenler vardı. Yolda İngiltere'de yapılmış ve orada donatılmış bir bota baktık; lüksü yörenin genel sefaletine pek uymuyordu.

Geceleme sorunumuz Guardia Civil karakolunda çözüldü, sempatik bir teğmen bizi revire yerleştirdi; iki kişi bir yatakta, ama iyi örtünmüş olarak yattık. Ertesi sabah, katedrale yaptığımız oldukça ilginç bir ziyaretin ardından, Cuzco yönünde yola devam etmek için bir kamyon yakaladık. Ayrıca Puno'daki doktor bize, Cuzco'da yaşayan eski bir Lepra araştırmacısı Doktor Hermosa için bir tavsiye mektubu da vermişti.

Dünyanın Merkezine Doğru Yolculuk

İlk kamyonla fazla ilerleyemedik; Juliaca'da, bizi daha kuzeye götürecek olan başka bir kamyona geçmek zorundaydık. Her zaman olduğu gibi, Puno'daki Guardia Civil'den bir tavsiye mektubuyla birlikte polise gittik; karşılaştığımız zilzurna sarhoş başçavuş bize hemen ısındı ve bir kadeh birşeyler içmeye davet etti. Bira söylendi; herkes bir dikişte bardağını bitirdi; ben benimkine dokunmamıştım.

– Ya sen Arjantinli, sen içmiyor musun?

– Hayır, biliyor musunuz, bizde böyle içki içilmez. Darılmayın ama biz içkinin yanında hep birşeyler yeriz.

– Ama *cheeee* -dedi genizden gelen bir sesle pitoresk lakabımızı vurgulayarak- bunu hemen söylemeliydin.

Elini şaklatarak birkaç doğru düzgün peynirli sandviç si-

parişi verdi; benim için yeterliydi. Ama başçavuş kahramanlıklarının coşkusuyla bastırıyor ve çevrede onun inanılmaz nişancılığından nasıl korkulduğunu anlatıyordu. Bu arada tabancasıyla Alberto'ya nişan alıp şöyle dedi:

– Bak *cheeee,* ağzında bir sigarayla yirmi metre önümde duracaksın; eğer bir atışta sigaranı yakamazsam sana elli Sole veririm. -Alberto söylenen miktardan etkilenmiyor ve bir ellilik için yerinden bile kıpırdamayacağını söylüyor. -Sana yüz veririm, *cheeee.*-.Alberto ilgi göstermiyor.

Başçavuş miktarı ikiyüz Sole'ye yükseltip parayı masanın üstüne koyunca Alberto'nun gözleri parladı, fakat özkoruma güdüsü daha güçlüydü ve yerinden kıpırdamadı. Bunun üzerine asker kepini çıkarıp arkasına fırlattı ve omuzunun üstünden ateş etti; bir aynanın yardımıyla nişan alıyordu. Kep tabii ki sağlam kaldı, ama duvar delindi. Meyhanenin sahibesi çılgına dönmüştü; şikayet etmek için karakola gitti.

Ne olup bittiğini öğrenmek için anında bir subay bitiverdi. Başçavuşu kenara çekip ona iyi bir vaaz verdikten hemen sonra yanımıza geldiler. Başçavuş anlaması için Alberto'ya çeşitli kaş göz işaretleri yapıyordu ve dedi ki:

– Bana bak Arjantinli, attığın fişeklerden daha çok var mı yanında?

Alberto "oltaya vurdu" ve dünyanın en masum yüz ifadesiyle, bunun sonuncusu olduğunu söyledi. Subay kaba ve sert bir biçimde, halka açık yerlerde nasıl fişek patlatabilirsin diye kızıp, meyhaneci kadına meselenin böylece kapandığını, ateş edilmemiş olduğunu, zaten duvarda da iz gö-

re-mediğini söyledi. Kadın başçavuştan, duvara yaslanmış kaskatı durduğu yerden biraz kenara kaymasını isteyecekti ki, artılarla eksileri kafasında tartarak artık birşey söylememeyi yeğledi. Ama buna karşılık Alberto ondan ekstra bir azar işitti:

– Bu Arjantinliler herşeyi yapabileceklerini sanıyorlar, deyip birkaç da hakaret ekledi; hemen oradan toz olduğumuz için uzaklaşırken onu hâlâ duyuyorduk. Biraya ve yitirdiğimiz sandviçlere biraz acıdık.

Bir sonraki kamyonda, sürekli olarak İndioları iğneleyerek -onlar istiflerini hiç bozmuyorlardı- bu suskun İndiolar karşısındaki üstünlüklerini bize kanıtlamaya çalışan Limalı iki kişi daha vardı. Önce başka taraflara bakıp onlarla hiç ilgilenmedik, ama birkaç saat sonra monoton uçsuz bucaksız bozkır yolculuğunun sıkıcılığı, orada bulunan tek beyaz derililerle birkaç kelime konuşmamıza yol açtı, onlarla biraz konuşabilirdik; kuşkucu Indiolar ise, bir yabancı kendilerine birşey sorduğunda pek konuşmazlar. İkilinin tamamen normal delikanlılar oldukları ortaya çıktı; kendilerini yerlilerden ayıran farklılıkları vurgulamak için öyle davranıyorlardı. Yeni dostlarımızın iltifat gösterip ikram ettikleri Koka yapraklarını büyük bir enerjiyle çiğnediği-mizde yolcuların şaşkın bakışları altında bir tango seli boşandı. Güneşin son ışınlarıyla birlikte, adı Ayaviry olan bir yere vardık ve ücretini ödemeyi Guardia Civil şefinin üstlendiği bir otele yerleştik.

– Ne yani, iki Arjantinli doktor sırf paraları olmadığı için başka bir yerde mi uyuyacaklar? Olur mu hiç? Beklenmeyen davete getirdiğimiz ürkek itiraza verdiği yanıt böyleydi. Ama

yumuşacık yataklara rağmen bütün gece gözümüze uyku girmedi; çiğnediğimiz Koka, mide bulantısı, ishal ve şiddetli baş ağrılarıyla, attığımız cakanın öcünü alıyordu bizden.

Ertesi sabah erkenden aynı kamyonla Sicuani yönünde yola devam ettik ve öğleden sonra oraya vardık. Yolda yeterinden fazla soğuk, yağmur ve açlığa katlanmıştık. Hep olduğu gibi bizi dostça karşılayan Guardia Civil'de geceledik. Sicuani'de, suyu çamur seli biçiminde olsa da bize uzun süre eşlik edecek olan zavallı küçük bir dere -Vilcanota- akar.

Önceki günlerle aynı koşullar altında bir gün daha kamyonla yolculuk; ve nihayet Cuzco!

Sicuani'de pazarda, satıcıların monoton bağrışları ve kalabalığın tekdüze mırıltısıyla sık örülmüş bir ağ oluşturan tezgahların üzerine yayılmış renk tayfını seyrediyorduk ki, tam o sırada bir köşede izdiham oluştu, biz de gittik.

Başında erguvani giysileriyle bir düzine rahibin, ardında siyah giysiler içinde ve törensel bir yüz ifadesiyle bir tabut taşıyan makam sahibi çeşitli insanların bulunduğu, yoğun, sessiz bir kalabalıkla çevrelenmiş bir din alayı yaklaşıyordu. Resmi ciddiyetle arkadan karmakarışık yürüyen kitlenin dizginsizliği arasında sınır çizgisi. Kafile durdu ve bir balkondan, siyah giysililerden birinin sesi duyuldu: "Görevimiz, büyük adam, bilmemkimle vedalaştığımız şu anda..." vs.

Bitmek tükenmek bilmeyen vaazdan sonra alay bir sonraki köşeye kadar yoluna devam etti; bu kez başka biri bir balkondan konuşmaya başladı: "Bilmemkim öldü, ama onun iyiliklerinin ve yiğitliklerinin anısı..." Zavallı bilmemkim böylece, her köşebaşında en yakınlarının bir söz tufanı halinde sel gibi üstüne akan kiniyle izlenerek, tatsız tuzsuz, son

istirahatgahına yolculuğunu sürdürdü.

Merkez

Cuzco'yu tanımlamak için en uygun sözcük, geçmiş'tir. Yüzyılların elle tutulamayan tozu Cuzco'nun yollarında yatar ve yere ayak basıldığında peltemsi balçık gibi yükselir. Fakat iki ya da üç Cuzco vardır; daha doğrusu, onu ortaya çıkarmanın iki ya da üç olanağı vardır: Ocllo Ana altın anahtarı yeryüzüne atıp, anahtar iyice toprağa gömüldüğünde, ilk İnkalar, Viracocha'nın en sevdiği çocuklarının sürekli yerleşim yeri olarak ilan ettiği yerin burası olduğunu anladılar ve fetihçi olarak kutsal topraklara gelmek için göçebe yaşamlarına son verdiler. Yeni ülkeler üzerinde egemenlik kurma gayreti içinde dev imparatorluğun büyüdüğünü görüyorlar ve bakışları komşu dağların önlerine çıkardığı küçük engelin ötelerine yöneliyordu. Yerleşik hale gelen göçebeler Tahuantinsuyo'da dal budak saldığında, fethedilen toprak parçalarının merkezini, dünyanın göbeğini, Cuzco'yu gitgide daha fazla tahkim ettiler. Böylece savunma gereksiniminin zorlayıcılığı altında, kente tepelerden egemen olan ve saraylarla tapınakları imparatorluk düşmanlarının çılgınlıklarından koruyan heybetli Sacsahuaman kalesi çıktı ortaya. Anısı, cahil fetihçinin akılsızlığının yerle bir ettiği kale üzerinde, kutsallığı lekelenmiş ve tahrip edilmiş tapınaklar, yağmalanmış saraylar ve aptallaşmış halk üzerinde mahzun mahzun yatan Cuzco budur; bu Cuzco, insanı, eline gürzü alıp bir savaşçı olarak İnkaların özgürlüğünü ve yaşamını savunmaya davet eder.

Ama yukarıdan görülen ve yıkılmış kaleyi bir kenara iten bir Cuzco daha vardır: Yumuşak tekdüzeliği bir Barok kilisenin kubbesiyle bozulan kızıl kiremit damlarıyla ve inişte

bize sadece halkın tipik giysileri ve renkleriyle birlikte dar sokaklarını gösteren Cuzco. Bu Cuzco, insanı, kayıtsız turistler olarak yüzeysel bir bakışla yetinmeye ve kışın kurşuni gökyüzünün güzelliğinden tad almaya davet eder.

Bir de anıtlarıyla, bu bölgeyi fethetmiş olan savaşçıların soğukkanlı cesaretini ele veren, içinden güç fışkıran bir Cuzco vardır ki ifadesini müzelerle kütüphanelerde, kiliselerin süsünde ve beyaz komutanların net yüz hatlarında bulur. Bu Cuzco, insanı, kılıç kuşanıp bir atın geniş sırtında, insan bedeniyle örülü duvarı sallanmaya başlayan ve hayvanın toynakları altında toprağa gömülecek olan çıplak kalabalığın korunmasız eti üzerine dörtnala sürmeye davet eder.

Bu Cuzco'ların hepsine ayrı ayrı hayran olunabilir ve biz her birine zamanımızın bir bölümünü ayırıyoruz.

İnkaların Ülkesi

Cuzco, sakinleri için korumadan çok tehlike oluşturan dağlarla çepeçevre kuşatılmıştır ve bu dev gibi hantal Sacsahuaman kalesi bu yüzden kurulmuştur. En azından bu yorum meseleyi azçok bilen kişiler arasında dolaşımdadır ve bana da mantıklı gibi görünüyor. Ancak kalenin kentin nüvesini oluşturmuş olması da mümkündür. Yerleşikliğe geçildikten hemen sonraki dönemde, hırslı bir kabileden başka birşey değilken ve sayısal olarak üstün düşmana karşı savunma çekirdek yerleşimin yoğun savunmasına dayanırken, Sacsahuaman'ın duvarları sakinlerine ideal bir koruma sunuyordu; hem kale hem kent olarak bu ikili fonksiyon, Cuzco'nun çevresindeki bütün diğer noktaların da aynı şekilde korunmasız olduğu düşünülmediği ve kalenin görevi sadece saldırgan

düşmanın püskürtülmesinden ibaret olarak görüldüğü takdirde kavranamayacak olan bazı binaların anlamını açıklamaktadır. Kale, kente giden iki dağ geçidine egemen olacak şekilde kurulmuştur. Duvarların tırtıklı biçimi, saldıran düşmana aynı zamanda üç taraftan karşılık verilmesine olanak tanır ve düşman, savunma hatlarını aşması halinde aynı türden başka bir duvarla karşılaşır, sonra bir üçüncüsüyle; öyle ki, savunma durumundakiler için her zaman manevra yapmak ve karşı saldırı için güç toplamak daha kolaydır.

Bütün bunlar ve kentin daha sonraki ünü, Keçua savaşçılarının kalelerini tüm saldırgan düşmanlara karşı başarıyla savunduklarını varsaydırıyor. Fakat kaleler büyük bir buluş gücüne ve sağlam bir matematiksel sezgiye sahip bir halkın ifadesi olduğundan, bence bunlar o halkın uygarlığının preinka dönemine, yani henüz maddi yaşamın rahatlıklarının değerini bilmeyi öğrenmediği dönemlere aittir; çünkü ölçülü bir halk olarak büyük ihtişama hiçbir zaman kaçmamış da olsa, sonraları mimaride ve el sanatlarında dikkate değer işler yapmıştır.

Süregen savaş başarıları, düşman kabileleri Cuzco'nun çevresinden gittikçe daha fazla uzaklaştırmıştır. Sayısal olarak artan Keçualar da artık dar gelen kalenin korumasından çıktıklarında, komşu vadide, su sağlayan dere boyunda yayıldılar ve şimdiki büyüklüklerinin bilincine vardıklarında, dönüp geçmişe bakarak üstünlüklerinin açıklamasını orada aradılar. Egemen halk olarak yükselmelerine olanak tanıyan herşeye kadir tanrının anısına şükretmek için tapınaklar kuruldu ve rahipler kastı oluştu; yüceliklerine taştan biçim verdiler ve İspanyol fetihçilerinin karşılaştıkları heybetli Cuzco böyle ortaya çıktı. Fethini ebedileştirmek isteyen muzaffer

ayaktakımının her eyleminde için için kaynayan canavarca hiddetin görüldüğü ve hanedan iktidarı olarak İnka kastının uzun süreden beri ortadan kaybolduğu bugün bile, zamanın tahribatları gizemli taş kütlelerine hiç birşey yapamaz. Beyaz birlikler yağmalayarak ve katlederek mağlup edilmiş kente girdiklerinde, için için kaynayan özel bir hiddetle tapınaklara saldırdılar; güneş tanrısının sadık bir sureti olarak duvarları süsleyen altına yönelik açgözlülüklerini, üzüntülü bir halkın neşeli, canlılık verici sembolünün yerine, neşeli bir halkın acılı sembolünü koyma sadistçe eğlencesiyle birleştirdiler. İnti tapınakları temeline kadar yıkıldı ya da yeni dinin kiliseleri olarak kullanıldılar. Katedral büyük bir sarayın kalıntıları üzerinde yükselmektedir ve güneş tapınağının yıkıntıları üzerine Santo Domingo kilisesi kurulmuştur; gururlu fetihçinin cezalandırması ve tehdidi. Fakat Amerika'nın kalbi belirli aralıklarla hiddetten titreyerek Andların yumuşak sırtında sinirli bir sarsıntıyla kendini hissettirir, büyük sarsıntı yeryüzeyine saldırır; mağrur Santo Domingo'nun kubbesi şimdiye dek kırılan kemiklerin çıkardığı sesle üç kez yıkılmış, çürük duvarları ise çatlayıp peşisıra çökmüştür. Fakat üzerinde yükseldikleri temel, güneş tapınağının gri taş bloku ise hiç etkilenmemiş görünmektedir ve egemenin üzerine çöken uğursuzluk ne kadar büyük olursa olsun, büyük taş kütlelerinden bir parça dahi olsun koparamamıştır.

Hakaretin büyüklüğü karşısında Kon'un öcü küçüktür. Taşlar, koruyucu tanrılarından nefret ettikleri fetihçilerin yok olmasını dilemekten yorgun düşmüş ve şimdi kimi turistlerin sadece hayranlık nidalarını kazanabilecek ruhsuz yığınlar haline gelmiştir. İnka Roca sarayının inşasında taşların köşelerini maharetle yontan İndioların sabırlı çalışması,

tuğlayı, kubbeyi ve kemer yapmayı bilen beyaz fetihçilerin atılgan eylemi karşısında nedir ki?

Ürkmüş İndio tanrılarının korkunç intikamını beklerken bunun yerine anılarıyla gururlanma olanağını bile yerle bir eden sayısız kilisenin yükselişini görüyordu. Fetihçilerin sömürge saraylarının temeli olarak kullandıkları İnka Roca'nın altı metre kalınlığındaki duvarları, mükemmel ekyerleri arasında mağlup edilmiş savaşçının şikayetini saklamaktadır.

Fakat Ollantay'ın yarattığı halk, geride bir zamanki büyüklüğünün anısı olarak Cuzco yığışımından fazlasını bırakt: Vilcanota veya Urubamba ırmağı boyunca yüz kilometrelik mesafede İnka geçmişinin kanıtları bulunmaktadır. En önemlileri hâlâ yukarıda dağlardadır; böylece kaleyi ele geçirilmez kılar ve düşmanların sürpriz saldırılarını engellerler. Sapa bir patikadan iki saat boyunca tırmanarak Pisac doruğuna ulaştık; fakat oraya da, hem de bizden çok önce, İspanyol savaşçılarının, orayı savunanları, savunma hatlarını ve tapınaklarını yokeden kılıcı ulaşmıştı. Öylesine dağınık duran taşlar arasında savunma hattının planı tahmin edilebiliyor: İntiwatana'nın olduğu yer, öğlenleri güneşin nerede olduğu, rahiplerin evleri; fakat geriye kalmış olanlar gerçekten çok az! Vilcanota yatağını izliyoruz ve pek dikkat çekici olmayan yerlerin yanından geçtikten sonra, Manco II. fetihçilere karşı başkaldırdığında Hernando Pizarro'nun birliklerine direnen ve son efemine temsilci, kral naibi Toledo'nun emriyle Cuzco'daki ana kalede idam edilene dek İspanyol egemenliğinin yanısıra varlığını sürdüren dört İnka'nın son hanedanını kurmuş geniş bir kale olan Ollantaytambo'ya varıyoruz.

Yaklaşık yüz metrelik bir kaya Vulcanota üzerinde dimdik yükselmektedir ve tek zayıf noktası -komşu dağlara açı-

lan dar patikalar- saldırılanla karşılaştırılabilir güce sahip her saldırgana yolu kolayca kapatan kademeli savunma hatları tarafından korunduğu kale oradadır. Hattın alt bölümü, sadece savunma fonksiyonuna sahiptir; burada direnme hatları daha az dik bölümde, savunması kolay yaklaşık yirmi basamakta, teras biçiminde kademelenmiştir; bu da saldırganı yandan saldırma kararından vazgeçirtir. Üst bölümde savaşçıların yerleri vardır ve kale olasılıkla savunmadakilerin değerli madenlerden yapılmış harika eşyalar biçiminde tüm servetlerinin korunduğu tapınakla taçlanır; ancak tapınağın dev taşlarından bir teki bile ayakta kalmadığından bu servetlerin anısı bile yerinde değildir.

Geri dönüş yolumuzun yakınında Sacsahuaman bulunuyor. Rehberimizin söylediğine göre, İnkaların yıkandıkları, tipik İnka mimarisinde bir platform burası -Cuzco'nun buraya uzaklığı düşünüldüğünde biraz tuhaf; belki de sözkonusu olan İnkaların ritüel bir banyosuydu. Ayrıca, bir zamanların egemenleri (eğer banyo hikayesi doğruysa) ahfatları gibi ya da onlardan daha kalın bir deriye sahip olmalıydılar, çünkü içildiğinde tadı harika olan bu su, adamı donduruyor. İnka vadisi denen yerin hemen girişinin adı Tambomachay'dır ve anlamlarıyla işlevleri karanlıkta kalmış olan trapez biçiminde üç mihrapla taçlanır.

Ancak arkeolojik ve turistik önemi bütün diğer yöreleri aşan yer Machu Picchu'dur; yerli dilinde Yaşlı Dağ demektir -duvarları arasında özgür bir halkın son üyelerine koruma sunan bir insan yerleşimine asla uygun düşmeyen bir ad. Yıkıntıları bulan arkeolog Bingham, Machu Picchu'yu, işgalcilerden kaçış yeri olmaktan çok, egemen Keçuaların çıkış yeri ve onlar için kutsal bir yer olarak görmektedir; sonra, İs-

panyol fetihi döneminde de yenilen orduların sığınağı olmuştur. Daha ilk bakışta, Bingham'in haklılığını gösteren işaretler vardır: Ollantaytambo'da örneğin, en önemli savunma hatları Machu Picchu'ya bakmayan tarafa işaret etmektedir; oysa bakan taraf, salt eğim açısıyla bir saldırıya direnebilecek kadar dik değildir, bu da savunmadakilerin burada arkalarının serbest olduğunu göstermektedir. Bir başka işaret, tüm direnişin kırıldığı zamanda bile yerleşimi yabancı gözlerden gizleme kaygısıdır; son İnka bile, arkeoloğun güneş tapınağının bakireleri -İspanyolların üyelerini asla bulamadıkları dinsel bir tarikat- olarak tanımladığı kadınların iskeletlerinin (nerdeyse sırf kadın iskeletlerinin) bulunduğu kentten uzakta yakalanmıştır.

Bu tip yapılarda alışılageldiği gibi, kent, kâide olarak hizmet eden kayalığa oyulmuş ünlü İntiwatana ve buranın önemli bir yer olduğuna işaret eden özenle parlatılmış pürüzsüz taşlarla taçlanmıştır. Orada Keçua mimarisine özgü trapez biçiminde, ırmak manzaralı üç pencere vardır; Bingham, bence biraz zorlayarak, bu pencereleri, Ayllus kardeşlerin -İnka mitolojisinden kişilikler- seçilmiş halka kutsal topraklara giden yolu göstermek için dış dünyaya çıktıkları üç pencereyle bağıntılandırıyor. Elbette bu tez çok sayıda saygın araştırmacı tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır; bulucusunun dairesel bir oda için öngördüğü, Cuzco'da bu tanrıya adanmış tapınağa benzer güneş tapınağı işlevi de tartışmalıdır; ancak, taşların biçimi ve işleniş tarzları, buranın temel bir oda olduğuna işaret ediyor ve temel teşkil eden dev bir taşın altında İnka mezarının olduğuna inanılıyor.

Burada bu halkın, herkesi kendi konumuna uygun düşünülmüş, yerleşimin geri kalan bölümlerinden bağımsızlığı-

nı az çok koruyan bir yere yerleştirerek çeşitli toplumsal sınıflar arasında yaptığı ayırım çok iyi görülebilir. Saz dışında çatı yapmayı bilmemeleri çok yazık. Bu yüzden, en görkemlileri dahil, çatılı hiçbir yapının kalıntısı geriye kalmamıştır; kubbe ve kemer bilmeyen mimarlar için bu sorunu çözmek son derece zordu.

Savaşçılara ayrılmış yapılarda bize, bir tür kemeraltı taşından örülmüş duvarlarının herbir yanına bir adamın kolunun sığacağı büyüklükte delikler açılmış bir oda gösterildi; burası bedensel cezalar için öngörülmüş bir yere benziyordu: Kurban, kollarını sözkonusu deliklere sokmaya zorlanıyor ve sonra kemikleri kırılana dek arkaya itiliyordu. Bu işlem bana pek inandırıcı gelmedi ve kollarımı istendiği gibi deliklerden içeriye soktum, Alberto ise beni yavaşça itti: En ufak bir basınç dayanılmaz bir acı veriyor ve sanki itmeye devam edilirse tamamen parçalanacakmışım duygusu uyandırıyordu.

Machu Picchu'yu yaklaşık ikiyüz metre aşan Huayna Picchu'dan (Genç Dağ) bakıldığında kent heybet kazanıyor. Burası yerleşim yeri ya da kaleden çok gözetleme noktası olarak hizmet vermiş olmalı; orada bulunan yapılar çok yetersizdir. Kent, üçyüz metre derinliğinde dik bir uçurum ve onu Huayna Picchu'yla birleştiren çok dik kenarlı dar bir geçitle korunan iki taraftan ele geçirilemez; en zayıf kanadı, o yönden ele geçirilmeyi çok zorlaştıran teras biçiminde basamaklarla korunur ve yaklaşık olarak güney tarafında geniş tahkimatlarla dağın doğal daralması geçişi çok zorlaştırmaktadır. Üstüne üstlük, Machu Picchu'nun çılgınca akan Vilcanota'nın dalgalarıyla çevrili olduğu düşünülürse, kalenin ilk sakinlerinin burayı ne kadar ölçüp biçerek seçmiş oldukları kavranabilir.

Gerçekten de kentin ilk olarak nasıl ortaya çıktığının pek önemi yoktur, en azından bu tartışmayı arkeologlara bırakmakta yarar vardır. Kesin ve önemli olan ise, burada Amerika'nın, muzaffer uygarlıkla ilişkiden dolayı lekelenmemiş ve duvarları arasında artık varolmamanın sıkıntısıyla ölmüş olan geçmişin ölçüsüz hazinelerini barındıran en güçlü yerli uygarlığının katıksız bir ifadesiyle karşı karşıya oluşumuzdur; ve yine, bu uygarlığın yıkıntılarını dolaşan hayalperesti ya da bakarkör gezisi sırasında gördüğü dejenere soyun örneklerini pratik bir mantıkla bir zamanlar canlı olan duvarların arasında tahayyül eden ve onları atalarından nasıl bir moral farkın ayırdığını bilmeyen -çünkü bunlar yalnızca yarıyerli bir Güney Amerikalı ruhunun değerlendirebileceği inceliklerdir- Kuzey Amerikalı turistleri hayran bırakacak gerekli çerçeveyi sunan, soluk kesici bir toprak parçasında bulunuşumuzdur.

Sarsıntıların Efendisi

Efsanenin anlattığına göre, depremden sonra katedralden ilk duyulan, dünyanın en büyükleri arasında bulunan ve yirmiyedi kilo altın içeren ünlü çan, Maria Angola olmuş. Bu çan, Maria Angulo adında saygıdeğer bir hanımefendi tarafından bağışlanmış, fakat bu adın fazla yapay ahenkli olduğu görülmüş ve böylece şimdi taşıdığı adda karar kılınmıştır.

1950 depreminde yıkılan katedralin çan kuleleri General Franco hükümetinin hesabına yeniden inşa edilmiş ve orkestraya, minnettarlığın bir kanıtı olarak, İspanyol ulusal marşını çalma görevi verilmişti. İlk notalar duyuldu ve piskoposun kırmızı beresi daha da kızardı; bu arada kukla gibi kollarını sallıyor ve bağırıyordu: "Kesin, kesin, bu yanlış

marş!" Orkestra -özellikle mi yoksa yanlışlıkla mı olduğunu bilmiyorum- Cumhuriyetçi ulusal marşı çalmaya başlamıştı.

Öğleden sonra, kahverengi-kara bir İsa heykelinden başka birşey olmayan sarsıntıların efendisi, katedraldeki duvar hücresinden çıkarılıp bütün kentte dolaştırıldı; en önemli kiliselere uğranan kutsal bir gezi bu. Bir sürü avare, dini alayın önüne, yakındaki dağların eteklerinde bolca yetişen ve yerlilerin Nuchu dedikleri çiçekleri kimin serpeceği kavgasını veriyorlardı. Çiçeklerin parlak kızılı, İsa figürünün koyu renk tunçtan derisi ve kilise mihrabının gümüşi rengi dinsel alaya putperest bir bayram görüntüsü veriyordu; buna bir de en güzel geleneksel bayram giysilerini giyen ve böylece hâlâ yaşayan değerlere sahip bir kültüre ve yaşam tarzına ifade kazandıran İndiolann rengarenk elbiseleri eklenir. Onların arasında, flamalar taşıyarak Avrupai giysileriyle alayın en önünde yürüyen İndiolar göze çarpmaktadır. Yorgun, bıkkın yüzlerinde, Manco II'nin çağrısına uymamış ve Pizarro'ya boyun eğmiş olanların sureti görünüyor gibidir. Bağımsız bir halkın kırılmış gururu, yenilmişlerin onursuzluğuna düşürmüştür onları.

Ara sıra yol kenarında, bodur endamlı yerli kalabalığın arasından, fotoğraf makinesi ve spor gömleğiyle, İnkaların bu yalnızlığında başka bir dünyanın elçisi gibi görünen (ve gerçekten de öyle olan) bir Kuzey Amerikalının sarı kafası yükselir.

Galipler Kenti

İnka İmparatorluğu'nun bir zamanki muhteşem başkenti sadece ısrar yeteneğiyle daha yıllarca pırıltısını korudu. Ser-

vetlerini gösteriye çıkaranlar yeni adamlardı, ancak servetler aynıydı ve bunlar sadece bir süre korunmakla kalmadı, aksine bölgede yoğunlaşan altın ve gümüş madenlerinin artan verimiyle çoğaldılar bile. Ne var ki Cuzco artık dünyanın merkezi değil, aksine onun kıyısında herhangi bir kasabadır ve servetler başka bir egemen sarayının gösteriş tutkusunu doyurmak için denizin ötesindeki yeni metropole gitti. İndiolar verimsiz toprağı artık eskisi gibi gayretli işlemiyorlardı; fetihçiler ise toprağa yapışıp kalmak ve günlük ekmeklerini zahmetle kazanmak için değil, yiğitçe girişimler ya da basit haydutluklarla hızla servete kavuşmak için gelmişlerdi. Cuzco yavaş yavaş sararıp soldu ve Pasifik kıyısında, aşırılan paralarla ara ticaretten kar sağlayan yeni rakibi Lima yükselirken, o Andlar arasında, gittikçe daha çok bir kenara itilerek kayboluyordu. Geçişi dünyayı sarsan bir olayla bağıntılı olmaksızın, İnkaların pırıltılı başkenti bugünkü haline, eski zamanlardan kalma bir kutsal emanete dönüştü. Orda burda modern binalar yeni yeni yükselmeye ve kent manzarasının kolonyal gösterişin henüz zarar görmemiş anıtı olan yüksek uyumunu yeni yeni bozmaya başlamıştı.

Katedral, onu kiliseden çok bir kaleye benzeten zamanın tipik gücüyle, kent merkezinin ortasında yükselmektedir. İçerisinde gösterişli altın, geçmiş azametin zayıf yansıması olarak parıltılar saçar. Gerçi yan duvarlardaki dev resimler kilisede toplanmış olan servetle kıyaslanamaz, ancak genel izlenimi de bozmamaktadır ve sudan çıkan kutsal İsa bence birinci sınıf. Deprem burayı hallaç pamuğu gibi atmış, resimlerin çerçeveleri kırık ve tuvaller buruş buruş olmuş. Altın kaplama çerçevelerin ve yine küçük kiliselerin altın kaplama kapılarının etkisi tuhaf; yerlerinden oynamış ve rezele-

rinden fırlamış yaşlılık lekeleri gibi görünüyorlar. Altın, yaşlandığında yeni bir albeni kazanan gümüşün yumuşak asaletine sahip değildir ve böylece katedralin yan taraflarındaki dekorasyon nerdeyse ucuz bir karalama etkisi uyandırıyor. Buna karşılık tümüyle ağaçtan oyulmuş koro sandalyesinin gerçek bir sanatsal değeri var: İndiolarla melezlerin zanaatkarlığı, Katolik Kilisesi'nin ruhuyla And sakinlerinin gizemli ruhunu, Katolik aziz menkıbelerinin tasvirinin hazırlandığı katran ağacında birleştirmiş.

Bütün turistlerin haklı olarak görmeye geldiği Cuzco'nun mücevherlerinden biri, San Blasius bazilikasının mimberidir; o da aynı şekilde oyma sanatıdır, ama ince ayrıntılarına bakıldığında bir süre hayran kalınabilecek zenginliktedir. Katedralin koro sandalyesi gibi o da, iki antagonist ama neredeyse birbirini tamamlayıcı halkın ruhunun kaynaşmasını ortaya koymaktadır. Bütün kent dev bir sergi; elbette kiliseler başı çekiyor, ama herhangi bir caddedeki her ev ve her balkon da yokolmuş bir zamanı teyit ediyorlar.

Tabii ki tüm kiliseler aynı biçimde değerli değil. Ancak Cuzco'dan bu kadar uzakta, resimlerin soluklaştığı ve onları düşünsel gözümle kısa notlar halinde özetlediğim şu anda, hangisinin beni en fazla etkilediğini yine de söyleyemezdim. Ziyaret ettiğimiz sayısız kilise arasında, depremde yıkılmış iki çan kulesiyle üzerinde yükseldiği tepede dörde bölünmüş bir hayvanı andıran Bethlehem Kilisesi'nin içler acısı görüntüsünü anımsıyorum.

Gerçekten ayrıntılı bir denetime dayanabilecek çok az sanat eseri vardır; fakat Cuzco'da şu ya da bu sanat eserini görmeye gerek yok; bir bütün olarak kent, bazen biraz hu-

zursuzluk verici de olsa, ölmüş bir uygarlığın o sakin ifadesine sahip.

Kuru Mevsimde Cuzco

Cuzco'nun kapsadığı herşey yeryüzü üzerinden süpürülüp götürülmüş ve ondan geriye tarihi bulunmayan küçük bir köy kalmış olsaydı dahi, hâlâ anlatacak çok şey bulunurdu; ancak biz tüm izlenimleri bir mikserdeymiş gibi birbirine karıştırıyoruz. Bu ondört gün içinde yaşamımız, tüm gezi boyunca sahip olduğu "tepeden tırnağa yorucu" karakterini asla yitirmemişti. Dr. Hermosa'ya götürülen tavsiye mektubunun bir hayli yararı görüldü; aslında kendisi dostça bir yardım[33] sunması için bu türden takdimler gereken tipte bir insan değildi; Dr. Fernandez'le -Amerika'nın en önde gelen lepra doktorlarından biri- birlikte çalışmış olduğumuz gerçeği onun için yeterliydi, Alberto'nun alışılmış efektlerle kullanmayı bildiği bir kozdu bu. Dr. Hermosa'yla yaptığımız zengin içerikli konuşmalar Peru'daki yaşam üzerine yaklaşık bir genel bakış sağladı bize ve onun arabasıyla bütün İnka vadisini dolaşma fırsatı bulduk. Kendisi bize her konuda yardımcı oldu ve Machu Picchu'ya trenle yolculuk yapmamızı sağladı.

Bu yörede trenler saatte ortalama on-yirmi kilometre hızla yolalır, çünkü feci hallerine bir de önemli rampalar ve inişlerle başa çıkma zorunluluğu eklenmektedir. Öte yandan raylar, kent çıkışındaki zorlu rampayı tırmanabilmek için, trenin ray sonuna dek bir parça öne doğru ilerleyebileceği, sonra yine yeni bir rampayı tırmanmaya başlamak için geri geri gidebileceği biçimde yerleştirilmiştir ve bu ileri geri gidişler, Vilcanota'ya dökülen bir dere yatağından inişe geçi-

len tepe noktaya varana dek birçok kez tekrarlanır. Bu gezi sırasında, adı bilinmedik işe yaramaz bir ot[34] satan ve fal bakan iki Şilili şarlatanla tanıştık. Bize son derece dostça davrandılar ve yiyeceklerini paylaşmamız için davet ettiler; böylece onları mateye davetimize karşılık vermiş oluyorlardı.

Harabelerde futbol oynayan bir grupla karşılaştık ve kaşla göz arasında bizi oyuna çağırmalarını sağladık. Oyun arkadaşlarımızın Pampa dediği futbol sahasında birkaç atakla parlama fırsatı buldum ve böylece orta sahada gösterdiği performansla göz dolduran Alberto'yla birlikte Buenos Aires birinci liginde herhangi bir takımda oynamış olduğumu alçakgönüllülükle kanıtladım. Nisbeten sansasyonel futbolcu niteliklerimiz bize, topun sahibi olan otel yöneticisinin sempatisini kazandırdı; özel bir raylı otobüsle bir sonraki Amerikalı kalabalık gelene dek iki gün orada kalma teklifi aldık kendisinden. Senyor Soto sadece iyi bir adam olmakla kalmıyordu, kültürlüydü de ve herşeyden çok önemsediği sporla ilgili bütün konular ele alınıp nihayete erdirildikten sonra, kendisiyle, kültürlerini oldukça iyi bildiği İnkalar üzerine konuşabildik...

Veda anının gelişi bizi çok üzmüştü; otelcinin pişirdiği harika kahveyi son kez içip, oniki saatlik yolculuktan sonra bizi Cuzco'ya ulaştıracak olan trene bindik. Bu tür trenlerde İndiolara ayrılmış bir üçüncü mevki vardır; bu basit bir hayvan taşıma vagonudur ve ne yapalım ki inek gübresinin kokusu insan dışkısından daha hoştur ve yerlilerin utanma ve hijyenle ilgili tam hayvani anlayışları, ihtiyaçlarını (cinsiyet ve yaştan bağımsız olarak) yol kenarında gidermelerini sağlar. Kadınlar etek ucuyla silinir, erkekler ise hiç silinmez ve bundan da asla rahatsız olmazlar. Bebekli İndio kadınlarının

alt giysileri, çocuğu her bağırsak harekatı sonrasında sildiklerinden geriye kalan artıkların yuvalandığı gerçek bir parazit kampıdır.

Elbette ki raylı otobüslerinde keyif çatan turistler bu İndioların yaşam koşullarıyla ilgili olarak, duran trenimizin yanından hızla geçip giderken yakaladıkları yüzeysel bir fotoğrafın verebileceği belirsiz bir fikre sahiptirler ancak. Harabeleri keşfedenin ve bilgilerini önemli anekdotik değerde anlatımlarla geniş kitleye açanın Amerikan arkeoloğu Bingham olması gerçeği, Machu Picchu'nun Kuzey Amerika'da çok ünlenmesine yol açmıştır. Turistler genel olarak Lima'dan direkt Cuzco'ya uçarlar, orada kenti gezip Machu Picchu harabelerini görür ve başka herhangi birşeyle ilgilenmeksizin yine geri uçarlar.

Cuzco arkeoloji müzesi oldukça acınacak haldedir. Resmi makamlar ölçüsü belirsiz bir servetin rüzgarlara savrulup uçup gittiğini öğrendiklerinde artık iş işten geçmişti; hazine arayıcıları, turistler, yabancı arkeologlar, bir biçimde ilgili herkes bölgeyi çoktan sistematik olarak yağmalamıştı ve müzeye gelen, hâlâ varolan şeyler bir anlamda artıklardı. Buna rağmen İnka uygarlığı üzerine bizim gibi bölük pörçük, özümsenmemiş bilgiye sahip kişiler için görülecek oldukça çok şey vardı ve bunun için birçok günümüzü harcadık. Müze müdürü çok bilgili ve damarlarında kanını taşıdığı halka serüven duygusu uyandıracak biçimde hayran bir melezdi. Bize şanlı geçmişten ve şimdiki sefaletten, keşin bir rehabilitasyonun ilk adımı olarak yerlileri eğitme gerekliliğinden, uyuşturucu, koka ve içki bağımlılığının önüne geçmek için tek yol olarak gördüğü ailelerin ekonomik durumunu hızla iyileştirme gerekliliğinden ve Keçuaları tam olarak

araştırmak ve bu halkın şu anda yerli ya da melez nüfusa dahil olmaktan utanç duyması yerine, geçmişinden gurur duyma duygusunu güçlendirmenin önkoşullarını yaratmak gerekliliğinden sözetti.

O dönemde BM'de koka sorunu tartışılıyordu; Müze müdürüne bu alkoloidle deneyimimizi ve elde ettiğimiz sonucu anlattık. Bunun üzerine aynı şeyin kendi başına da geldiği yanıtını verdi ve sayısız insanı zehirleyerek kazanç sağlamaya devam etmek isteyenlere karşı tam bir salvo atışı başlattı. Colla'larla Keçualar birlikte Peru'da nüfusun yarısını oluştururlar ve bu uyuşturucuyu yalnızca onlar kullanır. Müze müdürünün yarı yerli yüz hatları ve geleceğe duyduğu inançla parlayan coşkulu gözleri müzeye dahildi; ancak hâlâ kişiliği için mücadele eden bir halkı gösteren yaşayan bir müzeye.

Huambo

Her yeri dolaştıktan sonra Gardel'in[35] öğüdüne uyup kuzeye "çarkettik". Abancay zorunlu duraktı, çünkü kamyonlar Huancarama'ya, Huambo Leprosoriumu'nun ileri karakoluna oradan gidiyordu. Uyguladığımız barınak ve yiyecek bulma yöntemi (Guardia Civil ve hastane) her zamanki gibi aynıydı, ulaşım yöntemimiz de öyle; ne var ki bu ulaşım işini gerçekleştirebilmek için yörede iki gün beklemek zorunda kaldık, çünkü Paskalya öncesine raslayan günlerde çok az kamyon yola çıkmıştı. Açlığımızı unutturacak -çünkü hastane yemeği çok yetersizdi- yeterince ilginç birşey bulmaksızın küçük köyü baştan sona dolaştık. Dere kenarındaki çimenlerin üzerine yatmış, öğle sonrasının değişken gökyüzüne bakıp eski aşkların düşünü kuruyor ya da her bulutta herhangi

bir yemeğin baştan çıkarıcı imgesini görüyorduk.

Uyumak için kestirme yoldan komiserliğe geri dönerken, tarlalar ve kerpiç duvarlar arasında yolumuzu tamamen kaybettik ve birdenbire kendimizi bir çiftlikte bulduk. İkimiz bir taş duvar boyunca sessiz ve acele yürürken önümüze bir köpekle sahibinin çıktığını gördük; yarımay ışığı altında hayalete benziyorlardı. Arkamızdan vuran ışıkla çok daha korkunç bir etki uyandırıyor olabileceğimizi düşünemedik; terbiyeli "iyi akşamlar" dileğime zor anlaşılır bir gürültüyle yanıt verildiği kesin. Bu gürültünün içinden Viracocha[36] sözcüğünü duyduğumu sanıyorum; adamla köpek ise dostluk teminatlarımıza ve özürlerimize tepki vermeksizin kendilerini eve kilitlediler. Biz de ön kapıdan sakince çıkıp, caddeye benzeyen bir yola vardık.

Canımızın sıkıldığı bir anda, köy ayinini yakından görmek için kiliseye gitmiştik. Rahip üç saatlik bir vaazı amaçlıyordu, fakat nutkun bir yerinde -birbuçuk saat geçmiş olmalıydı- beylik laflar stoğu tükendi. Zavallı rahipçik yalvaran gözlerle insanlara bakıp, sıkılmış yumruklarıyla kilisenin herhangi bir köşesini gösterdi: "Bakın, oraya bakın, efendimiz yanımıza iniyor, efendimiz yanımızda ve ruhu bizi aydınlatıyor." Soluklandı, birşeyler mırıldandı ve artık birşey söylemeyecekmiş, susacakmış gibi göründüğü anda, dramatik bir patlama biçiminde aynı türden bir cümle daha söyledi. Beşinci ya da altıncı kez ıstıraplar içindeki İsa'yı oyuna dahil edince, bizi bir gülme krizidir tuttu ve hemen kendimizi dışarıya attık.

Astım krizime neyin neden olduğunu bilmiyorum (ancak hemşirelerden birinin bunu bildiğini varsayıyorum); herhalükarda Huancarama'ya vardığımızda ben artık ayakta duramı-

yordum. Yanımda hiç adrenalin ampulü yoktu ve astım gittikçe güçleniyordu. Polis karakolu şefinin verdiği bir battaniyeye sarınmış yağmurun yağışını seyrediyor ve biraz rahatlama sağlamak için birbiri ardından kara puro içiyordum; ön binanın bir sütununa yaslanmış halde gündoğumundan kısa süre önce uyuyakaldım. Sabah durumum daha iyiceydi; Alberto'nun bana bulduğu bir adrenalin ampulünden ve bir sürü aspirinden sonra kendimi yeniden doğmuş gibi hissettim.

Teniente Gobernador'a -yörenin bir tür belediye başkanı- bize Leprosorium'a gidebileceğimiz iki at ödünç vermesi ricasıyla başvurduk. Adam bize seçkin bir dostluk gösterdi ve beş dakika içinde atlarımızın komiserlik önünde olacağı sözünü verdi. Hayvanları beklerken, genç delikanlılardan oluşan oldukça karma bir grubun talimlerini seyrettik; bir gün önce bize çok iyi davranmış olan askerin buyurgan sesi onlara emirler yağdırıyordu. Geldiğimizi görünce yine büyük bir nezaketle bizi selamladı; o arada emrindeki "öküz herifler"e değişmeyen ses tonuyla bir dolu talim komutu veriyordu. Peru'da askerlik çağı gelmiş her beş genç erkekten sadece biri orduya alınır, diğerleri bunun yerine her Pazar talim yapmak zorundadır -buradakiler bu askerin kurbanlarıydı. Aslında hepsi kurbandı; yedekler eğitmenlerinin öfke patlamalarının kurbanıydı, o ise öğrencilerinin lakaytlığının. İçlerinden çoğu İspanyolca anlamaksızın ve bir bu yönde bir öbür yönde daire içinde koşmanın ve yürümenin, komutanın keyfi öyle istedi diye aniden durmanın ne anlama geldiğini kavramaksızın herşeyi isteksizce yapıyorlardı ve herkesin sabrını kolayca taşırabilirlerdi.

Atlar geldi ve asker yanımıza sadece Keçua dilini konuşan bir rehber verdi. Başka tür bir atın asla üstesinden ge-

lemeyeceği bir dağ yolundan gidiyorduk. Önde, zor yerlerde atları dizginlerinden tutan rehber yaya yürüyordu. Yolun üçte birini geride bırakmıştık ki, yaşlı bir kadınla bir delikanlı ortaya çıkıp atın koşum takımlarına yapıştılar; sadece "caballada"[37] sözcüğünü anladığımız bir terane tutturmuşlardı. Önce sepetçi söğüdü sattıklarını sandık, çünkü yaşlı kadının yanında çok miktarda bunlardan vardı. "Biz almak istemiyor satın, biz istemiyor" dedim ona ve eğer Alberto bana, karşımızdakilerin Tarzan'la maymununun akrabaları değil Keçua olduklarını anımsatmasaydı bu stilde konuşmaya devam edecektim. Sonunda İspanyolca bilen biri geldi ve bize atların İndiolara ait olduğunu açıkladı; Teniente Gobernador'un evinin yanından geçerken atları ellerinden alınıp bize verilmişti. Yedek askerlerden biri askeri hizmetini yerine getirmek için yedi millik bir yola gitmek zorundaydı, yaşlı kadın ise bizim gittiğimiz yönün tersi yönde oturuyordu; böylece insan sevgisi duygusuna kulak vererek atlardan indik ve yola, omuzlarında vazgeçemeyeceğimiz evrak çantamızı taşıyan rehberin ardısıra yaya olarak devam etmek zorunda kaldık. Yolun son bölümünü böyle geride bıraktık ve Leprosoriuma vardık. Orada delikanlıya ücret olarak bir Sol verdik; ücretin ne kadar berbat olduğunu aklına bile getirmeksizin abartılı biçimde teşekkürlerini sundu.

Bize kalacak yer gösteremeyeceğini ama buna karşılık yakındaki bir hacienda sahibine gönderebileceğini söyleyen şef sıhhiyeci Montejo tarafından karşılandık; söylediği gibi bizi hacienda sahibine gönderdi. Hayvan yetiştiren hacienda sahibi bize yiyecek ve yataklı bir oda verdi; ihtiyacımız olan da buydu zaten. Ertesi sabah küçük hastanedeki hastaları ziyarete gittik. Burada çalışan insanlar sessiz, hayırlı bir iş ya-

pıyorlar. Genel durum felaket; üçte ikisi hastalara ayrılmış ve ancak çeyrek hektar tutan kapalı bir kolonide, ölümlerine karşı lakayt olan (en azından ben böyle düşünüyorum) bu otuzbir lanetlinin yaşamı sürüyor. Sağlık koşulları korkunç ve dağdan gelen İndiolar için önemli olmayan şey, sayıları çok az da olsa kültürlü bir çevreden gelen insanlar için büyük bir yük oluşturuyor; bu tuğladan dört duvar arasında, başka bir dil konuşan insanlarla ve gündüzleri çok kısaca görebildikleri dört sıhhiyeciyle çevrelenmiş olarak tüm yaşamlarını geçirmek zorunda oldukları düşüncesi psişik bir kolapsüse yol açıyor.

Çatısı samandan, tavanı şeker kamışından ve zemini toprak bir barınağa giriyoruz; beyaz derili bir kız burada Queiros'un Kuzen Basilio'sunu okuyor. Kızla konuşmaya henüz başlamıştık ki, teselli kabul etmez biçimde ağlamaya başlayıp hayatın kendisi için bir işkence olduğunu söyledi. Zavallı yaratık Amazon bölgesinden geliyordu ve ilk önce, hastalığın teşhis edildiği Cuzco'ya gönderilmişti. Orada kendisine, hastalığının tedavi edileceği çok daha iyi bir yere gideceği söylenmişti. Cuzco hastanesi de öyle pek mükemmel değil, fakat belli ölçüde bir konfora sahip. Kızın durumunun gerçekten de bir işkence olarak tanımlanabileceğini sanıyorum; bu kurumda katlanılabilir tek şey ilaç tedavisidir, geri kalan herşeye sadece sabırlı, kaderci karakterleriyle Peru dağlarından gelen İndiolar katlanabilir. Komşu köyden insanların aptallığı, hastalarla sağlıkçıların tecritini daha da arttırmaktadır. İçlerinden biri bize, bir operatör olan başhekimin, ameliyat için gerekli asgari yardımcı malzemelerin yokluğunda mutfak masasının üzerinde gerçekleştiremeyeceği az çok önemli bir ameliyat yapması gerektiğini ve bu-

nun üzerine, komşu Andahuayla hastanesinin morgu bile olsa herhangi bir yer rica ettiğini anlattı. Yanıt olumsuz olmuş ve hasta yetersiz müdahaleden dolayı ölmüştü.

Şef sıhhiyeci Montejo bize, önde gelen uzman Dr. Pesce'nin inisiyatifiyle cüzzama karşı mücadele için bu merkez kurulduğunda, bu kurumla ilgili herşeyi örgütlemek için başlangıçtan itibaren sorumlu durumda olduğunu anlatıyor. Huancarama'ya geldiğinde hiç kimse onu yanına almamış, oradaki bir iki arkadaşı bile ona bir oda vermeyi reddetmişti. Başlayan yağmur nedeniyle bir domuz ahırına sığınmış ve geceyi orada geçirmişti. Daha önce belirttiğimiz, Cuzco'dan gelen hasta kız, Leprosoriumun kuruluşundan yıllar sonra, kimse kendisine ve refakatçısına bir at vermediği için oraya yaya gitmek zorunda kalmıştı.

Ne varsa en iyisiyle ağırlandıktan sonra, eskisinden iki kilometre uzaklıkta inşa halinde olan yeni hastaneyi mutlaka görmemiz istendi. Sağlıkçılar sanki her taş kendi eserleriymiş gibi gururdan gözleri parıldayarak düşüncemizi sorduklarında, daha fazla eleştirel birşeyler söylemek bize insanlık dışı göründü. Fakat yeni Leprosoriumda da aynı eski yetersizlikler söz konusu: Laboratuvar yok, cerrahi bölüm yok, üstelik Moskitoların yoğun olduğu bir bölgede bulunuyor ve bu da bütün günü orada geçirmek zorunda olanlar için gerçek bir işkencedir. Elbette, 250 hastalık bir kapasitesi, yerleşik bir doktoru ve bazı sağlık kazanımları var, ama daha çok şey yapılmalı.

Bu yörede iki gün kaldıktan sonra astımım yine arttı ve başka bir yerde daha iyi tedavi olanağı aramaya karar verdik.

Bize barınak sağlayan hacienda sahibi at verdi ve her za-

man olduğu gibi, patronun emri üzerine yükümüzü taşımak zorunda olan ve tek hecelerle Keçuaca konuşan bir rehberin eşliğinde dönüş yoluna koyulduk. Bu yöredeki zengin insanların mentalitesine göre, hizmetkarın sadece yaya gitmesi değil, böyle bir gezinin bütün yükünü ve zorluklarını da üstlenmesi tamamen normaldir. İlk dönemeci dönüp gözden yitene dek bekledik ve durumu değerlendirip değerlendiremediği yüzünden pek belli olmayan kılavuzumuzdan evrak çantamızı geri aldık.

Huancarama'ya geri dönüp yine Guardia Civil'e yerleştik ve bizi daha da kuzeye götürecek bir kamyon beklemeye başladık. Hemen ertesi gün bir tane bulduk; yorucu bir yolculuktan sonra, yeniden bir parça güçlenebilmem için hastaneye kabul edilme başvurusunda bulunduğum Andahuaylas'a vardık.

Hep Daha Kuzeye

Hastanede iki gün kaldıktan sonra şöyle böyle eski halime kavuştum; kendimizi, bizi alıştığımız bir iyiniyetle kabul eden Guardia Civil'deki dostlarımızın kollarına teslim etmek için bu barınaktan ayrıldık. Paramız o kadar azdı kı yemek yemeyi bile göze alamıyorduk, fakat daha iyi para kazanabileceğimiz bir iş bulabileceğimiz ve yolculuğa devam edebilmek için biraz para biriktirebilme konusunda -geri dönmenin sözünü bile etmiyorduk- haklı umutlar beslediğimiz Lima'ya varıncaya kadar çalışmak istemiyorduk.

Bekleyişin ilk akşamı oldukça hoştu, çünkü dürüst bir adam olan karakol sorumlusu teğmen bizi öğle yemeğine davet etmiş ve stok niyetine biraz birşeyler yeme olanağı bul-

muştuk. Ne var ki daha sonraki günler, çoktandır eski bir dostumuz haline gelmiş olan açlıkla ve kontrol noktasından çok uzaklaşamadığımız için -çünkü bütün kamyonlar kağıtlarını göstermek için kaçınılmaz olarak bu karakolun önünden geçiyorlardı- cansıkıntısı içinde geçti.

Andahuaylas'daki beşinci, bekleyişimizinse üçüncü gününde, Ayacucho'ya giden bir kamyonun şahsında isteğimize ulaştık. Zaten yola çıkma zamanımız çoktan gelmişti; zira tutuklu kocasına yemek getirmiş olan bir kızılderili kadına nöbetçi askerlerden birinin kötü davranması karşısında Alberto son derece sert tepki göstermişti: Kızılderililerin yaşamalarına izin verildiği için şükretmeleri gerektiği anlayışında olan insanlar açısından yersiz bir tepkiydi bu. Böylece hava biraz bize karşı dönmüştü.

Günlerdir çakılıp kaldığımız bölgeden ayrılırken gece çoktan inmişti. Araba, bölgenin kuzey girişine hakim dağın tepelerine tırmanıyor ve ısı her dakika biraz daha düşüyordu. Üstelik bir de bölge için tipik olan sağnak yağmur bastırmış, bizi sırılsıklam etmişti. Bu kez, on tane genç boğayı Lima'ya götüren bir kamyonun arkasında ve şoförün yardımcısı olarak çalışan küçük bir kızılderiliyle birlikte aradabir boğalara gözkulak olma göreviyle, tamamen savunmasız biçimde yağmura terkedilmiştik.

Adı Chincheros olan bir yerde geceledik. Soğuk bize, biz paryaların parasız olduğunu unutturduğundan az çok iyi bir yemek yedik ve ikimiz için bir yatak istedik; elbette ki bunu, ev sahibini biraz insafa getiren gözyaşları ve yakarmalar içinde yaptık: Hepsi beş Sol'e. Ertesi gün hiç durmadan yol aldık; derin uçurumlar yerini, bu yörelerde yaylalara dendiği gibi "Pampa"lara bırakmıştı. Amazon'un ormanlık bölgeleri

dışında neredeyse hiç yayla tanımayan girintili çıkıntılı arazisiyle Peru'da sık sık yeni sıra dağlar aşmak gerekir. Saatler geçtikçe işimiz daha da zorlaşmıştı, çünkü ayaklarının altına sadece bir tabaka talaş serpilmiş olan hayvanlar dengelerini yitiriyor, hep aynı pozisyonda durmaktan yoruluyor ve kamyonun sarsıntısından dolayı zorlanıyorlardı. Sürekli yere düşüyorlardı; diğerleri tarafından ezilmemeleri için ne pahasına olursa olsun onları kaldırmak zorundaydık.

Bir an için hayvanlardan birinin boynuzunun diğerinin gözünü çıkarabileceğini düşünen Alberto, hayvanların yakınında duran küçük kızılderiliyi bu yönde uyardı. Küçük kızılderili, halkının bütün karakterini gözler önüne seren bir omuz silkişiyle, "Sıçmışım içine, hayvanın zaten artık görmesi gereken birşey yok" dedi ve büyük bir sükunetle düğüm atmaya devam etti.

Amerika tarihinde Bolivar'ın kent önündeki ovada kendi lehine sonuçlandırdığı belirleyici savaşla ünlenen Ayacucho'ya nihayet ulaştık. Peru yaylalarındaki bütün kentlerde can sıkıcı bir durum oluşturan yetersiz sokak ışıklandırması Ayacucho'da daha da berbattır: Elektrik lambaları, karanlık gökyüzünden sadece turuncu renkli bir parıltıyla ayrılır. Yabancı dostlar edinme hobisine sahip bir senyör, gece kalmamız için bizi evine davet etti ve ertesi gün kuzeye giden bir kamyon buldu. Böylece otuzüç kiliseden sadece Ayacucho'nun küçük semtinde bulunan birkaç tanesini görebildik. Bu iyi dostla vedalaşıp Lima'ya doğru yolumuza devam ettik.

Peru'nun Merkezinden

Yolculuğumuz aynı biçimde, merhametli biri bize acıdığında

karnımızı zaman zaman doyurarak sürüyordu. Hiçbir zaman çok yiyeceğimiz yoktu ve bu yokluk, akşam vakti, heyelan nedeniyle yolumuza devam edemeyeceğimizi, geceyi Anco adlı küçük bir köyde geçireceğimizi duyduktan sonra daha da belirgin hal almıştı. Ertesi sabah erkenden kamyonla yola koyulduk, fakat köyün hemen arkasında dağdan düşen taşlar nedeniyle yolun kapandığını gördük. Bütün günü orada geçirdik; aç karınla ve merak içinde yola düşen kaya parçalarını parçalamak için yapılan çalışmaları izledik. Her işçinin başında, durmaksızın öğütler yağdıran ve işçilerin -dinamitlemeyle uğraşmakla birlikte hiç de birer çalışkanlık örneği gibi görünmeyen- çalışmasına düşünülebilecek her biçimde takoz koyan en az beş gayretkeş postabaşı bulunuyordu.

Aşağıda akan derenin dik kıyısında suya girerek açlığımızın üstesinden gelmeye çalışıyorduk. Ne var ki su, içinde uzun süre kalınamayacak kadar soğuktu ve kabul etmek gerekir ki ikimiz de fazla dayanıklı değildik. Nihayet her zamanki yakarmalarımız sonucunda bir adam birkaç tane mısır koçanı, bir başkası sığır yüreği ve biraz ciğer[38] armağan etti. Kendimize hemen bir ocak yapıp, bir kadından aldığımız tencereyle yemeğimizi hazırlamaya başladık; fakat biz tam bu işin ortasındayken işçiler yolu açtılar. Kamyon konvoyu harekete geçmiş, kadın elimizden tencereyi almış, biz de mısırları pişmeden yemek zorunda kalmıştık; kızartamadığımız eti ise sakladık. Bütün bunların üstüne tüy diker gibi bir de korkunç bir sağanak yağmur başlamış ve yolu tehlikeli bir bataklık haline getirmişti. Gece olmuştu. Yol ilk önce sadece bir aracın geçebileceği kadar açıldığı için diğer taraftaki kamyonlara yol verildi, daha sonra da bizim tarafa. Biz uzun kuyruğun başlarındaydık, fakat taşları temizleyen traktörlerden

biri en baştaki kamyonu zorla sürükleyince arabanın mekanizması bozuldu ve yine hep birlikte takılıp kaldık. En sonunda, karşı taraftan gelen, önünde halat bulunan bir jip bozuk kamyonu kenara çekti ve diğerleri de hareket etti. Kamyonumuz bütün gece yol almış ve herzamanki gibi az çok korunaklı vadileri ve yağmurdan ıslanmış giysilerimizi bıçak gibi delip geçen soğuğuyla Peru yaylalarını geride bırakmıştık. Alberto'yla ben titriyor ve hep aynı pozisyonda kalmaktan kramp girmemesi için bacaklarımızı üst üste koyuyorduk. Açlığımız garip birşeydi. Bedenimizin hiçbir yerinde ve herbir yerinde hissediliyor, bizi huzursuz ediyor, sinirlendiriyordu.

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, Huncallo'da inmek zorunda olduğumuz yerle alışılmış molamızı verdiğimiz Guardia Civil karakolu arasındaki 15 yan yolu katettik. Oraya vardığımızda biraz ekmek alıp hasırımızı serdik ve enfes sığır yüreğiyle ciğeri çıkardık. Ancak bunları yeni yaktığımız ateşe tam koymuştuk ki, Oxampampa'ya giden bir kamyon bizi götürebileceğini söyledi. Oraya gitmek isteyişimizin nedeni Arjantin'deki bir arkadaşımızın annesinin orada yaşıyor olmasıydı; daha doğrusu, en azından orada yaşadığına inanmamız ve birkaç gün karnımızı doyurabileceğini ve bize biraz para verebileceğini ummamızdı. Böylece boş midelerimizin hırsının dürtüsüyle, Huancallo'dan, orayı doğru dürüst tanıyamadan ayrıldık.

Yolun ilk bölümü çok iyiydi; arkamızda bir dizi köy bırakmıştık. Fakat akşam altı sıralarında, tek bir kamyonun bile zor geçebileceği bir yoldan tehlikeli biçimde aşağıya inmeye başladık. Genel olarak burada hergün sadece tek yönlü trafik akışına izin verilirmiş; ama her nedense bugün iki yöne de izin vermişlerdi. Kamyonların söz düellolarının eşlik

ettiği bağırtılarla ve manevralarla karşılaşmaları ve gece karanlığında uçurum üzerinde boşlukta dönen tekerlekler hiç de sakinlik verici bir görüntü sunmuyordu. Alberto'yla ben her dönemeçte, herhangi bir kaza anında kamyondan atlamak üzere doğruluyorduk; oysa bizimle birlikte yolculuk etmekte olan kızılderililerin kılları bile kıpırdamıyordu. Ne var ki endişelenmemiz aslında yersiz değildi; yol boyunca, şansları hâlâ gelip geçen meslektaşları kadar yaver gitmeyip uçuruma yuvarlanma talihsizliğini yaşamış kamyon şoförleri anısına haçlar dikilmişti. Ve her kamyon, dibinde, oraya inene kadar belki de hâlâ hayatta kalabilmiş olanlar için son umudu da yokeden bir derenin şiddetle aktığı ikiyüz metre derinlikteki uçuruma, insanlardan oluşan yükünü de beraberinde götürmeyi ihmal etmiyordu. Yerlilerin verdikleri bilgilere göre kaza istatistiklerinde sadece ölüler varmış, uçurum tek bir yaralıyı bile geri vermemiş.

Ne mutlu ki bu kez herhangi bir olay olmadı ve on dolaylarında, çukur bir tropik bölge olan tipik bir orman yerleşimi La Merced'e ulaştık. Merhametli bir yürek bize gece için bir yatak ve oldukça bol yiyecek sundu. Yiyecekler en sonunda, rahatımızın iyi olup olmadığına bakmak için gelen adamcağızın, açlığımızı bastırmak için arakladığımız portakalların henüz saklamaya fırsat bulamadığımız kabuklarını görmesinden sonra sunuldu.

Bu bölgenin Guardia Civil'inde sevindirici olmayan birşey öğrendik. Burada kamyonların kayıt zorunluluğu yoktu, o nedenle şimdiye kadar olduğu gibi şoförlerle konuşmak olanaksızdı. Komiserlikte bir cinayet ihbarının tanığı olduk. İhbarı yapanlar, öldürülen kişinin oğlu ve kendisini öldürülenin yakın dostu olarak tanıtan kendini beğenmiş bir siyahiydi. Olay

anlaşılmaz bir biçimde birkaç gün önce meydana gelmişti; zanlı ise fotoğrafını yanlarında getirdikleri bir kızılderiliydi. Onbaşı fotoğrafı bize şu sözlerle göstermişti: "Bakın Doktor beyler, bir katilin klasik sureti!" Bu iddiayı büyük bir gayretle onayladık, fakat komiserlikten çıktıktığımızda Alberto'ya sordum: "Katil kim?" O da benim gibi, ihbarcı siyahinin kızılderiliden daha çok katile benzediğini düşünüyordu.

Yolumuza devam etmek için "doğru adam"ı beklediğimiz uzun saatler içinde, sorunu bizim için para almadan çözümleyecek bir aracıyla arkadaş olduk. Gerçekten de bir kamyon şoförüyle konuştu ve şoför bizi yanına aldı; fakat daha sonra, şoförün istediği 20 Peso'dan kişi başına beşer Peso'yu aracının cebe indirdiği ortaya çıktı. Şoföre bir kuruşumuz bile olmadığını -ki gerçeğe çok yakındı- söylediğimizde, adam bu parayı aracıdan bizzat tahsil edeceğine söz verdi ve bizi kamyona aldı.

Yol bundan önceki kadar olmasa da son derece dardı ve çok güzel bir manzaranın ortasından, işlenmemiş topraklardan ya da muz, papaya gibi çeşitli tropik meyvelerin dikili olduğu arazilerden geçiyor, hedefimizin ve karayolunun sonu olan deniz seviyesinden yaklaşık bin metre yükseklikteki Oxapampa'ya varana dek bir tepelere tırmanıyor bir aşağıya iniyordu.

Oraya kadar, ihbarı yapan siyahinin de yolculuk yaptığı kamyonla gitmiştik. Ara duraklardan birinde bizi yemeğe davet etmiş, bu arada da kahve, papaya ve içlerinde dedesinin de bulunduğunu söylediği zenci köleler hakkında uzun konuşmalar yapmıştı. Çok açık konuşuyordu, ama bundan utanç duyduğu da belliydi. Her ne olursa olsun, Alberto'yla ben onu arkadaşını öldürmek suçundan beraat ettirdik.

Ertesi sabah büyük bir öfkeyle, Arjantin'de yaşayan dostumuzun bize yanlış bilgi verdiğini ve annesinin uzun süreden bu yana Oxapampa'da oturmadığını, ama bizim için para "bayılmak" zorunda kalan bir eniştesinin orada bulunduğunu öğrendik. Çok iyi karşılandık; uygun biçimde yiyecek ikramı yapıldı, ama konukların sadece geleneksel Peru nezaketiyle kabul edildikleri seziliyordu. Doğrudan doğruya kovulmanın dışında herşeyi kulak arkası etme kararı aldık, çünkü hiç paramız yoktu ve günlerdir açtık. Böylece zoraki dostlarımızın evinde kaldığımız süre boyunca yiyip içtik.

Mükemmel bir gün geçirmiştik; nehirde yıkanmak, kaygısız bir hayat, iyi ve yeterli yiyecek, nefis kahve. Ne yazık ki bütün bunların bir sonu vardı ve ikinci günün akşamı mühendis -çünkü "doğru adam"ı- mız mühendisti- sadece etkili değil, aynı zamanda ucuz da olan kurtarıcı bir fikir ortaya attı; yol müdürlüğünde görevli bir tip çıkagelmiş, bizi hiç durmadan Lima'ya götürmeyi önermişti. Bu bizim için harika bir şanstı, çünkü ilerlemenin ne kadar zor olduğunu görmüştük ve şansımızı denemek için başkente gitmek istiyorduk. Yeme atladık, oltaya gelmiştik.

Aynı gece bir kamyonetin yük bölümüne bindik ve iliklerimize kadar ıslandığımız şiddetli bir yağmurun ardından şoför bizi sabaha karşı iki sıralarında San Ramon'da indirdi; bu katedeceğimiz yolun yarısından da azdı. Bize bir dakika beklememizi, arabayı değiştirmesi gerektiğini söylemiş ve kuşkulanmamamız için de refakatçisini bizim yanımızda bırakmıştı. O da on dakika sonra sigara almaya gitti ve biz iki uyanık Arjantinliye kahvaltı olarak, kendilerinin bütün yol boyunca nasıl aptal yerine kondukları acı gerçeği servis edil-

li. Tek dileğim şoförün, eğer bu da yalanlarından biri değilse, bir boğanın boynuzlarında son bulmuş olmasıdır (...)[39] Torero (içimizdeki ses hayır demişti, fakat bize öyle dürüst görünmüştü ki, söylediği herşeye... hatta araba değişimine bile inanmıştık). İki sarhoşla karşılaştığımızda şafağın sökmesine az kalmıştı; onlara o mükemmel yıldönümü numarasını çektik. Bu numarada teknik şöyledir:

1) Örneğin, "Che, çabuk ol, saçmalamayı bırak" gibi insanın memleketini ele veren bir cümle yüksek sesle söylenir. Aday hemen araya girip nereden geldiğinizi sorar; böylece konuşma açılır.

2) Yumuşak bir sesle, bakışlar uzaklara dikilerek zorluklardan bahsedilir.

3) Burada sahneye ben çıkarım ve günün tarihini sorarım; herhangi biri tarihi söyler; bunun üzerine Alberto iç geçirir ve şöyle der: "Şu raslantıya bak, tam bir yıl olmuş". Aday neyin tam bir yıl olduğunu sorar ve yolculuğa başlamamızın üzerinden tam bir yıl geçtiği yanıtını alır.

4) Benden daha yüzsüz olan Alberto korkunç biçimde iç geçirerek, "Yazık, durumumuz bu kadar kötü olmasaydı bugünü kutlardık", der (bunu gizlice bana söylüyormuş gibi yapar). Aday hemen kendini sunar ve biz de önerisini kabul edesiye kadar bir süre ısrar etmesi konusunda kendisini serbest bırakıp, ona ne yazık ki bu ikramına karşılıkta bulunamayacağımızı vs. söyleriz.

5) Birinci bardaktan sonra artık içmemek için direnirim ve Alberto benimle dalga geçer. İkramda bulunan kızar ve içmem için ısrarda bulunur; ben herhangi bir neden göstermeksizin reddederim. Adam ısrarını sürdürür ve ben de ona utana sıkıla, Arjantin'de içerken birşeyler yeme alışkanlığın-

da olduğumuzu itiraf ederim. Bundan sonra yemeğin miktarı müşterinin yüzüne bağlıdır, fakat uyguladığımız teknik son derece sonuç alıcıdır.

San Ramon'da da böyle yaptık ve her zaman olduğu gibi içtiğimiz bol miktarda içkinin altına sağlam bir yiyecek temeli atabildik. Bütün öğle öncesini bir nehrin kıyısında çok güzel bir manzara ortasında yatarak geçirdik; ne var ki manzara türlü çeşitli sarsıcı yiyecekler biçimine bürünmek üzere estetik algılarımızın dışına çıkıyordu. Çok yakındaki bir çitin ardında portakalların o çekici yuvarlaklıkları apaçık ortaya çıkmıştı; "yemek cümbüşümüz" vahşi ve üzücüydü: Kendimizi bir an için tıkabasa doymuş hissetmemizin nedeni, çok kısa bir süre sonra kurt gibi acıkma duygusunu hücrelerimizde yeniden hissetmekti.

Geride bir nebzesi kalmış utanma duygumuzu da bir kenara atma kararı alıp, guruldayan midelerle hastanenin yolunu tuttuk. Bu kez tuhaf bir çekingenlik içinde olan Alberto'ydu ve ilk diplomatik konuşmayı yapmak bana düşmüştü:

– Doktor -orada bir doktor vardı- ben tıp öğrencisiyim, arkadaşım biyokimyacıdır; ikimiz de Arjantinliyiz ve açız. Yemek yemek istiyoruz. Böylesine bir cepheden saldırı karşısında Doktorun aklına, kendisinin de her zaman yemek yediği lokantaya bize yemek vermeleri talimatında bulunmaktan başka birşey gelmedi: acımasızdık.

Alberto utandığı için teşekkür etmeden çıkıp bir kamyon bulmaya çalıştık ve bulduk. Şimdi artık Lima yolundaydık; şoför mahallinde rahatça oturmuş, zaman zaman onun ısmarladığı kahveleri içiyorduk.

Yine uçurum boyunca giderken korkuya garkolduğumuz o uğursuz dar yolda ilerlerken, şoför yolun tam ortasındaki -

aslında görülmemesi imkansız olan- çukura beklenmedik biçimde düştüğünde, yol kenarında gözümüze çarpan o haçlarla ilgili öyküleri neşeyle anlatmakla meşguldü. Bizi ise adamın aslında araba kullanmayı bilmediği korkusu almıştı; fakat en basit mantık bunun doğru olamayacağını söylüyordu, çünkü mükemmel bir sürücü olmayan herkes bu yolda kaçınılmaz olarak aşağıya yuvarlanırdı. Alberto incelikle ve sabırla adamın ağzından gerçeği almıştı: Adam bir kaza yapmış ve görme yeteneği zarar görmüştü, o nedenle bazen yoldaki çukurlara düşüyordu. Ona bu koşullar altında araba kullanmasının kendisi ve yanına aldığı insanlar için ne kadar tehlikeli olduğunu anlatmaya çalıştık; fakat hiçbir gerekçeyi kabul etmiyordu; bu onun işiydi ve varacağı yere nasıl vardığıyla değil, varıp varmadığıyla ilgilenen şefinden de iyi para alıyordu; ehliyeti ise kendisine pahalıya malolmuş, zira epeyce fazla rüşvet[40] vermesi gerekmişti.

Daha sonra kamyon sahibi de gelmiş ve bizi Lima'ya kadar götürmeye gönüllü görünmüştü. Ancak ben arkada yolculuk etmek zorundaydım; polis kontrollerinde ise, bunun gibi çok yüklü kamyonların insan taşıması yasak olduğu için iyice gizlenmem gerekiyordu. Kamyon sahibinin de mükemmel biri olduğu görülmüş, başkente kadar bizi beslemişti. Önceleri daha yakından tanımayı çok istediğimiz, ancak konaklamadığımız için bunun mümkün olamadığı maden merkezi La Oroya'dan geçtik. Kent yaklaşık dörtbin metre yükseklikte kurulmuştu ve bıraktığı genel izlenimle, madenlerde hayatın ne kadar sert olduğunun ipuçlarını veriyordu. Maden ocağının yüksek bacaları herşeyi kurumdan bir tülle kaplayan kara bir duman veriyordu dışarıya. Yolda gördüğümüz madencilerin yüzünde, dağlık bölgelerin kasvetli günle-

rine uygun olarak, herşeyi aynı grilik arkasında gizleyen dumanın o çok eski zamanlardan kalma hüznü okunuyordu. Yolun en yüksek noktası olan deniz seviyesinden 4853 metre yüksekliği geçtiğimizde henüz gün ışığı çekilmemişti. Gündüz olmasına rağmen hava çok soğuktu. Battaniyeye sarınmış, gözalabildiğine uzanan manzarayı izliyor ve kamyonun solumalarıyla sallanarak çeşitli dizeler mırıldanıyordum.

Bu gece Lima'ya pek uzak olmayan bir yerde uyuduk ve ertesi gün sabah erkenden oradaydık.

Kral Naiplerinin Kenti

Sonunda, cebimizde tek bir Centavo olmaksızın ve görülebilir bir gelecekte kazanma konusunda da büyük bir umut bulunmaksızın, ama hoşnut bir biçimde yolculuğumuzun en önemli etaplarından birinin sonuna gelmiştik.

Lima, sömürge geçmişini (en azından Cuzco tanınıyorsa eğer) yeni binaların altına gömmüş güzel bir kenttir. Söylenildiği kadar muhteşem değil, ama geniş bulvarlarla çevrelenmiş mahalleleri çok güzel ve yakındaki plajlar son derece keyifli. Kentten Callao limanına birçok geniş cadde iner, öyle ki başkentliler birkaç dakika içinde limana ulaşabilirler. Ne var ki limanda (bütün denizaşırı limanlar gibi tamamen standartlaşmıştır) özel olarak görülmeye değer yerler yoktur; elbette birçok askeri çatışmaya sahne olmuş kalenin dışında. Kalenin devasa duvarlarına bakarken, kurtuluş savaşının en parlak olaylarından birinde Güney Amerikalı denizcilerin başında kaleye saldıran ve ele geçiren Lord Cochrane'nin göstermiş olduğu kahramanlık karşısında şaşkınlığa düşüyoruz.

Lima'nın sözü edilebilecek kesimi, harikulade katedralin

çevresindeki kent merkezidir. Bu katedral, fetihçilerin kendi büyüklüklerinin kaba bir heykelini diktikleri Cuzco'daki o sıkıcı kütleden çok farklıdır. Lima katedrali stilize, neredeyse efemine bir becerinin eseridir; kuleleri uzun ve incedir, sömürge zamanından kalma katedraller arasında neredeyse en inceleri; nefis tahta oymacılığının yerini altın almıştır, kilise sahanlıkları İnka kentinin itici mağaralarına kıyasla aydınlıktır; burada resimler de aydınlık, neredeyse neşelidir ve azizleri zincirden boşanmış karanlık bir şiddetle çizen anlaşılması olanaksız melezlerin okulundakilerden çok daha sonraki yüzyıllardan kalmadır. Bütün kiliseler, üzerlerinden altın akan dış cepheleri ve mihraplarıyla yüklü churrigueresco'nun[41] tüm skalasını gözler önüne sermektedir. Bu mali zenginlik Lima'nın soylularının, son olarak Amerikan birlikleri tarafından kurtarılıncaya dek kafa tutabilmelerini sağlamıştı. Lima, feodal sömürge statüsüyle bağlarını henüz koparmamış bir Peru'nun cisimleşmesidir; gerçekten hâlâ özgürleştirici bir devrimin taze kanını beklemektedir.

Ancak soylu kentin, bizim çok sevdiğimiz Machu Picchu hakkındaki izlenimlerimizi ayakta tutabilmek için sürekli gittiğimiz bir köşesi var: Arkeoloji müzesi -tamamen kızılderili kökenden gelen bir bilgenin- Julio Tello'nun eseri. Bu müze paha biçilmez değerde koleksiyonları muhafaza etmektedir; burada bütün kültürler biraraya getirilmiştir.

Cordoba'ya[42] çok benziyor, fakat hâlâ bir sömürge kenti, daha doğrusu bir taşra kenti görünümünde. Bize gönderilen mektupları almak için konsolosluğa gittik ve bunları okuduktan sonra, bir kalem odasında tavsiye mektubunun üstündeki mürekkep lekesinin neyi ifade ettiğini gördük; mosmor vaziyette dışarıya kaçtık. Yiyecek bir parça pirinç elde edesiye

dek o kışla senin bu kışla benim dolaştık ve öğleden sonra bizi bir Lepra uzmanı için gerçekten şaşırtıcı olan bir dostlukla karşılayan Dr. Pesce'yi[43] ziyaret ettik. Dr. Pesce geceyi bir cüzzam hastanesinde geçirmemizi sağladı ve akşam yemeği için bizi davet etti. Doktorun son derece canlı bir muhabbet erbabı olduğu görüldü. Geç saatte uyuyabildik.

Sabah geç kalktık ve kahvaltı ettik. Bize öğle yemeği de verilmesi doğrultusunda kendilerine herhangi bir talimat iletilmediğini bildirdiler; biz de bu vesileyle görmek için Callao'ya gitme kararı aldık. Oraya ulaşmanın zor olduğu ortaya çıkmıştı, çünkü o gün 1 Mayıs'tı ve hiçbir araç çalışmıyordu; ondört kilometre yürümek zorunda kaldık. Callao'da görülmeye değer özel birşey yok. Arjantin gemileri bile yok. Yüzümüzü iyice karartarak bir kışladan yiyecek dilendik ve cüzzamın sınıflandırılmasında yaşadığı sentezi anlatan Dr. Pesce'nin evinde karnımızı doyuracağımız Lima'ya döndük. Öğleden önce arkeoloji ve antropoloji müzesine gittik. Mükemmeldi, fakat zaman az olduğu için herşeyi görmemiz olanaksızdı.

Öğleden sonra, sadece iyi bir cüzzam doktoru değil, aynı zamanda da mükemmel bir göğüs hastalıkları cerrahı olduğu izlenimi veren Dr. Molina'nın yönetimindeki Leprosoriumu[44] görmeye ayırmıştık. Alışıldığı üzere akşam yemeğini Dr. Pesce'de yedik.

Bütün öğle öncesini kent merkezinde 50 İsveç Kronu bozdurmaya çalışmakla geçirdik; birçok koşuşturmadan sonra bunu başarabilmiştik. Öğleden sonrasını laboratuvara ayırdık; laboratuvarın kıskanılacak fazla birşeyi yok, çok eksiği var; fakat buna karşılık, gerek açıklığı ve düzenliliği, gerekse de kapsamı açısından mükemmel bir biyolojik katalo-

ğu var. Tabii ki akşam yine, her zamanki gibi son derece heyecanlı biçimde konuşacak birşeyler bulan Dr. Pesce'deydik.

Pazar bizim için önemli bir gündü; Novillada denen türden daha az nitelikli boğalarla toreroların bulunduğu bir Corrida da olsa ilk kez boğa güreşi izleyeceğimiz için öylesine heyecanlıydık ki, öğleden önce kütüphanede okuduğum Tello'nun kitabına veremiyordum dikkatimi. Gittiğimizde Corrida başlamıştı; içeriye girdiğimizde gençten bir torero boğayı öldürmeye uğraşıyordu, fakat Descabellamiento denen alışılmış yöntemin dışında bir yöntemle. Bunun sonucunda boğa on dakika boyunca acı çekmişti. Tahtalara dayanmış hayvana torero bir türlü son darbeyi vuramıyordu. Seyirciler ıslık çalmaktaydı. Üçüncüsünde, boğa büyük bir amirane tavırla toreroyu boynuzlayıp havaya fırlattığında bir parça heyecan yaşandı, fakat herhangi birşey olmadı. Şölen, altıncı boğanın acısız, şansız ölümüyle son bulmuştu. Ben burada sanat göremiyorum; cesaret bir ölçüde var; beceri az, duyulara bağlı. Kısaca, herşey insanın Pazar günü yapacak birşeyinin olup olmamasıyla bağıntılı.

Pazartesi öğleden önce yine antropoloji müzesindeydik, akşam ise oldukça hareketli bir sohbet yaptığımız, savaş ve benzeri konulara ilişkin çeşitli hikayeler anlatan Dr. Valenza adlı bir psikiyatri profesörüyle karşılaştığımız Dr. Pesce'ye gittik: "Kısa süre önce, bizim oradaki bir sinemaya gittim ve Cantinflas'tan bir film izledim. Herkes gülüyordu, oysa ben hiç birşey anlamamıştım. Ne var ki ben tek başıma değildim, diğerleri de birşey anlamamıştı. Peki öyleyse neye gülüyorlardı? Gerçekte güldükleri kendi varoluşlarıydı; bir ölçüde her seyirci bir parça da kendine gülüyordu. Biz, geleneği olmayan, kültürü olmayan, neredeyse hiç araştırılmamış

genç bir halkız. Ve bu insanlar henüz kundaktaki uygarlığımızın barındırdığı bütün eksikliklere gülüyorlar. Evet ama, Kuzey Amerika, gökdelenlerine, arabalarına ve bütün o zenginliğine rağmen zamanımızın sorunlarını çözmeyi başardı mı, genç olmaktan çıktı mı? Hayır, farklar görünüştedir, esasta değil; bütün Amerika bu konuda birbirine yakındır. Cantinflas'ı izlerken panamerikanizmi kavradım!"

Salı günü müzelerle ilgili olarak bir önceki günden farklı birşey yok; saat üçte, Alberto'ya beyaz bir takım elbise, bana da beyaz bir ceket armağan eden Dr. Pesce'yle buluştuk. Herkes bu giysiler içinde neredeyse insana benzediğimiz konusunda hemfikirdi. Günün geri kalan kısmında önemli birşey olmadı.

Günler geçti; tam olarak ne zaman hareket edeceğimizi bilmeksizin, yola çıkmak üzereyiz. Aslında iki gün önce gidecektik, fakat bizi götürecek kamyon gelmekte aceleci davranmıyor. Yolculuğumuzun kapsadığı çeşitli açılar bakımından durumumuz fena değil: Genel bilimsel açıyla ilgili olarak müzeleri ve kütüphaneleri dolaştık; burada ziyarete değer tek şey, Dr. Tello tarafından kurulmuş olan arkeoloji müzesidir. Bilimsel uzmanlık alanımız cüzzamla ilgili olarak sadece Dr. Pesce'yi tanıdık, diğerleri henüz yeniler ve önemli birşeyler yapmaktan uzaklar. Peru'da biyokimyacı olmadığı için, laboratuvar çalışması uzmanlaşmış doktorlar tarafından yapılıyor ve Alberto bunlardan bazılarıyla Buenos Aires'tekilerle ilişki kurmalarını sağlamak için konuşmuştu. İkisiyle konuşma oldukça iyi geçti, fakat üçüncüsüne gelince... Alberto kendisini cüzzam uzmanı vs. Dr. Granado olarak tanıtmıştı ve herkes onu doktor olarak görüyordu. Bu tiplere burada bir biyokimyacı olup olmadığını sorunca şöyle

denmişti: "Hayır, burada biyokim-yacı yok. Doktorların eczane açmasını yasaklayan bir kararname var ve biz eczacıların anlamadıkları işlere karışmalarına izin vermiyoruz." Alberto'nun yanıtının son derece şiddetli olacağını biliyordum ve onu hafifçe yana ittim, böylece konuşma keyfi kaçtı.

Basit olmasına rağmen bizi en fazla etkileyen şey, hastalara veda etmemiz olmuştu. Aralarında topladıkları 100,50 Sole'yi tumturaklı sözlerle dolu bir mektup eşliğinde bize vermişlerdi. Sonra bazıları bizzat veda etmek için geldiler; onlara armağan ettiğimiz bir parça yaşam için teşekkür ederlerken bir çoğunun gözleri yaşarmıştı. Hastaların ellerini sıkmış, küçük armağanlarını almış ve birlikte bir futbol maçı dinlemek için yanlarına oturmuştuk. Eğer bizim günün birinde ciddi biçimde cüzzamla ilgilenmemizi sağlayacak birşey varsa o da hastaların bize her yerde sundukları bu sempatidir.

Lima kenti, kral naiplerinin kenti olarak eski geleneğinin vaadettiğini sunmuyor, ama mahalleleri çok güzel ve cömertçe kurulmuş; geniş, yeni caddeleri var. Kolombiya Elçiliğinin önündeki polis güvenliği ilginç bir gözlemdi. Yaklaşık elli kişilik polis gücü, resmi ve sivil olarak yirmidört saat boyunca burayı koruyor.

Yolculuğun ilk günü yeni birşey getirmedi. Yolun La Oroya'ya kadarki bölümünü öğrendik, geri kalanını zifiri karanlıkta katettik. Gün doğumunu Cerrode Pasco'da karşıladık. Cambalache ya da kısaca Cambo denen Becerra kardeşlerin eşliğinde yol almıştık. İyi insanlara benziyorlardı, özellikle büyük olanı. Bütün gün yoldaydık ve daha alçak ve sıcak bölgelerden geçmiştik. Bunun sonucunda, deniz seviyesinden 4853 metreyle en yüksek nokta olan Ticlio'ya kadar süren genel bitkinlikle bağıntılı olarak başım ağrımıştı. Hu-

anuco'dan sonra Tingo Maria'ya yaklaştığımızda sol ön tekerleğin dingili kırıldı; yine de şansımız vardı, tekerler çamurlukta asılı kalmış ve böylece düşmemizi önlemişti. O geceyi orada geçirdik; kendime iğne yapmak istedim, fakat öylesine beceriksiz davrandım ki iğne kırıldı.

Ertesi gün cansıkıntısı ve astımla geçti; ancak akşam ortalık şenlendi, çünkü Alberto'nun aklına bugünün 20 Mayıs olduğunu ve yolculuğa çıktığımızdan bu yana altı ay geçtiğini melankolik bir sesle anımsatmak gelmişti. Bu vesileyle Pisco[45] kadehlerini ardı ardına devirdik; üçüncü şişede Alberto sallanarak ayağa kalktı ve kucağında tuttuğu küçük maymunu bırakıp gözden kayboldu. Küçük Camba yarım şişe daha dayandı ve sonra o da olduğu yerde uyumaya başladı.

Ertesi sabah, meyhaneci kadın henüz uyanmadan hareket ettik. Hesabı ödememiştik ve Cambalar da dingile harcanan para nedeniyle neredeyse tamtakırlardı. Ordunun yağmurda geçilmesini engellemek için kurduğu barikatlardan birinde takılıp kalana kadar bütün gün yol almıştık.

Ertesi gün yine yoldayız ve yine askerler tarafından durduruluyoruz. Hava kararmadan kısa süre önce geçit veriliyor, ama taşıt kervanı bizim son durağımız olan Nescuilla adlı bir köyde yeniden durduruluyor.

Ertesi gün yol hâlâ kapalıydı ve midemize birşeyler[46] indirebilmek için ordu komutanına kadar çıktık; öğle yemeğinden sonra da yolumuza devam ettik. Şimdi yanımıza bir de yaralı birini almıştık; böylece yoldaki tüm barikatlardan geçebilecektik. Gerçekten de birkaç kilometre sonra bizim dışımızda herkes durdurulmuş, bizse gece inerken vardığımız Pucallpa'ya kadar sorunsuz gelebilmiştik. Küçük Camba bize yemek ısmarladı ve ardından da veda niyetine dört şişe

şarap içtik; Camba duygusallaşmış ve bize ebedi sevgi andı vermişti. Geceyi geçirmemiz için otel parasını da Camba ödedi. (...)[47]

Asıl sorun İquitos'a gitmekti; hemen işe giriştik. İlk muhatabımız, Yahudi olmasına rağmen iyi bir herif olduğu söylenen Cohen adlı belediye başkanıydı. Yahudi olduğuna hiç kuşku yoktu; sorun, iyi bir herif olup olmadığıyla ilgiliydi. Kesin olan şeyse, bizi bir gemi şirketi acentasına göndererek başından savmasıydı. Bu acenta tarafından da konuşmamız için kaptana yollanarak baştan savılmış olduk. Kaptan bizi oldukça iyi karşılamış ve en fazla bizden üçüncü mevki parası alıp birinci mevkide yolculuk etmemizi sağlayabileceğini belirtmişti. Bundan hiç memnun kalmadık ve bizim için hiç birşey yapamayacağını ifade eden garnizon şefinin huzuruna çıktık. Daha sonra da, küt kafalılığını gösterdiği iğrenç bir sorgunun ardından bize yardım etme vaadinde bulunan yardımcısıyla görüştük.

Öğleden sonra, yukarı Parana'ya benzeyen Ucayali'ye gidip suya girdik ve ardından garnizon şefinin yardımcısıyla görüştük; bize çok önemli sonuç elde ettiğini, gemi kaptanının, kendisinin hatırına bizden üçüncü mevki parası alıp birinci mevkide yolculuk etmemizi sağlayacağını söyledi. Mükemmel.

Suya girdiğimiz yerde, bura yerlilerinin Bufeo dedikleri tuhaf biçimli bir çift balık vardı. Efsaneye göre bu balık insan yiyor ve buna benzer binlerce dehşete yol açıyordu Büyük ihtimalle bu bir nehir yunusu; birçok tuhaf özelliğinin yanısıra, kadınınkine benzeyen ve İndiolar tarafından kullanılan bir dişi cinsel organı var. Ancak İndiolar cinsel ilişkiden sonra hayvanı öldürmek zorundalar, çünkü cinsel ilişki

sırasında cinsel organ bölgesinde penisin dışarı çekilmesini olanaksızlaştıran bir kasılma meydana geliyor. Akşam olunca, her zaman sıkıntı verici olan, hastanedeki meslektaşlarımızın karşısına çıkıp kalacak yer istemek görevini yerine getiriyoruz. Beklenildiği gibi, karşılama soğuk ve bizi kapı önüne koyma girişiminde bulunuluyor; ne var ki edilgenliğimiz üstün geliyor ve yorgun kemiklerimizi dinlendirdiğimiz iki yatağa kavuşuyoruz sonunda.

Ucayali'den Aşağıya Doğru

Sırtımızda yüklerimiz, araştırmacı kılığında, hareket etmeye hazır bir gemiye ulaştık. Kaptan sözünü tuttu ve bizi bütün yolcularla hemen ilişki kurduğumuz ayrıcalıklı birinci mevkiye yerleştirdi. Gemi arka arkaya işaret düdüğü çaldıktan sonra kıyıdan ayrıldı; yolculuğumuzun ikinci etabı olan San Pablo yolculuğu başlamıştı. Pucallpa'nın binaları silinip gözümüzün önünden bitmez tükenmez cangıl şeridi geçmeye başladığında, insanlar güverteden ayrılmış, oyun masalarına oturmuşlardı. Biz de korku içinde onlara katıldık, ancak Alberto bir esin anında, bizim yedibuçuk adlı oyunumuza çok benzeyen ve burada yirmibir dedikleri bir oyunda 90 Sole kazandı. Bu zafer, su üzerindeki bu küçük ahalinin bütün kumarbazlarının bize kıskançlıkla bakmasına yol açmıştı, zira işe başladığımızda elimizdeki sermaye yalnızca 1 Sole'den ibaretti.

Yolculuğun bu ilk gününde yolcularla dostluk kurmak için fazla olanak bulamadık, genel sohbetlere katılmayıp bir parça dışta durduk. Yemek kötü ve azdı. Su seviyesi düşük olduğu için gemi geceleri demirliyordu. Neredeyse hiç mos-

kito yoktu; bize bunun olağan olmadığını söylediler, fakat insanların herhangi bir zorluğu anlatırken eğilimli oldukları abartmalara alışkın olduğumuz için pek inanmadık.

Ertesi sabah erkenden demir aldık. Oldukça hafif bir görüntü veren bir kızla tanışmamızın dışında gün herhangi bir yenilik olmadan geçti. Kız, paradan her laf açıldığında derhal gözyaşı dökmeye başlamamıza rağmen herhalde hâlâ birkaç Pesomuzun kalmış olabileceğini düşünüyordu. Karanlık basınca gemi kıyıya yanaşıp demir attı ve sivrisinekler bize varlıklarının elle tutulur bir gerçek olduğunu kanıtladılar: Bütün gece boyunca sürüler halinde gelen sivrisinekler tarafından rahatsız edildik. Uyku tulumunun içine girip yüzünü bir parça tülle örten Alberto biraz uyuyabilmişti. Oysa ben moskitoların yanısıra astım krizinin belirtileri nedeniyle sabaha kadar gözümü kırpmadım. Bu gecenin anısı belleğimde biraz silinmiş, fakat beni kalın derili biri haline getiren sayısız sivrisinek ısırığını hâlâ kıçımda hissediyor gibiyim.

Sabahla birlikte, bütün gün boyunca ya bir köşeye kıvrılmış olarak ya da ödünç verilmiş bir hamakta uyuyabilmek için uyur uyanık bir durumda debelenip durdum. Astım yakamı bırakacak gibi değildi, öyle ki son derece yavan bir satın alma yöntemiyle astım ilacı alma gibi kaba bir karar vermek zorunda kaldım. Biraz sakinleşmiştim. Düş yitiği gözlerimizle çekici kıyıyı, baştan çıkarıcı ormanın gizemli yeşilini izliyorduk. Astım ve moskitolar kolumu kanadımı kırmıştı; cangılın bizim gibi insanlar üzerindeki çekim gücü, bütün fiziksel yorgunluklar ve doğanın zincirlerinden boşandırdığı güçlerin benim isteksizliğimi daha da güçlendirmesi yönünde etki yapmıştı sadece.

Günler aynı biçimde birbirini kovalıyor. Tek değişiklik,

mali durumumuz nedeniyle tam keyfini çıkaramadığımız oyun. Böylelikle herhangi bir değişiklik olmadan iki gün daha geçiyor. Normal olarak yolculuk dört gün sürer, fakat su seviyesinin yüksek olmayışı, geceleri demirlemek zorunda bırakıyor; bu sadece yolculuğun uzun sürmesine değil, sivrisineklere kefaret ödeyen kurbanlar olmamıza da yol açıyor. Birinci mevkinin yemeği daha iyi olmasına ve orada daha az sivrisinek bulunmasına rağmen, bu değişiklikten kazançlı çıkıp çıkmadığımızı bilmiyoruz. Biz karakterimiz itibariyle, zengin olsun olmasın bir zamanki konumlarına hâlâ fazlasıyla yakın oldukları için iki yoksul yolcuya hürmet gösterme lüksünde bulunamayacak olan bu küçük orta sınıftan çok, basit denizcilere uygunduk. Onlar da diğerleri gibi cahiller, fakat yaşamda elde ettikleri küçük zaferden başları dönmüş ve dile getirdikleri basit düşünceler, yalnızca kendilerine ait olduğu yönündeki büyük güvenceyle örülmüş bulunuyor. Astımım, son derece uygun bir diyet uygulamama rağmen ağırlaştı.

Bedenimin içinde bulunduğu duruma acıdığını gösteren küçük orospunun tatsız okşaması, bu serüvenden öncesine ait uykuya dalmış anılarıma diken gibi batıyordu. Moskitoların uyumama izin vermedikleri geceleri, şimdi artık uzak bir düşe, sonu bu tür hayallere uygun düşmeyen özelliği bizim doğamızla uyum sağlayan ve arkasında acı anılardan çok güzel anılar bırakan hoş bir düşe dönüşmüş olan Chinchina'yı düşünüyordum. Ona yumuşak, hafif bir öpücük gönderiyordum, onu tanıyan ve anlayan eski bir dostun öpücüğü; ve anılar herhalde gece yorgunu bir otel salonunda yeni aşığına o tuhaf ve katibane sözcüklerini söylediği Malagueno'ya gidiyordu. Gözlerimin gökyüzünde çizdiği devasa kubbe, san-

ki ciğerlerimden yükselen soruyu onaylıyormuşçasına sevinçle sarsılıyordu: Bütün bunlara değer mi?

Hiçbir değişikliğin olmadığı iki gün daha. Dünyanın en fazla suyuna sahip nehirini oluşturan Ucuyali ve Maranon nehirlerinde aslında sarsıcı olan hiç birşey yok: Sadece, biraz daha geniş, belki daha derin tek bir su kütlesi oluşturmak için birleşen iki kahverengimsi su kütlesi, hepsi bu. Adrenalinim kalmadı, astımım giderek ağırlaşıyor; büyük bir gayretle bir avuç pirinç yiyebiliyor ve biraz mate içebiliyorum. Ertesi gün, hedefimize ulaşmaya az kala şiddetli bir fırtına gemiyi demir atmak zorunda bıraktı ve sivrisinekler, kısa süre sonra kendilerinin eylem alanından kurtulacağımızdan dolayı bizden öc almak için dalgalar halinde üzerimize saldırdılar. Sivrisinek vızıltıları, sabırsız haykırışlar, uyuşturucu olarak kullanılan kağıt oyunu ve zamanın daha çabuk geçmesini sağlayacak herhangi bir konuşmayı sürdürebilmek için üstünkörü sarfedilen sözlerle dolu, sabahı hiç bulmayacakmış gibi görünen bir gece. Sabaha doğru, hedefe varış heyecanı içinde, boş kalan bir hamağa uzanıyorum: Sanki sihirli bir değnek dokun-muşcasına yükseklere uçtuğumu ya da aşağılara düştüğümü hissediyorum, ne bileyim işte... Alberto hızla sarsarak uyandırıyor beni: "Hey Pelao, geldik." Genişlemiş olan nehir, gözlerimizin önüne ormanlarla çevrili, kırmızı toprağın renklendirdiği birkaç yüksek binalı basık bir kent görüntüsü sunuyor.

İquitos'a vardığımızda Pazar'dı; sabahın erken saatlerinde rıhtıma demirledik. Adına tavsiye mektubu götürdüğümüz Dr. Chavez Pastor artık İquitos'a bulunmadığından derhal Servico de Cooperativa İnternacional şefiyle ilişki kurduk. Bizi son derece iyi karşıladılar. Sıtma Hizmetleri'nde kala-

cak yer gösterdiler; yemeğimizi de hastanede yiyebilecektik. Astımım devam ediyordu; düzelme olmaksızın günde dört adrenalin alma noktasına kadar gelmişti.

Ertesi sabah astımım aynıydı; bütün gün yataktaydım ve sık sık kendimi "adrenaline" ediyordum.

Bir gün sonra, sabah mutlak, akşam ise nisbi bir diyet yapmaya karar vererek pirinci bıraktım. Çok olmasa da biraz iyileşmiştim. Akşam İngrid Bergmann'ın başrolünü oynadığı, Rosselini'nin "Stramboli"sini izledik: Filme ilişkin, kötü olduğunun dışında birşey söylemek olanaksız.

Çarşamba bizim için özel bir gündü, çünkü bir gün sonra yola çıkacağımız söylenmişti. Astımım hareket etmeme izin vermediğinden bütün günü yatakta geçirmek zorunda kaldığımız için bu habere çok sevinmiştik.

Ertesi gün erkenden, gemi yolculuğu için fizik hazırlıklar başlamıştı bile. Buna rağmen kocaman bir gün geçmişti ve biz hâlâ rıhtımdaydık; bir süre sonra geminin ertesi gün öğleden sonra yola çıkacağı bildirildi. Öngörülenden her zaman daha geç, ama asla daha erken hareket etmeyen kaptanların tembelliğine duyduğumuz kesin güven içinde iyice uykumuzu aldık, yörede bir yürüyüş yaptık ve kütüphaneye gittik. Yaver heyecan içinde bizi kütüphanede buldu; Cisne 11.30'da demir alacaktı, saat ise 11.05'ti. Hızla birkaç parça eşyamızı topladık ve astımım hâlâ devam ettiği için, bizi İquitos'da sekiz sokak öteye götürmesi için epey paramızı alan bir taksi çevirdik. Gemiye yetişmiştik; üçten önce hareket etmemesine rağmen saat birde mutlaka gemide olmak gerekiyordu. Öğle yemeğine hastaneye gitmek için isyan çıkarmaya elverecek kadar keyfimiz yoktu; öte yandan böylece hastaneden ödünç aldığımız iğneleri de "unutabilirdik."

Kırmızımtrak hasırdan küçük bir önlük[48] takmış, boynuna aynı maddeden birçok boyunluk geçirmiş tuhaf giyimli bir İndio ile birlikte, kötü ve pahalı bir yemek yedik. Yagua kabilesinden olan bu İndio'nun adı Benjamin'di. Fakat neredeyse tek sözcük bile İspanyolca bilmiyordu. Sol omu-zunda yakından atılmış bir kurşunun izi vardı; nedeni, söylediğine göre, "vinganza" (intikam) imiş. Gece bakir ve taze etlerimizi paylaşmak için birbirine giren moskitolarla doluydu. Manaos'tan nehir yoluyla Venezuela'ya gidilebileceğinin öğrenilmesi, kendimizi ruhsal olarak yolculuğa hazırlayabilmemiz için önemli bir değişiklik olmuştu.

Gün sakin geçti; sivrisinek işkencesi nedeniyle yitirdiğimiz uykunun acısını çıkarmak için mümkün olduğunca çok uyukladık. Gece yarısı bir dolaylarında San Pablo'ya vardığımızda bir düşten uyandırıldım. Derhal yerleşim yerinin tıp yöneticisi olan Dr. Bresciani'ye haber verilmişti. Dr. Bresciani bizi son derece iyi karşıladı ve geceyi geçir-memiz için hizmetimize iyi bir oda sundu.

(San Pablo Leprosoriumu)

Ertesi gün Pazar'dı ve biz bulunduğumuz yeri gündüz gözüyle inceleme niyetindeydik; fakat bunun için nehir taşıtı kullanmak gerekiyordu ve o gün de işgünü değildi. İdaredeki, erkeğe çok benzeyen Sör Alberta adlı rahibeyi ziyaret ettik ve sonra da ikimizin de çok kötü oynadığı bir futbol maçına gittik. Astımım hafiflemeye başlamıştı.

Pazartesi günü eşyalarımızın bir kısmını yıkamaya verdik; öğleden önce barınağa gidiyorduk ve incelemeye başla-

dık. Burada tipik orman evlerinde yaşayan 600 hasta bulunuyor. Bu hastalar bağımsız, istediklerini yapabiliyor, mesleklerini hiçbir engelle karşılaşmaksızın icra edebiliyorlar; bu durum kendiliğinden, belli bir ritm ve karakteristik kazanmış bir örgütlenme içinde gerçekleşiyor. Bir sözcü, bir yargıç, polis vs. mevcut. Dr. Bresciani'ye duyulan saygı büyük; onun koloninin koordinatörü, koruyucusu ve anlaşmazlığa düşmüş gruplar arasında *traite d'union* (birleştirici) olduğu görülüyor.

Salı günü koloniyi yeniden ziyaret ettik; Hastaların sinir sistemlerinin incelenmesi sırasında Dr. Bresciani'ye eşlik ettik. Dr. Bresciani, cüzzamda sinir sisteminin saldırıya uğraması[49] üzerine, 400 örneğe dayanan ayrıntılı bir inceleme yapıyor. Gerçekten de bu bölgede cüzzam hastalığında sinir sisteminin tahrip olması durumunun sıklığı gözönüne alındığında ilginç bir çalışma olabilir. Bu öyle bir boyutta ki, bu tip bozukluklar göstermeyen tek bir hasta bile görmedim. Dr. Bresciani'nin anlattığına göre, Dr. Souza Lima'da kolonideki çocuklarda ortaya çıkan erken sinir semptomlarıyla ilgilenmiş.

Koloninin yaklaşık yetmiş nüfusu barındıran sağlıklı bölümünü de ziyaret ettik. Günboyu kesintisiz elektrik, bir buzdolabı, bir laboratuvar gibi basit ihtiyaçları var; iyi bir mikroskop, bir mikrotom, bir laborant gerekiyor; bu görevi son derece sempatik fakat fazla tecrübeli olmayan rahibe Margarita yerine getiriyor. Ayrıca sinir, göz vs. ameliyatları için bir operatöre ihtiyaç var. Sinir sisteminin büyük ölçüde bozulmasına rağmen görme özürlü insan sayısının bu kadar az olması ilginç; bu belki de (...)[50] ilgili olduğunu kanıtlamaya yarayabilir, zira hastaların çoğu daha önce bakım görmemiş.

Viziteye Çarşamba günü de devam ediyoruz ve neredeyse

günün tamamını balık tutarak ve yüzerek geçiriyoruz; akşamları ise Dr. Bresciani ile satranç oynuyor ya da sohbet ediyoruz. Dişçi Dr. Alfaro mükemmel bir sadelik ve içtenlik içinde bir insan.

Kolonide Perşembe günleri tatil; biz de kimseyi ziyaret etmiyoruz. Öğleden sonra maç yaptık, kaleyi görme konusunda fena değildim. Öğleden önceki balık tutma çabalarımız başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Cuma günü bir kez daha barınağa gidiyorum; güzel rahibe Margarita ile birlikte mikropları inceleyen Alberto bu kez yanımda yok. İki adet Mota denen Sumbi[51] yakaladım ve birini para karşılığı Dr. Montoya'ya armağan ettim.

Kutsal Guevara Günü

14 Haziran 1952 Cumartesi günü naçiz varlığım 24 yaşına bastı. Sonuçları önemli olan çeyrek yüzyıldan, aslında bana pek de kötü davranmamış olan yaşamla gümüş evlilik yıldönümünden önce son doğum günümdü bu. Hemen erkenden şansımı balıklarla denemek için nehire gittim, ancak bu spor da kumar gibidir. İlk başta kazanan daha sonra kaybeder. Öğleden sonra futbol maçı yaptık, önceki seferden daha iyi sonuç aldığım tapulu yerimde, forvet olarak oynadım. Akşama bizi leziz, zengin bir yemeğe davet etmiş olan Doktor Bresciani'nin davetine icap ettikten sonra, kantinimizde, merkezi sinir sistemine etkileri Alberto tarafından bizzat kendisi üzerinde denenerek iyice araştırılmış olan Peru'nun ulusal içkisi Pisco'yla ağırlandık. Herkes bir parça çakırkeyf olduktan sonra, koloninin yöneticisi son derece hoş bir konuşma yaparak şerefimize kadeh kaldırdı. Böylece teşvik

edilmiş olan şahsım da aşağıdaki nutku döktürdüm:

Dr. Bresciani'nin şerefime kadeh kaldırırken söylediklerine alışılmış bir jestle teşekkür etmekten fazlasını yapmanın görevim olduğunu düşünüyorum. Yolculuğumuzu sürdürdü-ğümüz zor koşullar altında duygularımızı ifade edebilmemizin tek yolu sözdür; ben, kendim ve yol arkadaşım adına teşekkür ediyorum. Bu teşekkür, bizi neredeyse hiç tanımadıkları halde, bize bu mükemmel sempati kanıtını sunarak, doğum günümüzü, sanki içlerinden birinin doğum günüymüş gibi kutlayan bütün koloni üyeleri için de geçerlidir. Fakat başka birşey daha var: Birkaç gün içinde Peru'dan ayrılacağız, o nedenle bunlar aynı zamanda veda sözleridir. Bu ülke halkına, Tacna'da Peru topraklarına ayak bastığımızdan bu yana bizi sürekli ağırladığı için teşekkür etmek istiyorum. Beni biraz bu konuşmanın konusu dışına çıkaran bir noktaya daha değinmek istiyorum: Kendimizi Amerika davasının sözcüleri olarak sunmak için yeterince önemli şahsiyetler olmasak da, bizler Amerika'nın şüpheli ve güçsüz uluslara bölünmesinin tamamen uydurma olduğu düşüncesindeyiz. Biz, Meksika'dan Macellan Yolu'na kadar dikkate değer etnik benzerlikler gösteren tek bir melez halkız. O nedenle ben kendimizi her türlü bölgecilikten arındırmaya çalışıyor ve kadehimi Peru ve Birleşik Amerika için kaldırıyorum.

Konuşmam büyük bir alkış aldı. Buralardaki anlamı mümkün olduğunca çok alkol içmekten ibaret olan şölen sa-

baha kadar sürmüştü. Daha sonra biz yelken açtık.

Pazar günü, kırmızı hasır önlüklü İndioların kabilesi olan Yagua kabilesine gittik. Cangılın karanlığı üzerine uydurulmuş söylentilerin etkisini daha da şiddetlendiren yarım saatlik bir yürüyüşten sonra, bir ailenin yaşadığı kulübe kümesiyle karşılaştık. Bu küçük kulübelerdeki yaşamları ve palmiye yapraklarından yapılmış kulübelerin sık örgüsü ilginçti; böylelikle geceleri kıtalar halinde saldıran sivrisineklerden korunuyorlardı. Kadınlar geleneksel giysilerini bırakmış, normal giysiler giyiyorlar; artık memelerini hayranlıkla izlemek olanaksız. Çocuklar oldukça zayıf, karınları da şiş; oysa yaşlılar, dağlarda yaşayan biraz daha uygarlaşmış İndioların aksine, herhangi bir vitamin eksikliği göstermiyorlar. Temel besinlerini Yucca, muz ve bir tür hurma, bir de tüfekle avladıkları hayvanlar oluşturuyor. Dişleri tamamen çürümüş. Kendi özel lehçelerini konuşuyorlar; içlerinden sadece bazıları İspanyolca anlıyor.

Öğle yemeğinden sonra top oynadık; daha iyiyim, ne var ki, berbat bir gol yedim. Gece şiddetli mide ağrıları çeken Alberto tarafından uyandırıldım; ağrılar daha sonra kalça kemiğinin üst kısmında lokalize olmuştu. Başkalarının ağrılarıyla uğraşamayacak kadar yorgundum; dayanmasını öğütleyip, ertesi güne kadar uyudum.

Salı, barınakta ilaç dağıtım günü; Alberto'yla sevgili rahibesi Margarita ilgileniyor ve üç saatte bir tam bir dinsel özveri içinde penisilin veriyordu. Dr. Bresciani, hayvanlarla birlikte bir salın yaklaşmakta olduğunu ve kullanabileceğimiz bir sal yapmak için birkaç tomruk alabileceğimiz haberini getirdi. Bu düşünce bizi coşturmuş ve derhal Manaos'a gitme gibi bazı planlar yapmaya başlamıştık. Ayağım mik-

rop kaptığı için öğleden sonra futbol oynayamadım; Dr. Bresciani ile düşünülebilecek her konuda sohbet etmekle geçirdik zamanı; oldukça geç yatabildim.

Salı öğleden önce, Alberto yeniden sağlığına kavuşmuştu; Dr. Montoya'nın dirsekte cüzzamlı bir nevrit ameliyatını yönettiği barınağa gittik. Göründüğü kadarıyla, teknik bakımdan çok fazla eksik bulunmasına rağmen sonuç mükemmeldi. Öğleden sonra bir cocha'da[52] balık avlamaya çıktık; elbette boşuna. Ben geriye yüzdüm ve bunun için nehirde iki saat harcadım; canı bunca saat beklemek istemeyen Dr. Montoya umutsuzluğa kapılmıştı. Akşam bir aile şöleni vardı ve içe dönük ve büyük ihtimalle de aksi, çocuk akıllı Bay Lezma Beltran'la ciddi bir kavga yaşandı. Adam sarhoştu ve kendisini şölene çağırmadıkları için umutsuzluğa kapılmıştı. Gözünün üstüne bir yumruk yiyesiye ve bir güzel de pataklanasıya kadar insanlara küfürler yağdırıp bağırdı. Hikaye bizi biraz üzdü; çünkü seksüel açıdan sapkın ve geveze de olsa zavallı adam bize karşı dürüst davranmış ve herbirimize onar Sole armağan etmişti; bu yüzden Alberto'yla yarışta durum şimdi 479'a 163,50 benim lehimeydi.

Çarşamba günü yağmur başladı; barınağa gidemediğimiz için bütün günümüz boştu. Garcia Lorca'dan birşeyler okudum; daha sonra da gece limana yanaşmış şalı gördük.

Perşembe günü barınağın hasta alanında çalışılmadığı için, öğleden önce Dr. Montoya ile birlikte biraz yiyecek temin etmek için karşı kıyıya geçtik ve Amazon'un kollarından birinde nehir aşağı hareket ettik. Son derece ucuz fiyatlarla Papaya, Yucca, mısır, balık ve şeker kamışı aldık, biraz da balık avladık: Montoya'nınki sıradan bir balıktı, benimkiyse Mota. Geri dönerken, nehri allak bullak eden şiddetli

bir fırtınaya yakalandık, Kaptan Roger Alvarez dalgaların gemiyi suyla doldurduğunu görünce korkudan neredeyse altına kaçırdı; dümene ben geçmek istedim ama buna razı olmadı; bunun üzerine fırtınanın dinmesini beklemek için kıyıya yanaştık. Koloniye geldiğimizde saat üçü bulmuştu. Karnımızı şöyle böyle doyuran balıkları hazırlattık. Roger bize birer gömlek, ayrıca bana bir de pantalon armağan etti; keyfim biraz yerine gelmişti. Sal hemen hemen bitmişti, sadece dümen kürekleri eksikti.

Akşam, koloninin hastalarından bir heyet küçük bir kutlamayla teşekkür etmek için geldi. Öncelikle kör bir şarkıcının söylediği yerlilerin müziği sözkonusuydu. Orkestra bir flüt, bir gitar ve bir bandoneondan oluşuyordu; bandoneonu çalanın nerdeyse hiç parmakları yoktu. Hastaların orkestrası, sağlıklıların çaldığı bir saksafon, bir gitar ve bir çığırtkanla takviye edilmişti. Daha sonra dört hastanın birbiri ardına ellerinden geldiğince kendilerini ifade etmeye çalıştıkları konuşma bölümüne sıra geldi; içlerinden biri, sözlerine devam edemediği için büyük bir umutsuzlukla "doktorlar için üç kez hurra" diye bitirdi konuşmasını. En sonunda da Alberto, coşkulu sözlerle, gördüğümüz içten kabul için teşekkür etti ve Peru'nun doğal güzelliklerinin bile bu anın duygularının güzelliğiyle boy ölçüşemeyeceğini, konuşamayacak kadar çok derinden etkilendiğini belirtti ve Peronvari ses tonuyla ve kollarını öne doğru uzatarak, "sizlere sadece teşekkürlerimizi ifade edebilirim" diye bitirdi.

Hastalar kıyıdan ayrıldılar ve hepsine hayaletimsi bir görüntü veren fenerin ölgün ışığı altında, bir vals tınısı eşliğinde kayık hareket etmeye başladı. Ardından, birkaç kadeh içmek için Dr. Bresciani'nin evine gittik ve biraz sohbet et-

tikten sonra yattık.

Cuma hareket günümüzdü. Sabahleyin hastalara veda ziyaretinde bulunduk ve birkaç resim çektirdikten sonra Dr. Montoya'nın armağan ettiği iki muhteşem ananasla geri döndük. Banyo yapıp öğle yemeği yedik; üçe doğru vedalaşmaya başladık ve üçbuçukta "Mambo" adlı sal kıyıdan ayrıldı. Salın mürettebatı sadece ikimizdik; kısa bir süre için Dr. Bresciani, Alforo ve salın yapımcısı Charez bize eşlik ettiler.

Nehrin ortalarına kadar bizi geçirdiler, orada artık kendi başımıza kaldık.

Kontikita Ortaya Çıkıyor

Birkaç tane moskitonun benim acil uyku gereksinimime karşı yapabilecekleri hiç birşey yoktu ve kısa süre sonra onları yenilgiye uğrattım. Ne var ki sesi beni haz verici sarhoşluğumdan çekip alan Alberto'nun kararlılığı karşısında zaferim uzun sürmedi. Nehrin sol kıyısında, anlatılanlara göre Leticia olması gereken küçük bir yerleşim yerinin solgun ışıkları belirmişti. Derhal büyük bir gayretle salı ışıklara yaklaştırma işine girişmiştik ki felaket gerçekleşti; hantal canavar inatla kıyıya yanaşmamakta direniyor, yoluna nehrin tam ortasından devam etmekte ısrarlı görünüyordu. Bütün gücümüzle küreklere sarılmıştık ve nihayet doğru yolda olduğumuzu sanarken kendi etrafımızda dönmüş ve kendimizi yeniden nehrin ortasında bulmuştuk. Giderek artan bir umutsuzlukla, yolunu gözlediğimiz ışıkların nasıl uzaklaştığını görüyorduk. O esnada kendimizi son derece bitkin hissettiğimizden, hiç olmazsa sivrisineklere karşı savaşı kazanmaya ve daha sonra ne yapabileceğimize karar verebilmek için huzur için-

de sabaha kadar uyuma kararı aldık.

Durumumuz hiç içaçıcı değildi, çünkü nehir aşağı yol alırsak Manaos'a kadar gitmek zorundaydık ve Manaos az çok güvenilir kaynaklara göre yaklaşık on günlük uzaklıktaydı. Bir gün önceki talihsizlikten sonra olta iğnemiz kalmamıştı; yiyecek stoğumuz da fazla değildi; ayrıca bizi rahatlatabilecek bir faktör olan, istediğimiz anda kıyıya yanaşabileceğimiz konusu da kesin değildi. Öte yandan, Brezilya'da belgelerimiz olmadan ve dil bilmeden yolculuk yapıyor olacaktık. Fakat bütün bu düşünceler bizi fazla uğraştırmadı ve kısa süre sonra kütük gibi uyumaya başladık. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte uyandım ve durumumuzun ne olduğunu görebilmek için moskito cibinliğinin dışına çıktım. Kontikita dünyanın bütün kötülüğüyle, insanlardan oluşan yükünü sağ kıyıya yanaştırmıştı ve şimdi orada, yakınlardaki bir eve ait olması gereken küçük bir iskele yerinde sakin sakin duruyordu. Sivrisinekler hâlâ kendi avlanma alanlarında bulunduğumuza inandıkları ve deli gibi sokmayı sürdürdükleri için duruma daha sonra gözatmaya karar verdim. Alberto huzur içinde uyuyordu, ben de onu taklit etmeye koyuldum. Marazi bir tembellik ve bundan sonra ne olacağına ilişkin her soruyu geri çeviren kuşkulu bir uyku isteği sarmıştı her yanımı. Kendimi herhangi bir karar verebilecek durumda hissetmiyordum ve ne olursa olsun kötü olan herşeyin üstesinden gelmemek için bir neden olmadığını düşünmekle yetiniyordum.

Caracas'a Kadar

Bilinen gereksiz sorular, aranma, pasaportun mıncıklanması ve her zaman birbirinin aynı olan kuşkuculuğuyla polisin en-

gizisyon yoklamasından sonra, subay pasaporta çıkış tarihini belirten kocaman bir damga vurdu. 14 Temmuz'du ve iki ulusu birbirine bağlayan ve birbirinden ayıran köprüye adımımızı attık. Venezuelalı bir asker, Kolombiyalı meslektaşlarında da görülen -herhalde bütün askerlerin karakter özelliğiydi bu- hantal bir isteksizlik içinde eşyalarımızı aradı ve karşımızda bir "otorite"nin olduğunu kanıtlamak için bizi kendi başına sorguya çekti.

San Antonio de Tachira polis karakolunda uzun bir süre bekletildik, ama sadece herhangi bir formalite nedeniyle. Daha sonra, bizi San Cristoba'ya kadar götürecek bir kamyonla yolumuza devam ettik. Yolun yarısında üzerimizin ve eşyalarımızın iyice arandığı bir gümrük kontrolü yapıldı. Sayesinde birçok can sıkıcı olay yaşadığımız ünlü bıçak bir kez daha uzun bir tartışmanın konusuydu; polis onbaşıları gibi kültür seviyeleri böylesine yüksek kişilerle tartışmanın uzmanları olarak bu işi cesaretle beceriyorduk. Tabancayı bulamamışlardı, çünkü pisliğiyle gümrükçüleri derinden etkileyen deri bir sırt çantasının içinde idi. Caracas'a kadar birçok gümrük kontrolünden geçeceğimiz ve her defasında bizim basit açıklamalarımızı kabul edecek birilerine raslayacağımızdan emin olmadığımız için, binbir çaba ile elde etmiş olduğumuz bıçak belli ki yeni sıkıntılara kaynaklık edecekti. İki sınır kenti arasındaki yol, özellikle Venezuela tarafındaki yol mükemmeldir ve Cordoba dağlık bölgesini anımsatır. Genel olarak bu ülkenin durumunun Kolombiya'dan daha iyi olduğu görülüyordu.

San Cristobal'a vardığımızda nakliyat şirketlerinin sahipleriyle aramızda bir mücadele başladı, zira biz yolculuğu mümkün olduğunca ucuza maletme niyetindeydik. Yolculu-

ğumuz sırasında ilk kez, nakliyecilerin, otobüsle üç gün yerine kamyonla iki günde hedefe varmanın daha iyi olduğu yolundaki gerekçeleri üstün gelmişti. Geleceğimiz hakkında karar verme ve astımımı doğru dürüst tedavi ettirme zorunluluğunun baskısı altında, Caracas'a varmak uğruna yirmi Bolivar'ı kurban etme kararı aldık. Akşama kadar çevreyi dolaşarak ve orada bulunan oldukça iyi bir kütüphanede ülke ve insanlar üzerine biraz birşeyler okuyarak zaman geçirdik. Gece onbir sularında kuzeye doğru yola çıktık ve asfalt yolu arkamızda bıraktık. Üç kişi için bile dar sayılacak bir koltukta dört kişi oturuyorduk, öyle ki uyuyabilmeyi düşünmek bile olanaksızdı. Üstelik lastik patladığı için de bir saat kaybetmiştik; astımım ise giderek azıyordu. Yavaş yavaş zirveye ulaşıyorduk; bitki örtüsü seyrekleşmişti, fakat vadilerde Kolombiya'da gördüğümüz manzaranın aynısı vardı. Yolların durumu öyle kötüydü ki sürekli lastik patlıyordu, ikinci gün birçok kez lastiğimiz patladı. Polis yolu keserek bütün taşıtları arıyordu; eğer bizimle birlikte yolculuk eden bir kadının elinde bir tavsiye mektubu bulunmasaydı, durumumuz hiç de iyi olmazdı; şoför bütün eşyanın kadına ait olduğunu söylemiş ve iş bitmişti. Yiyecek fiyatları farkedilir biçimde artmış, kişi başına bir Bolivar'dan üçbuçuk Bolivar'a çıkmıştı. Mümkün olduğunca tasarruf yapma kararı almıştık, o nedenle Punta del Aquila'da verdiğimiz mola sırasında hiç birşey yemedik; ne var ki şoför yoksulluğumuza acımış ve bizi iyi bir yemeğe davet etmişti.

Punta del Aquila, Venezuela Andlarının en yüksek kesimidir ve deniz seviyesinden 4108 metre yüksektedir. Son iki Tedral'i almıştım, o nedenle gece oldukça iyi uyudum. Sabahın erken saatlerinde sürücü bir saat uyuyabilmek için dur-

muştu. İki gün boyunca aralıksız direksiyondaydı. Akşama Caracas'a varmayı umuyorduk, fakat bir kez daha lastiğimiz patladığı için durmak zorunda kaldık. Ayrıca ışık düzeneği de bozulmuştu; onarabilmemiz için durmamız gerekiyordu. Bu arada iklimi, her yerde saldırgan moskitolarla ve muzlarla tam bir tropik iklime dönüşmüştü. Yarı uykuda ve oldukça ağır bir astım kriziyle pençeleşerek geride bıraktığımız yolun son kısmı mükemmel asfaltlanmıştı ve herhalde (çünkü geceydi) güzel bir manzaranın ortasından geçiyordu. Yolculuğumuzun son durağına vardığımızda hava aydınlanmıştı. Tamamen tükenmiş durumdaydım ve yarım Bolivar'a kiraladığımız yatağa uzandım. Alberto'nun yaptığı Adrenalin iğnesinin yardımıyla bir puma gibi uyudum.

Bu Tuhaf Yirminci Yüzyıl

Astım krizinin en kötü kısmı geçti, kendimi neredeyse iyi hissediyorum, buna rağmen bazen yeni kazanımım olan Fransız insuflatöre başvuruyorum. Alberto'yu çok arıyorum. Sanki akla gelebilecek her türlü saldırıya teslim olmuş gibiyim. Her an, ona anlatmak istediğim herhangi bir gözlem geliyor aklıma ve sonra onun yokluğunun farkına varıyorum.

Aslında yakınmamam gerekir: Şefkatli bir özen, iyi ve yeterli beslenme ve öğrenime devam etmek ve günün birinde doçent olmak için yakında geri dönme umudu; fakat tamamen ayrılma düşüncesi beni mutlu etmekten çok uzak. Nihayetinde iyi ve kötü günde birlikteydik ve birlikte yaşanmış durumlarda benzer şeyler düşleme alışkanlığı bizi birbirimize daha da yakınlaştırmıştı.

Kafam hâlâ sorunumuzla dolu olduğu halde, Caracas kent merkezini hiç farkında olmadan arkamda bırakıyorum; evler

giderek seyrekleşiyor.

Caracas, kenti kuşatan ve uzunlamasına sıkıştıran dar bir vadi boyunca uzanır. Çevredeki dağlara tırmanmaya başlamanız için fazla yürümeniz gerekmez ve modern City ayağınızın altındadır; bu arada binbir suratlı kent size başka bir yüzünü daha sunar. Zenciler, belli bir su korkusu sayesinde ırksal arılıklarını korumuş olan Afrika ırkının aynı mükemmel örnekleri, kendi bölgelerine yeni bir köle tipinin, Portekizlilerin gelişini yaşamak zorunda kaldılar. Ve iki eski ırk her türlü sürtüşme ve kıskançlıkla dolu zor bir ortak yaşama başladılar. Onları günlük yaşamda hor görülme ve yoksulluk birleştirir, fakat yaşama karşı duruşlarındaki farklılıkla birbirlerinden tamamen ayrılırlar: Tembel, hayalci zenci elindeki birkaç Pesoyu gereksiz şeylere harcar ya da "çarçur eder"; Avrupalı ise, onu Amerika'nın bir köşesine kadar izleyen ve kişisel çabalarından bağımsız olarak da ilerleten bir çalışma ve tasarruf geleneğine sahiptir.

Beton evler artık son buldu ve dağ eteklerinde kerpiç kulübeler hüküm sürüyor. Bunlardan birine kafamı sokuyorum: Ocak ve bir masanın bulunduğu oda, bir ara duvarla ortadan bölünmüş; yerde duran birkaç öbek saman herhalde yatak işlevi görüyor; çok sayıda aç kedi ve uyuz bir köpek çırıl çıplak üç zenci çocukla oynuyorlar. Ocak ateşinden herşeyi duman içinde bırakan ısırıcı, yoğun bir duman çıkıyor. Kıvırcık saçlı ve sarkık göğüslü bir zenci anne yemek pişiriyor; 15 yaşlarında giyinik bir zenci kız ona yardım ediyor. Kulübenin kapısında duruyorum ve konuşmaya başlıyoruz. Bir süre sonra, onların resmini çekmek için poz vermelerini rica ediyorum, fakat kesinlikle reddediyorlar; en azından, fotoğrafları onlara hemen vermediğim koşulda reddediyorlar. Fotoğ-

rafların önce tabedilmesi gerektiğini boşuna anlatmaya çalışıyorum; ya hemen veririm, ya da olmaz. Sonunda fotoğrafları hemen vereceğimi vaadediyorum, fakat bir kere şüphelendikleri için artık hiç birşey duymak istemiyorlar. Ben öfkeyle tartışmaya devam ederken, zenci çocuklardan biri kaçıp arkadaşlarıyla oynamaya gidiyor. En sonunda çekime hazır kamerayla birlikte kapının önünde nöbete duruyorum ve kafasını dışarı uzatan herkesi çekmekle tehdit ediyorum. Bu küçük oyunu biraz önce çekip gitmiş olan zenci çocuk yeni bir bisikletle gelesiye kadar sürdürüyorum; nişan alıp basıyorum deklanşöre, fakat sonuç tam bir felaket: Çocuk, fotoğrafının çekilmesini önlemek için eğiliyor ve bu arada da düşüp salya sümük ağlamaya başlıyor. Bir an için hepsi kamera korkusunu yenip bana sövüp saymak için kulübeden çıkıyorlar. Oldukça tedirgin biçimde -zira usta taş atıcılarla karşı karşıyayım- geri çekiliyorum ve kulağıma hâlâ insanların sövgüleri ulaşıyor. En aşağılayıcı kavramları ise: Portugueces (Portekizli).

Caddenin yanında, Portekizlilere barınak olarak hizmet eden büyük araba kasaları var. Bunların birinin içinde bir buzdolabı parıldıyor ve çoğundan sahiplerinin sonuna kadar açtıkları radyo sesleri geliyor. Sefalet yuvası kulübelerin önünde pırıl pırıl arabalar duruyor. Bir sürü uçak havayı gürültüye ve gümüşi yansımalara boğuyor ve işte burada ayaklarımın altında, sonsuz ilkyaz kenti Caracas; bu noktada yoğunlaşan kiremit damların kızıl yansımalarının tehdidi altındaki kent merkezi, modern yapıların düz damlarıyla karışmış halde görülüyor. Fakat yine de Orangerot'un sömürge binalarını, bunlar kent planından kaybolduklarında dahi yaşata-

cak birşey var: Bu onun, kuzeyin mekaniz-masından etkilenmeyen ve köklü biçimde sömürge dönemine dayananan geri, yarı kırsal ruhudur.

Kenar Notları

Yıldızların ışığı köyün üzerindeki gökyüzünden mermer damarlar gibi geçiyor ve sessizlikle soğuk, karanlığı maddi olan herşeyden bağımsız kılıyordu. Sanki -nasıl anlatacağımı bilemiyorum- bütün maddeler bizi çevreleyen boşluğa kaçıyor ve kişiliklerimizi gaspediyor, bizi inatla sonsuz karanlığa daldırıyordu. Gökyüzünün bir parçasını örtecek ve uzayda bir perspektif yaratacak tek bir bulut bile yoktu. Sadece birkaç metre ötede bir sokak fenerinin donuk ışığı sisli hava akımını çevresinde bulanıklaştırıyordu. Adamın yüzü karanlıkta kaybolmuş, sadece gözlerinin ışıltısı ve ön dişlerinin beyazlığı görünüyordu. Söylenenlere beni duyarlı kılanın atmosfer mi yoksa adamın kişiliği mi olduğunu hâlâ bilmiyorum, fakat sunulan gerekçeleri birçok kez çeşitli insanlardan duyduğumu ve hiç etkilenmediğimi biliyorum. Sohbet arkadaşımız gerçekten ilginç bir adamdı. Genç yaşlarında dogmatizmin balyozundan kurtulmak için bir Avrupa ülkesinden kaçmış, korkunun tadını öğrenmişti (insana yaşamın değerini hissettiren az sayıdaki deneyimden biri); sonra ülke ülke dolaşmış ve inzivaya çekildiği bu köşede kök salmadan önce binlerce serüven yaşamıştı. Şimdi artık burada o büyük olay anını bekliyordu sabırla. Önemsiz cümleler ve herkesin konumunu açıklayan beylik laflardan sonra tartışma uzadığında ve bunun üzerine biz artık oradan ayrılmaya karar verdiğimizde, hiçbir zaman yüzünden eksik olmayan ve yamuk

ön kesici dişlerini ortada bırakan aynı muzip gülümsemesiyle şöyle demişti: "Gelecek halkındır ve halk burada ve tüm dünyada parça parça ya da birden iktidarı ele geçirecektir. En kötüsü, halkın eğitilmesi gerekir ve bu ancak iktidar ele geçirildikten sonra yapılabilir. Halk ancak, çok ciddi ve birçok masum hayata malolacak kendi hatalarından öğrenerek eğitilebilir. Belki de, hayır belki de bu hayatların hiçbiri masum değildir, çünkü doğaya karşı uyum göstermemek demek olan o büyük günahı işleyeceklerdir. Uyum göstermeyenlerin tümü, sizler ve ben örneğin, ölecek ve ölürken zaman zaman büyük kurbanlar vererek oluşumuna katkıda bulundukları iktidarı lanetleyecekler. Zira, kişisel olmayan devrim, yaşamlarına mal olacak, hatta onların anılarını bile, yetişmekte olan gençliği dizginleyebilmek için örnek ve amaç olarak kullanacaktır. Benim günahım daha büyük; çünkü ben, daha basiretli veya daha deneyimli olarak -nasıl istersenız öyle deyin- özverimin çökmekte, çürümekte olan uygarlığı savunan bir inada kulak verdiğinin ve sizin de -tarihin seyri ya da benim kişisel izlenimim bundan herhangi bir biçimde etkilenmeksizin- sıkılı yumruğunuz ve kenetlenmiş dişlerinizle, nefretin ve mücadelenin eksiksiz kanıtı olarak öleceğinizin bilincinde öleceğim; zira siz bir sembol (örnek alınacak cansız birşey) değil, çökmekte olan toplumun gerçek bir parçasısınız: Ağzınızdan arıların ruhu konuşuyor ve eylemlerinizde arıların ruhu kendini gösteriyor; benim gibi siz de faydalısınız, ama sizi kurban eden topluma yapacağınız katkıyı bilmiyorsunuz."

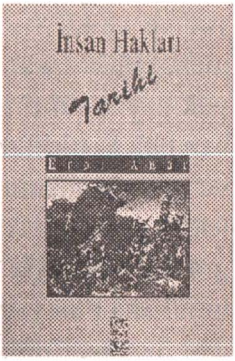
Dişlerini ve tarihe yolculuk yapan o muzip yüz ifadesini görmüş, elimi sıkışını hissetmiş ve uzak bir mırıltı gibi törensellikle veda edişini duymuştum. Sanki onun sözlerinden

etkilenmişçesine geri çekilen gece beni yeniden tutsak ediyor ve kendi varlığı içinde eritiyor; adamın sözlerine rağmen, bütün insanlığı sadece iki uzlaşmaz tarafa bölen o büyük şeyin ruhu o muazzam bölünmeyi gerçekleştirdiğinde ben halkla birlikte olacağım; böyle olacağını biliyorum, çünkü geceye yazılmış olarak görüyorum bunu. Doktrinlerin eklektik anatomicisi ben, dogmaların psikoanalitikçisi ben, çılgın bir ulumayla barikatlara ya da siperlere saldıracak, silahını kana bulayacak ve öfkeden çıldırmış bir halde elime geçen her mağlubu katledeceğim. Sanki sonsuz bir yoğunluğun, daha biraz önce kıyameti koparan heyecanımın üstesinden geldiğini görüyorum; benim adanmışlığım gibi her türlü iradeyi eşitleyen gerçek devrime, dudağımda örnek oluşturan mea culpa sözleriyle düşüyorum. Şimdiden burun deliklerimin açıldığını ve düşman ölümün barut kokusu ve kanının acı kokusunu soluduklarını hissediyorum; bedenim geriliyor, bu savaşa hazır. Ve ben, varlığımı, içinde yeni sarsıntıları ve yeni umutlarıyla muzaffer proletaryanın yabanıl ulumaları yankılansın diye bir tapınağa dönüştüreceğim.

İnsan Hakları Tarihi

Erol Anar

Çıktı. 3 gün sonra toplatıldı. 1Yıl 3 Ay yasaklı kaldı. Şimdi okumak serbest! Kitap, dünya ve Türkiye tarihini insan hakları açısından sorguluyor.

Gözaltında Tecavüz

Meryem Erdal

Musa Anter ve Basın Şehitleri Gazetecilik Ödülü '97 Araştırma-İnceleme Birincilik Ödülü

İşkence ve kirli savaş yöntemi olarak tecavüz, tanıklar, belgeler...Münferit olay olarak nitelendirilen işkence olgusunun yanısıra şiddetin özel bir biçimi halinde uygulanan tecavüz olgusunun önündeki sis perdesini aralanıyor.

Beyaz Ölümün Güncesi

Özcan Sapan

Musa Anter Gazetecilik Ödülü '92 Roportaj Dalı Birincilik Ödülü Genişletilmiş 2. Basım

"Gözaltında ölüm", "yargısız infaz", "kayıp" Güncede bu dönemin kurbanları anlatılıyor. Belleksiz bırakılmak istenen toplumumuza yönelik bir "Unutma!" çağrısıdır aynı zamanda.

Kolombiya'dan Mektup

Bogota, 6 Temmuz 1952

Sevgili Anne,

Birkaç kilometre yol almış ve birkaç kilo zayıflamış olarak artık buradayım ve yolculuğu Venezuela'ya doğru sürdürmeye hazırlanıyorum. İlk önce doğum günün için iyi dileklerimi ileteyim; umarım bu sefer de doğum gününü her zamanki gibi aileyle birlikte mutlu ve hoşnut geçiriyorsundur. Sonra da sana herşeyi sırasıyla kısa kısa anlatarak, İquitos'tan bu yana yaşadığım serüvenleri yazayım.

Yolculuk az çok planlandığı gibi geçti; moskitoların şefkatli eşliğinde iki gece geçirdik ve gece yarısından sonra, kalacak yer bulabildiğimiz San Pablo cüzzam merkezine ulaştık. Mükemmel biri olan yönetici bize hemen sempati duymuştu ve sadece neden ayinlere katılmadığımızı soran rahi-

belerle değil, bütün koloniyle iyi ilişkiler kurmuştuk. Yönetim rahibelerin elindeydi ve ayinlere katılmayanların yemek istihkaklarını kesebildikleri kadar kesiyorlardı (bizim (...)[53] ne var ki çocuklar bize yardım ediyorlardı ve hergün birşeyler temin edebiliyorduk). Bu küçük soğuk savaşın dışında hayat son derece neşeli geçiyordu. Ayın 14'ünde, insana iyi kafa bulduran bir tür cin olan bol Piscolu bir eğlence örgütlediler. Yönetici doktor şerefimize kadeh kaldırdı ve ben içkiden biraz başım dönmüş olarak, nitelikli ve hafif çakırkeyf topluluğun büyük alkışla karşıladığı son derece Panamerikan bir karşılık verdim. Burada planladığımızdan daha uzun kaldık ve sonunda Kolombiya'ya hareket ettik.

Bir akşam önce hastaların bölgesinden bir grup hasta, burada olağan ulaşım aracı olan büyük bir kanoyla bize geldiler. İskelede bir veda toplantısı düzenlediler ve birkaç coşkulu konuşma yaptılar; giderek artan biçimde Peron'un halefi gibi davranmaya başlayan Alberto, onur heyetinin kendinden geçmesine yol açan demogojik bir konuşma yaptı. Gerçekten şimdiye kadar gördüğümüz en ilginç manzaralardan biriydi: Akordeon çalanın sağ elinde hiç parmak yoktu, bunların yerine bileğine birkaç sopa bağlamıştı sıkıca; şarkı söyleyen kördü; üstelik hepsinin yüzü, hastalığın buralarda son derece yaygın olan biçiminin sinir sistemlerini tahrip etmesi sonucunda korkunç şekilde deforme olmuştu. Bütün bunların üzerine nehrin lamba ve fenerlerinin ışığı düşüyordu. Korku filmlerinden bir sahneydi sanki.

Bölge bir resim tablosu kadar güzel olan ormanın tam ortasındaydı; birkaç kilometre ötede, hemen ziyaret ettiğimiz yerli kabileler yaşıyordu. İnsanın her an her yerde yiyecek birşeyler bulabildiği balık kaynayan nehirleri ve av hayvan-

ları ve eşsiz değerde potansiyel zenginlikleriyle bu bölge, bizim Mato Grosso vadisini suyun üzerinde geçmeyi düşlememize neden olmuştu. Hareket noktası, daha sonra Amazonlara ulaşmak için Paraguay olabilirdi. Yolculuk sırasında hastaları iyileştirecek ve daha birçok şey yapabilecektik; kendinden menkul bir düş... olabilir... Gerçek olan, bizim kendimizi birer araştırmacı olmaktan daha ötede görmemizdi. Bizim için özellikle lüks biçimde yapılmış bir salla nehir aşağı yol alıyorduk. İlk gün çok iyiydi; ne var ki, gece birimiz nöbet tutacak yerde, ikimiz de bize armağan ettikleri bir moskito cibinliğinin altında rahat bir şekilde yan gelip yatmıştık; uyandığımızda ise kıyıda takılıp kaldığımızı gördük.

Yemeğe kurtlar gibi saldırıp yedik. Bütün gün neşeli geçmişti; hava kararırken akıntıyla kıyıya sürüklendik; suyun altındaki birkaç dal salımızı neredeyse paramparça edecekti. O nedenle, engellere takılmamak için birer saatlik nöbet tutmayı kararlaştırdık. Nöbetim esnasında haneme bir eksi yazdırmak zorunda kaldım, çünkü beslenmek için yanımıza aldığımız bir tavuk suya düşmüş ve akıntıya kapılmıştı. Ve daha önce San Pablo'da bütün nehri yüzen ben, tavuğu sala almak için suya atlamayı göze alamadım; kısmen zaman zaman görünen timsahlar yüzünden, kısmen de gece vakti suyun bende yarattığı korkuyu tam olarak yenemediğim için. Elbette benim yerime sen olsaydın tavuğu kurtarırdın ve sanıyorum Ana Maria da aynını yapardı. Ama siz benim yaşadığım, gece vakti su kompleksini bilmiyorsunuz. Oltalardan birine, zorlukla sala çektiğimiz kocaman bir balık vurmuştu. Sabaha kadar nöbeti sürdürdük; daha sonra Carapanalar (sivrisinekler) bir parça canımıza tak ettiği için, moskito cibinliğinin altına girebilmek amacıyla kıyıya yanaştık.

İyi uyumuştuk, fakat bu arada, balıktan çok tavuk yemeği seven Alberto gece her iki olta iğnesinin kaybolduğunu farketti. Neşesi iyice kaçmıştı. Leticia'ya ne kadar kaldığını öğrenmek için yakındaki bir eve gittik. Evin sahibi katıksız bir Portekizceyle bize, Leticia'ya kadar nehirden yukarı doğru yedi saat tutacağını ve burasının da Brezilya olduğunu söyleyince, aramızda amansız bir tartışma başladı; birbirimize diğerinin nöbet tutarken uyuduğunu kanıtlamaya çalışıyorduk. Birdenbire aklımıza bir fikir geldi. Adama, tuttuğumuz balığı ve hastaların armağan ettiği dört kiloluk ananası hediye ettik ve nehir yukarı yolalacağımız ertesi günü beklemek için evinde kaldık.

Geri dönüşümüz de çok hareketliydi, fakat biraz da zorlandık, çünkü neredeyse yedi saat hiç alışkın olmadığımız biçimde kürek çekmek zorunda kaldık. Leticia'da genel olarak iyi karşılandık; poliste karnımızı doyuruyor ve yatıyorduk. Ne var ki uçak biletlerinde sadece yüzde ellilik bir indirim sağlayabildik ve böylece yüz otuz Kolombiya Pesosu ödemek zorunda kaldık; eşya fazlamız için de artı on beş, yani toplam bin beş yüz Arjantin Pesosu. On dört günde bir kalkan uçağı beklerken, bir takım için antrenör olarak çalışmamız durumumuzu kurtardı. Önceleri rezil olmamak için sadece antrenörlükle yetinmek istemiştik, fakat öyle kötülerdi ki oynamaya karar verdik ve parlak bir sonuç aldık: Rakipleri arasında en zayıf olan takım, çarçabuk düzenlenen bir şampiyonada final oynamış ve final maçında berabere kaldıktan sonra penaltılarla yitirmişti maçı. Biraz Pedemera'ya benzeyen Alberto milimetre sekmeyen paslarıyla Pedemerita lakabını almıştı; ben ise bir penaltı kurtararak Leticia'nın tarihine geçmiştim.

Bu eğlence, eğer akıllarına Kolombiya ulusal marşını çalmak gelmeseydi, son derece neşeli geçecekti. Ulusal marş çalarken dizimdeki kanı silmek için eğilmem, komiserin (albayın) şiddetli bir tepki göstermesine yol açtı. Bana bağırıyordu; ben de altında kalmadım, fakat daha sonra uçuş tarihimiz ve bazı şeyler aklıma gelince başımı eğdim. Mikser kabındaymış gibi çalkalandığımız olağanüstü güzel bir uçuştan sonra Bogota'ya vardık. Yolculuk sırasında Alberto yolculara, uluslararası cüzzam kongresi için Paris'e uçuşumuz sırasında Atlantiği geçerken korkunç bir olay yaşadığımızı, uçağın dört moturundan üçünün stop ettiğini ve neredeyse düşmemize ramak kaldığını anlattı ve iç geçirerek şöyle tamamladı sözlerini: "Her zaman derim, şu Douglas'lar..." Öyle inandırıcıydı ki, hayatımdan endişe duymaya başlamıştım.

Herşeye rağmen ikinci dünya turunu tamamlamak üzereyiz. Bogota'daki ilk günümüz fena değildi. Öğrenci yurdunda karnımızı doyurduk, ama yatacak yer bulamadık, çünkü BM'nin düzenlediği dersler için burs alan öğrencilerle doluydu bütün yurt. İçlerinde elbette tek bir Arjantinli yoktu. Geceyarısından sonra saat bir civarında hastanede uyuyacak yer verdiler; üzerinde geceyi geçirebileceğimiz bir sandalyeydi bu. Meteliksiz olduğumuz için değil, fakat bizim çapımızdaki serseriler bir pansiyonun burjuva konforu için para ödeyeceğine ölmeyi yeğler. Daha sonra bizi, ilk gün Peru'dan getirdiğimiz tavsiye mektubu nedeniyle dikkatle dinleyen cüzzam merkezi ağırladı. Tavsiye mektubu övgülerle doluydu, ne var ki altında Lusteau ile aynı görevi yapan Dr. Pesce'nin imzası vardı.

Alberto birçok konferans verdi ve tipler bir soluk alma fırsatı bulmuşlardı ki, onları allerjimle ben esir alıp nefesle-

rini kestim. Sonuç: İkimiz için de sözleşme önerisi. Ben kesinlikle bu teklifi kabul etmeyi düşünmüyordum; fakat eğer toprağın üzerine birşeyler çizmek için yolda çıkardığım Roberto'nun küçük bıçağı yüzünden polisle başımız bu kadar belaya girmemiş olsaydı, Alberto işi kabul edecekti. Polisten öyle dayanılmaz bir muamele gördük ki, mümkün olduğunca çabuk Venezuela'ya gitme kararı aldık. O nedenle, bu mektup sizin elinize geçtiğinde, ben yola çıkmak üzere olacağım. Eğer isterseniz şansınızı deneyip Cucuta'ya yazabilirsiniz. Departamento de Santander del Norte, Kolombiya ya da hemen Bogota'ya. Yarın Real Madrid - Millonares maçını izleyeceğim, en ucuz yerden, zira köylülere memurlardan daha zor diş geçiriliyor. Kolombiya, şimdiye kadar gördüğümüz ülkeler arasında, bireysel özgürlüklerin en fazla baskı altında bulunduğu ülke. Polis sokaklarda silah omuzda devriye geziyor ve dakika başı pasaport soruyor; belgelere ters tutarak baktıklarına da tanık olunuyor sık sık. En kısa zamanda isyan patlayacağı izlenimini uyandıran gergin bir hava egemen her yerde. Ovalarda isyan bütün hızıyla gündemde ve ordu durumu kontrol edemiyor. Muhafazakârlar kendi aralarında kavga ediyor ve bir türlü uzlaşma sağlayamıyorlar. Ve 9 Nisan 1948[54] tarihi bütün belleklerde kurşun ağırlığıyla duruyor; kısaca, sıkıcı bir hava. Kolombiyalılar bu biçimde yaşamaya devam etmek istiyorlarsa bu onların bileceği iş; bize gelince, biz mümkün olduğunca kısa sürede buralardan toz olmak istiyoruz.

Görüldüğü kadarıyla Alberto'nun Caracas'ta iş bulma şansı daha fazla. Nasıl olduğunuzu öğrenebilmem için birinin bana birkaç satır yazacağını umuyorum. Herşeyi Beatriz'den öğrenmeniz gerekmiyor (ona yanıt yazmıyorum, çünkü her

kentten bir mektup diye anlaşmıştık, o nedenle ekteki küçük kart da Alfredito Gabelo için). Dirsekleri, paçaları ve pantalon kıçıyla sana özlem duyan oğlun kucaklıyor seni. Babam bir atılımda bulunup, yaşam daha pahalı olmasına rağmen daha fazla para kazanmanın mümkün olduğu Venezuela'ya gitsin; onun gibi tutumlu(!) biri için bu en iyisi olurdu. Eğer ayrıca burada bir süre yaşamışsan ve hâlâ Sam Amca'ya aşıksan... neyse konumuzun dışına çıkmayalım, babam bir dahidir (Anlarsınız ya).

Hoşçakalın.

Doğusu Batısı Olmayan Sözcükler

Sezai Sarıoğlu

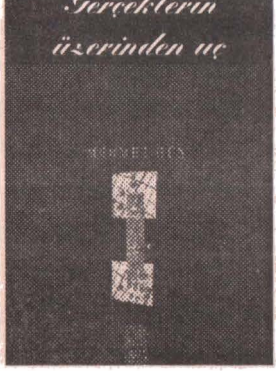
"Kuşlar her yıl Peru'ya ölmeye giderler"
İnsan gittiği her yere kavramlarını da götürür. Gittiği her yerden hatıralar ve kavramlar biriktirerek döner. Bu, yolculuk kavramı ile yolcu kavramı arasında bir ilişkidir... Yolculuk; mekanın, insanın ve sözcüklerin yeni bir karşılaşmasıdır. *"Yalnızlık, gece müziği"*...

Şarlo/ Bir Karakafa İçin Balad

A. Halûk Ünal

"Her birimizin içinde bir Şarlo yaşar."
Öykü yaşanmış bir olaydan esinlenerek yazılmıştır.

Gerçeklerin Üzerinden Uç

Mehmet Gün

Şiir ve düzyazı metinlerinden oluşan çalışma, aşk ve giz yüklü bir yolculuk... Ayrılık, yolun sonunda: bazen başında... Yolculuklar okuru çağırıyor...

Ernesto Miami'ye Ulaşıp Buenos Aires'e Geri Dönüyor

Ernesto Guevara Lynch

Granado Venezuela'da kalmış, Ernesto ise yarış atlarını taşıyan bir uçakla Miami'ye geçmişti. Aslında uçak orada sadece bir gün kalacak ve Caracas üzerinden Arjantin'e dönecekti; ne var ki kaptan Miami'de motorları iyice gözden geçirtmeye karar vermiş ve motorlardan birinde ciddi bir arıza olduğu ve onarılması gerektiği ortaya çıkmıştı. Onarım tam bir ay sürdü. Aynı uçakla geri dönecek olan Ernesto, yanındaki bütün parasını harcadıktan sonra Miami'de takılıp kalmıştı. Ernesto'nun cebinde sadece 1 Dolar vardı.

Bu parayla otuz gün boyunca hayatta kalmak gibi zor bir durumla karşı karşıyaydı. Hesabı Buenos Aires'ten göndermeyi taahhüt ederek -taahhüdünü yerine getirdi- bir pansiyona yerleşti.

Geri döndüğünde bize, cebinde beş kuruş olmaksızın geçirdiği zorlukları anlatmıştı. Onuru, içinde bulunduğu duru-

mu bize bildirmekten alıkoymuştu onu. Bize, kent merkezinde bulunan pansiyondan plaja kadar hergün yürüyerek gidip geldiğini anlatmıştı. Eğer yanılmıyorsam bu mesafe onbeş kilometreydi; fakat keyfi yerindeydi, orada elinden geldiğince eğleniyor, küçük bir bölümünü de olsa Amerika Birleşik Devletleri'ni tanıyordu.

Uçak nihayet onarıldığında geri döndü. Uçak Caracas üzerindeyken, kendisi gibi Miami'de beklemek zorunda kalmış at bakıcılarından biri, uçağın tekerlek düzeneğinin sıkıştığını ve Venezuela başkenti üzerinde turladıklarını söyledi.

Uçağın yükü büyük meyve kasalarıydı; Emesto'yla at bakıcısından başka yolcu yoktu; ikisi kasaların arasındaki dar koridora uzanmışlardı. Ernesto bunun şaka olduğunu sanmış ve uyumaya devam etmişti; bir süre sonra uyanıp pencereden bakınca yerde bir sürü kamyon, araba ve itfaiyecileri görmüştü; tekerlekler gerçekten sıkışmış ve kaptan kontrol kulesine haber vermişti. Bunun üzerine pistte zorunlu iniş için bütün önlemler alınmıştı. Kısa süre sonra tekerlekleri harekete geçirmek mümkün oldu ve iniş olaysız gerçekleşti.

Buenos Aires'te bir sabah, Ernesto'nun aynı gün öğleden sonra bir yük uçağıyla Miami'den geri döneceğini öğrenmiştik. Alberto Granado'yla Güney Amerika'nın büyük bölümünü gezip gördüğü sekiz ay süren yolculuk sona eriyordu. Bütün ailemiz Ezeiza havaalanındaydı. O gün öğleden sonra hava kapalı olduğu için iyice alçalan bulutlar görüşü engelliyordu. Ezeiza'ya çok az uçak iniyordu. Yük uçağının alana ikide ineceği bildirilmişti; oysa iki saat geçmişti ve biz hâlâ bekliyorduk.Uçak görünürde yoktu; kontrol kulesiyle de ardı ardına irtibat kurmadığından hepimiz oldukça sinirliydik. Ancak bizi sakinleştirdiler ve yük uçaklarının sabit bir uçuş

planlarının olmadığını, en beklenmedik anda ortaya çıkabileceklerini söylediler. Gerçekten de böyle oldu. Birden bulutların arasında Douglas göründü; çok alçaktan uçuyordu. Hiç zorlanmadan indi piste. Birkaç dakika sonra Ernesto, o sıra şiddetlenmeye başlayan ahmak ıslatan yağmurun altında göründü ve hava limanı binasına doğru yürüdü.

Ben terastaydım; ona el sallıyor, avazım çıktığı kadar bağırıyordum. Ernesto sesi duymuş, fakat nereden geldiğini anlayamamıştı. Hava limanı binasının çatısında bizleri gördüğünde nasıl gülerek selamladığını bugün bile anımsıyorum. 1952'nin Eylül ayıydı.

Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal

"Dâr-ül Harb"

Catherina Gavin

Çeviri Dârâ Çolakoğlu

"Kemal, sevgilim, artık gidiyorum, çünkü seni kalamayacak kadar çok seviyorum..."

"Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal" Amerikalı kadın bir gazeteciyle Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nın tam ortasında yaşadıkları büyük bir aşkın romanıdır.

Kemal'in dediği gibi "Dâr-ül Harb" de yaşanan bir aşktır bu.Amerikalı genç kadın, "içindeki kadın"ı, cinselliği, aşkı ve hatta gazeteci kimliğini ortaya çıkaran, bütün kalbiyle inandığı erkekle, Kurtuluş Savaşı Ankara'sında tanışmış, ilk beraberliğini Afyon'daki karargahta yaşamıştır. General İsmet ve diğerlerinin bir kadın için çok uygunsuz olduğunu düşündükleri halde, Kemal'in isteği üzerine savaşın Afyon, Dumlupınar, Uşak aşamalarını cephenin ön saflarında basın mensubu olarak izleyen bu kadın, zaferle sonlanan acıların, ölümlerin, fedakarlıkların, bağımsızlık inancının gücünün tanığı olmuş, izlediği, yaşadığı her şey sevdiği erkeğe hayranlığını ve haklılığına olan inancını arttırmıştır.

Ne yazık ki, Dâr-ül İslam'ı yok saymak mümkün olmayacak ve Türk ordusunun başkumandanına tam da zafer gününde ve bir kez daha eşi olması isteğini tekrarlamışken "Seni kalamayacak kadar çok seviyorum" diye yazacaktır.

Dipnotlar:

1 Mate: Yeşil renkli, hafif uyarıcı acı çay. Latin Amerika'nın güney kesiminde kalan ülkelerde çok popüler olan bu içki, gümüş ya da tahta oval maşrabalarda, yine aynı maddeden yapılmış bir çubukla sıcak veya soğuk olarak içilir.

2 Özgün metinde Che, filetolar anlamında "bifes" sözcüğünü kullanıyor.

3 Bahia Blanca'ya bağlı bir semt . (Elyazmasındaki not).

4 Özgün metinde Che, yorgunluk anlamına gelen İtalyanca *fiacca* sözcüğünü, "fiaca" şeklinde kullanıyor.

5 Elyazmasında okunamıyor.

6 Özgün metinde Che, alaya alınma anlamında "cachada" sözcüğünü kullanıyor.

7 *Galpon*: İçine büyükbaş hayvanlar veya alet edevatın konulduğu ahşaptan veya tenekeden yapılmış geniş yapı.

8 Özgün metinde Che, bu anlamda "rebusque" sözcüğünü kullanıyor.

9 Özgün metinde Che, bu anlamda "tornillo" sözcüğünü kullanıyor.

10 *Huaso*: Şili köylüsü.

11 *Morocha mucama*: Zenci hizmetçi kadın.

12 Şili'de; kahvaltı ve öğle yemeğini birarada çıkarmak anlamında.

13 *Guatitas*: Bir tür işkembe yemeği.

14 Özgün metinde Che,"Entre San Juan y Mendoza" deyimini kullanıyor. Deyim, Arjantin'de iki önemli şarapçılık bölgesi olan San Juan ve Mendoza'ya atfen, "yarı-sarhoş" olma halini ifade etmek için kullanılmaktadır.

15 *Petisito*: Küçük boylu insan veya at için kullanılan bir sıfat.

16 Özgün metinde Che, "otlanmak" olarak çevrilebilecek olan "garronear" fiilini kullanıyor.

17 *Che*: Guarani kaynaklı hitap sözcüğü; Arjantin, Uruguay ve Paraguay'da birine hitap etmek için kullanılır. "Hey" benzeri bir anlamı vardır, ancak çok daha sık kullanılır. Ernesto Guevara ile yol arkadaşı Alberto Granado Şili'de bu sözcükle dikkat çekmişler ve böylece takma adları olmuştur.

18 Özgün metinde Che, ustalıkla-yeterlilikle anlamında "cancheremente" sözcüğünü kullanıyor.

19 Özgün metinde Che, işçi giysisi anlamında "mamelucos" sözcüğünü kullanıyor.

20 Özgün metinde Che, serseri-başıboş gezen anlamında "linyeras" sözcüğünü kullanıyor.

21 Özgün metinde Che, ağırlık kaldırmakta kullanılan kancalar anlamında "güinches" sözcüğünü kullanıyor.

22 Özgün metinde Che, bavul vb. anlamında, İtalyanca bagaglio'dan türetilmiş "bagayo" sözcüğünü kullanıyor.

23 Özgün metinde Che, "caramanola" sözcüğünü kullanıyor.

24 *Cholo*: Halen çeşitli Latin Amerika ülkelerinde, melez ya da modern yaşama ayak uydurmuş yerlileri nitelemekte kullanılan Meksika kökenli bir sözcük.

25 *Yaşlı Viscacha*: Arjantinli şair Jose Hernandez'in (1834-1886) Martin Fierro adlı epik şiirindeki kişilerden biri. Viscacha çevresine devamlı olarak, halk bilgeliğinin simgesi olan ve yanılmaz bir yalınlıkla yüklü pratik öğütlerde bulunur.

26 *Aymaralar*: Antik Peru'nun en önemli etnik topluluklarından biri. Bugün halen Peru ve Bolivya'da varlıklarını önemli ölçüde korumaktadırlar.

27 Özgün metinde Che, "ojotas" sözcüğünü kullanıyor.

28 Özgün metinde Che, Şef anlamına gelen İtalyanca "Capo" sözcüğünü kullanıyor.

29 Özgün metinde Che, "choclo" sözcüğünü kullanıyor.

30 *APRA*: Amerikan Devrimci Halk İttifakı. 1930'lu yılların başında Victor Raul Haya tarafından, Jose Carlos Mariategui'nin Marksist esinli hareketine karşı tutumda kurulmuş reformist parti. Ernesto Peru'dan geçtiği sıralarda, Haya diktatörlük tarafından sürgüne gönderilmişti.

31 *Coyalar*: İnka kökenli yerliler.

32 Özgün metinde Che, "totora" sözcüğünü kullanıyor. Sözcük, kulübe çatısı ve kayık yapımında kullanılan kamışı ifade etmektedir.

33 Özgün metinde Che, yardım-iyilik anlamında "gauchada" sözcüğünü kullanıyor.

34 Özgün metinde Che, tıpta yararlanılan bir tür otu kastederek, "yuyos" sözcüğünü kullanıyor.

35 Che, Arjantinli efsanevi tango şarkıcısı Gardel'in bir şarkısına göndermede bulunuyor.

36 *Viracocha*: İnka mitolojisinin kutsal kişilerinden, dünyanın yaratıcısı ve insanlara kültürü getiren kişi. Ayrıca, savaşçılığıyla efsane olmuş bir İnka hükümdarının adı.

37 *Caballada*: At sürüsü anlamına gelen bu sözcük, Latin Amerika'da

ayrıca abuk sabukluk-hödüklük anlamında da kullanılmaktadır; dolayısıyla burada, uğranılmış bir haksızlığı ifade etmekte kullanıldığı düşünülebilir.

38 Özgün metinde Che, sığır veya koyun akciğerini ifade eden "bofes" sözcüğünü kullanıyor.

39 Elyazmasında okunmuyor.

40 Özgün metinde Che, komisyon-rüşvet anlamına gelen "coima" sözcüğünü kullanıyor.

41 Ünlü İspanyol mimar ailesi Churriguera'ların adından. Sözcük, daha ziyade Latin Amerika ülkelerinde görülen Barok stili ifade etmektedir.

42 Lima'ya gönderme. (Elyazmasındaki not).

43 Doktor Hugo Pesce. (Elyazmasındaki not).

44 Hospital de Guia. (Elyazmasındaki not).

45 *Pisco*: Fermentasyon yoluyla şekerkamışından elde edilen tipik Peru içkisi.

46 Özgün metinde Che, gıda anlamına gelen "morfe" sözcüğünü kullanıyor.

47 Elyazmasında okunmuyor.

48 Özgün metinde Che, etek-önlük anlamına gelen "pollerita" sözcüğünü kullanıyor.

49 Lepra'da sinirsel sendromlar. (Elyazmasındaki not).

50 Elyazmasında okunmuyor.

51 *Sumbi*: Olasılıkla, pulsuz, alacalı, tıkız ve lezzetli ete sahip iri bir tatlısu balığı olan Surubi kastediliyor.

52 Özgün metinde Che, bataklık-baraj gölü anlamına gelen "cocha" sözcüğünü kullanıyor.

53 Elyazmasında okunmuyor.

54 1946'da Mariano Ospina Perez Başkanlık seçimlerini kazandı. Ancak, ülkenin önemli kesimini ve Yasama Meclisi'ni kontrol altında tutan Liberallere karşı ağır baskılar uyguladı. 9 Nisan 1948'de sol kanat liberallerin lideri Eliecer Gaitan'ın öldürülmesinin ardından patlayan ayaklanma iç savaşa dönüştü.

Ernesto Che Guevara 1928'de Arjantin'de doğdu. Tıp doktoruydu. Ancak, Latin Amerika kıtasına yaptığı uzun gezi sırasında yaşadıkları, dünyaya ve hayata bakışında köklü değişikliklere yol açtı. Doktor olarak katıldığı Guatemala İç Savaşı'nda Kübalı devrimcilerle tanışması ise, Che'nin kişisel yazgısının ötesinde tüm kıtanın yazgısını etkileyecek bir tarihsel buluşmaydı. Fidel Castro ile birlikte, Küba'nın Batista diktatörlüğünden kurtuluşu için verilen gerilla savaşına katıldı. Sosyalizmin kuruluşunda önemli görevler üstlendi.1965'de görevlerinden istifa ederek gerilla savaşını örgütlemek üzere Bolivya'ya geçti. Bir yıla yakın süren savaş Che'nin trajik ölümüyle sonuçlandı; tutsak düşen Che, 9 Ekim 1967'de yargılanmaksızın kurşuna dizildi. Che'nin geride bıraktığı fotoğraf, John Berger'in ifadesiyle, *kendimiz için taşıdığı anlamın tamamlanmasını* bekliyor.

Yolculuktan ne haber?...

29 Aralık 1951'de Ernesto Guevara ve arkadaşı Alberto Granado, Latin Amerika'yı boydan boya katedecek uzun bir motosiklet yolculuğu için yola koyuldular. Yirmi üç yaşındaki Ernesto, dokuz ay süren bu serüven boyunca yaşadıklarını bir günlükte topladı.

Bu öykü, bir yandan sonraki yılların efsanevi devrimcisi Che'yi yaratacak köklü değişimin kaynaklarına açıklık getirmekte; öte yandansa Che'yi tümüyle devrim literatürü içinden tanımış olan okurlara onun ayrıksı kişisel özellikleriyle ilgili çok renkli bir tablo sunmaktadır.

Bu ilginç seyirlikte; kendine ve yaşamın tüm yüzlerine istihzayla bakmayı alışkanlık haline getirmiş, sıradan ölümlülerin bilinen tüm özelliklerini de sergiliyor olmaktan hiçbir biçimde gocunmayan, parasız yolculuk etmeyi yaşamın vazgeçilmez hazzı sayan, obur, açgözlü, çapkın, sinirleri alınmış, iyi yürekli bir gezgin, yaşadığı koca kıtayı bir uçtan bir uca keyifle inceleyip durmaktadır.

Sürekli gitmek isteğiyle dolu, bu isteği gerçekleştirmek için herşeyi göze alabilen Ernesto, yolculuğun daha hemen başlarında günlüğüne şu satırları yazar:
"Artık özgür ve çıplak, güçlü köklerimi hissediyorum!"

Che'nin özgür, çıplak ve güçlü köklerine sarılarak sürdürdüğü yolculuk, çağın efsanelerinden birini üretti. Kitap, belki de O'nun isteğiyle ortaya çıktığını kanıtlayacak bir kimlik bildirimi niteliğinde. Bu bildirimde tüm soruların yanıt hanesinde, gitmek... varmak... keşfetmek... ve yine gitmek... okunuyor. Che'yi, başarılan bir devrim'den, gitmeye sevkeden güdü de belki bu satırların arasında.

Che, uzun yolculuk öncesindeki günlerde istisnasız hergün Alberto'ya uğramakta ve ona şöyle seslenmektedir:
"Yolculuktan ne haber?..."

Bu soru, yaşamı yeniden yorumlayıp dönüştürmek isteyenlere, hep "gitmek" istemiş ve hep "gitmiş" bir adamdan bırakılmış anlamlı bir miras...

ISBN 975-8086-02-2